

József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszéke

AZ OSZTÁLYFŐNÖK PEDAGÓGIAI FELADATAI AZ ÚJ
TANTERVI KÖVETELMÉNYEK ALAPJÁN

Doktori értekezés

Szerző: Tóth János

Szeged, 1983

Tartalom

BEVEZETÉS

I. AZ OSZTÁLYFŐNÖKI NEVELŐMUNKA TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

II. AZ OSZTÁLYFŐNÖK NEVELŐMUNKÁJA, OKTATÁSPOLITIKAI FELADATAIK AZ ÚJ DOKUMENTUMOK BEVEZETÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN

A./ Az osztályfőnök személyisége döntően meghatározó a közösségi formálás eredményességében

B./ Az osztályfőnököknek az iskolai munka tervezésének általános elveit ismerniük kell

a./ Az iskola pedagógiai tevékenységeinek tervezése /vázlatos középtávú pedagógiai terv 1979-1983-ig/

b./ A tervezés általános elvei az iskolai munkaterv készítésében

C./ Az osztályfőnöki munkaközösség helye, szerepe az iskolai nevelőmunkában

III. AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK SZEMÉLYISÉGFORMÁLÓ TEVÉKENYSÉGE

A./ Az osztályfőnökök feladatkörei

B./ Közösségfejlesztés, személyiségfejlesztés

1./ Személyiségfejlesztés tervezése

2./ A tanulói személyiség megismerése

IV./ AZ ÁTMENET NEHÉZSÉGEINEK OKAI, AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK OKTATÁST IRÁNYÍTÓ TEVÉKENYSÉGE

A./ Az átmenet nehézségeinek okai

B./ Az ismeretek készségek és jártasságok megalapozása a 4. osztályban az új tanterv alapján

a./ Egyes tantárgyak elemzése

- 1./ Íráskészség fejlesztése
- 2./ Olvasás készség fejlesztése
- 3./ A beszéd-készség fejlesztése
- 4./ Számolási készség és jártasság fejlesztése

b./ Az ötödik osztályba való átmenet előkészítésének feladatában mutatkozó hiányosságok, eredménytelenségek

C./ A megnövekedett feladatok vizsgálata az ötödik osztályban

1./ Összehasonlítás az egyes tárgyakra fordított tanulási idő a 4. és 5. osztályban

2./ A tanulás megtanítása

- a./ A tanulási szándék biztosítása
- b./ A tanulás zavartalan külső körülményeinek biztosítása
- c./ A tanulók önállóságának fokozása
- d./ Az ellenőrzés és megerősítés elve

3./ A munkára nevelés néhány problémája

D./ A 4. osztályból az ötödik osztályba való átmenet néhány tanulsága

V./ AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK NIVELLÁLÓ FELADATAI AZ ESÉLYEGYENLŐSÉG MEGVALÓSÍTÁSÁÉRT

- 1./ Az iskola belső tagozódása és annak fejlesztése
- 2./ A tankötelezettség eredményes végrehajtásáért végzett tevékenységek óvodánkban, iskolánkban

3./ Együtttes tevékenységi formák a szülőkkel a
lemorzsolódás illetve a tanévvesztés megelő-
zésére

VI./ A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK ÖSSZEGEZÉSE AZOK VÁRHATÓ
FELHASZNÁLÁSA A KÖZOKTATÁS TÁVLATI FEJLESZTÉSÉNEK
IGÉNYEI ALAPJÁN

BEVEZETÉS

Az 1970. tavaszán végeztek azok a nevelők, akik először vettek részt osztályfőnöki képzésben a tanárképző főiskolákon, tanítóképző intézményekben.

A Központi Bizottság 1972-ben tárgyalta meg az állami oktatás helyzetét. Az azóta eltelt tíz év során mélyreható változások mentek végbe a társadalmi-gazdasági viszonyokban, jelentős mértékben változtak munkánk külső és belső feltételei. A bonyolultabb feladatok megoldásában - amint azt az MSZMP XII. Kongresszusa is hangsúlyozta: -"egyre nagyobb az emberi tényező, ezen belül az oktatás szerepe, jelentősége".

Az iskolával szemben támasztott új követelmények, az iskolai nevelő-oktató munka javításának és a közoktatás fejlesztésének feladatai indokolttá tették, hogy a Központi Bizottság áttekintse 1972. évi határozata végrehajtásának tapasztalatait, és meghatározza a további munka fő irányait az 1982 április 7-i állásfoglalás alapján. Meghatározóvá vált az osztályfőnökök iskolában és iskolán kívüli munkája a soron lévő és távlati fejlesztési feladatok megvalósításában. Véleményünk szerint csak az osztályfőnökökkel együtt biztosítható, hogy a fejlesztés során az iskola valamennyi alapvető funkciója harmonikusan, egymást kölcsönösen kiegészítve érvényesülhessen. A fentiek értelmében végzett nevelőmunkát az 1979. évtől iskolánkban úgy kívánjuk fejleszteni, hogy az képessé váljon a következő alapfunkciók teljesítésére:

Biztosítani kívánjuk, hogy a tanulóifjúság a kor követelményeinek megfelelő műveltséget sajátíthasson el. Szilárdan alapozza meg általános műveltségét, tudományos világnézetét. Képessé és alkalmassá kell tennünk a fiatalokat az új ismeretek önálló elsajátítására, az iskolán túli művelődésre.

Iskolánk fel kívánja készíteni a tanulóifjúságot a társadalmi munkamegosztásba való bekapcsolódásra. Szélesen alapozó és továbbépíthető ismereteket ad, hogy az iskolarendszerből kilépő fiatalok rugalmasan tudjanak alkalmazkodni a munkamegosztás, a gazdasági-technikai fejlődés igényeihez.

Lehetővé tesszük a személyes adottságok és képességek sokoldalú fejlesztését, a különböző irányú tehetségek kibontakozását.

A fiatalokat rendszeres, fegyelmezett, szorgalmas munkára neveljük, tudatosítva bennük, hogy a szocializmus a munka társadalma.

A fiatalokat egészséges életmódra neveljük, ezzel is növeljük állóképességüket, munkabírásukat, küzdőképességüket és akaraterejüket.

Kialakítjuk a felnővekvő nemzedékek elkötelezettségét a szocializmus ügye a haladás eszméi iránt. Felkészítjük a kor társadalmi problémáiban való önálló eligazodásra.

Formáljuk tanulóink személyiségét, magatartását, tudatos fegyelmét, akarat-erkölcsi jellemvonásait.

Társadalmunk közösségi értékeinek megbecsülésére és gyarapítására neveljük.

Erősítjük a tanulók hazaszeretetét.

Egyik legfontosabb oktatáspolitikai feladatunknak tekintjük azoknak a feltételeknek és annak a szemléletnek a kialakítását, amely lehetővé teszi a folyamatos tartalmi-pedagógiai megújítást.

Ennek érdekében:

Stabilizáltuk és konszolidáltuk az iskola belső életét; olyan feltételeket teremtettünk az iskolai munkában, amelyek erősítik a pedagógusok kezdeményezőképességét az iskolai nevelő - oktató

munkájuk továbbfejlesztésében és megújításában; folyamatosan szélesíteni, erősíteni kívánjuk az iskola nyitottságát.

A fejlesztés legfontosabb elemének a közoktatás tartalmi korszerűsítését tekintjük

Meggyőződésünk, hogy iskolánk korszerűsödésének legfőbb mutatója az, hogy

- milyen mértékben válik a szó legátfogóbb értelmében vett nevelőiskolává;
- hogy milyen mértékben mozditja elő az egyén sokoldalu formálódását a szocialista ember személyiségének megalapozását;
- mennyiben teszi képessé a tanulót közösségeink, hazánk, társadalmunk célkitűzéseinek vállalására és megvalósításukban való részvételre.

Ennek megfelelően igyekeztünk és igyekszünk növelni iskolánk szűkebb értelemben vett nevelői tevékenységének hatékonyságát, ezen belül az osztályfőnöki munka jelentőségét.

Koncepciónk szerint ezek az elvárások a tanítótól az osztályfőnöki tevékenység céltudatosságának emelését, egységes folyamattá szervezését, szerves illesztését követeli a felsőtagozatban folyó osztályfőnöki munkához. A négy illetőleg nyolc tanévre tervezett, méretezett és céltudatosan végzett osztályfőnöki munka kibontakozásának alapvető feltétele, az arra alkalmas nevelők kiválasztása és alapos felkészítése. Az osztályfőnök vezetői feladatot lát el. Ezért nagyon fontos, hogy mint vezető sokoldalu tervező, szervező, irányító ellenőrző tevékenységet fejtsen ki.

Az új körülmények között nagyon fontosnak tartjuk, hogy minden osztályfőnök alapvető feladatának tekintse:

- a./ a közösségformálást,
- b./ a személyiségfejlesztést,
- c./ a nevelő hatások koordinálását,
- d./ az órán kívüli tevékenységet,
- e./ következetes nevelési követelmények támasztását a tanulókkal szemben,
- f./ közvetve a tervező, irányító munkába való bekapcsolódást.

Végül megemlítjük, hogy igazgatói hatáskörben oldható meg a fiatal, pályakezdő osztályfőnök tervszerű segítése, olyan módon, hogy:

- jól képzett, korszerűen dolgozó és gondolkodó, patronáló nevelő két évig segíti a kezdő szakember munkáját;
- az osztályfőnöki munkaközösség megbízatásokkal látja el;
- kapcsolattartást biztosít a pedagógus munkaközösségekkel az iskolai munkaterv alapján.

Az osztályfőnöki munka vizsgálata jelenleg két szempontból aktuális.

Először: az elmúlt évek bővelkedtek új feladatokban.

Próbára tették ezek a közoktatás irányításában dolgozókat éppugy, mint a pedagógiai műhelyek munkásait, a nevelőket. Újra kellett értékelni beidegződött nevelői gyakorlatokat, meg kellett ismerkedni a szaktudományok új eredményeivel.

Újszerű feladatok elé kerültek az osztályfőnökök is.

Az 1970-es évtized a közérdeklődés homlokterébe állította a nevelésügyet.

Másodszor: az 1978-ban bevezetett új dokumentumok sok tapasztalattal segítik a további munkálatokat. A nevelés és oktatás új tervének szellemével, koncepciójával

a nevelők többsége azonosult, belátták azok szükségességét és tudatosabb lett a nevelői tevékenység. Az osztályfőnökök a negyedik és az ötödik osztályban nehézséggel találkoznak, zökkenőt okoz ui. az átmenet a negyedikből az ötödikbe.

Az eddigiekben lényegreutalóan mutattuk be az 1972-től napjainkig megjelent párt és állami állásfoglalásokból, rendelkezésekből a folyamatos megújulásra, korszerűsödésre kerülő osztályfőnöki teendőket.

Ezeknek az elvi utmutatásoknak és rendelkezéseknek iskolánkban, - a Forráskuti Általános Iskolában - történető realizálására dolgoztunk ki a helyi adottságokra figyelve kísérleti munkatervet. Ennek alapján - 1979 és 1983 között lefolyt kísérleti munkánk - az iskolavezetés és a vizsgált időszakban működött, működő negyven alsótagozatos tanító és szaktanár osztályfőnöki teendőinek, tapasztalatainak lehetséges szintű általánosítására vállalkoztunk dolgozatunkban. Célunk az volt, hogy megteremtjük az új tanterv eredményes végrehajtásának feltételeit. Kidolgoztuk és kipróbáltuk a 4-5. osztályok közötti átmenet témánkkal összefüggő problémáit áthidaló megoldásokat. Ezzel összefüggésben feltártuk az osztályfőnököknek a tanulói nivellálás /esélyegyenlőség megteremtése/ érdekében végzendő feladatait. Utmutatót szerkesztettünk és alkalmaztunk a kísérlet során a szülők részére az esélyegyenlőség feltételeinek megteremtése érdekében. Az utmutatót egy sajátos eszköznek tekintettük a család és az iskola nevelőhatásainak szinkronizálásához.

A kísérlet koncepciójának megfogalmazásához a különböző párthatározatokra és állami rendelkezésre, mint elméleti alapokra építettük. Magunk dolgoztuk ki a kísérleti munkaterveket, /helyi munkaterveket/.

Felhasználtuk az idevágó szakirodalmat. A kísérleti oktatás rendszeres figyelemmel kísérése során szerzett tapasztalatainkat rögzítettük. Végeztünk szociometriai méréseket. A tanulói személyiség megismerését célzó interjukat alkalmaztunk. Az alsótagozatosok helyesírásának, beszédképességének fejlődését statisztikai módszerekkel vizsgáltuk. A tanulók jellemtulajdonságának mérését saját szerkesztésű kérdőívekkel végeztük.

I.

AZ OSZTÁLYFŐNÖKI NEVELŐMUNKA TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSÉNEK
RÖVID ÁTTEKINTÉSE /1/

Az osztályfőnöki óra első megjelenésének gondolata alig haladta meg a fél évszázadot. Osztályfőnöki funkcióról az alsó foku oktatásban csak 1945-től, hazánk felszabadulása óta beszélhetünk. Addig, csak a polgári- és középiskolákban volt szakrendszerű oktatás, így osztályfőnöki funkció is.

Az osztályfőnöki funkció fejlődésének vizsgálatánál megállapítható: /2/

- 1./ Az osztályfőnöki funkciót mai felfogásunk szerint nemcsak munkakörnek, s főleg nem csupán adminisztratív munkakörnek tekintjük, mint ahogyan egyetlen nevelői funkciót sem. A társadalom fejlődésének adott szakaszában konkrétan jelzi azokat az igényeket, amelyeket a leendő polgárokkal szemben támaszt, illetve az adott időszak nevelőinek feladatul állít.

Ilyen értelemben az osztályfőnökökkel szemben felállított követelmények vagy a vele kapcsolatos állásfoglalások is szorosan az adott időszak ideológiai - politikai életének függvényei.

Vagyis: nem lehet az osztályfőnöki funkció fejlődését elszigetelten, csak az iskolai keretek között vizsgálni.

- 2./ Logikusan következik ebből, hogy az osztályfőnöki munkakör tartalmánál fogva kiemelkedően "politikus" beosztás. Azt jelenti ez, hogy a csupán szaktanári funkciónál sokkal szorosabb és közvetlenebb kapcsolatban van a társadalmi, politikai élettel. Annak fejlődése, változásai gyorsabban

és konkrétabban hatnak rá. És viszont; az osztályfőnöknek is sokkal intenzívebben kell figyelni, nyomon követni az ideológiai, politikai mozgásokat, eseményeket és reagálni azokra.

- 3./ Ahogyan a szocialista forradalom köznevelési feladatainak, ugyanugy benne az osztályfőnöki munkának fejlődési szakaszait sem lehet egymástól kronológiai pontossággal elhatárolni. Elmosódnak az átmenetek, s a "dimenziók itt is áthatolnak egymásba".

Az osztályfőnöki óra - mint a legkézenfekvőbb nevelési forma kérdései - elsőnek került napirendre. Színes tarkaságban jelentkeztek a közösségi nevelés, a jellemzés, a pályaválasztás, a tervezés stb. feladatai is. Valamennyi tevékenységi formának önálló története is van, valamint szoros összefüggése a másikkal.

- 4./ Az eddigiekből fakad, hogy a jól végzett osztályfőnöki munka tartalmában tükröződnek a mindenkori társadalmi-politikai helyzet eredményei problémái. Célunk a történeti áttekintésnél: annak a kérdésnek a vizsgálata, röviden, hogy felszabadulástól napjainkig, - némely esetben az 1945 év előtti időszakot is figyelembe véve - hogyan fejlődött az osztályfőnöki munkában a: /3/

- tervezés,
- a koordináció,
- az iskola és a család együttműködése,
- az osztályban tanító tanárokkal való kapcsolattartás,
- a közösségi nevelés.

Magyarországon 1840-ben vezették be a középiskolákban a szakrendszerű oktatást s ezzel az osztályfőnöki intézményt is. Az osztályfőnöki funkció tehát már nemcsak a szaktárgyak hatásainak, hanem az oktatók nevelőhatásainak integrálására is hivatott volt.

A gimnáziumokban és a polgári iskolában végérvényesen meghonosodott az osztályfőnöki munkakör. A polgári iskolai és gimnáziumi rendtartások elég széleskörűen meghatározták az osztályfőnök teendőit:

- "segítse elő a tanításnak és nevelésnek, valamint a fegyelemnek egységes szellemben való vezetését,
- tartson kapcsolatot a többi tanárral, náluk hospitáljon, törekedjék elkerülni a tultterhelést,
- ismerje a tanuló otthoni viszonyait, tartson kapcsolatot a szülőkkel,
- lássa el az adminisztrációs feladatokat, gondozza az osztálynaplót, névkönyvet, aláírja az értesítőt, ellenőrzi a mulasztásokat, közvetíti a szülőkkel való írásbeli értekezést, végrehajtja az igazgató intézkedéseit,
- övé a legalsó foku fegyelmi megrovás kiosztása."

Mindez természetesen csak a közép- és polgári iskolákban volt lehetséges. Az elemi népiskolában, ahol szakrendszerű oktatás nem folyt, osztályfőnöki funkcióval nem találkozunk. A tantárgyak személyiségformáló hatásának integrációját az ismeretnyújtással együtt az osztálytani-
tó látja el.

Csak a Szovjetunióban a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után az általános iskolák létrejöttével lett szükség az osztályfőnöki munkakörre.

Hazánkban a népoktatás az 1945 előtti időszakban a környező államokhoz viszonyítva az egyik legelmaradottabb volt. Osztályfőnöki funkcióról az alsó foku oktatásban csak hazánk felszabadulása óta beszélünk.

A felszabadulás elavult köznevelésügyre talált nálunk, nemcsak a fejlődés népi demokratikus iránya, következményei szempontjából, hanem még a polgári fejlődés akkori európai normáihoz mérten is. Iskolarendszerünk tehát teljesen korszerűtlen volt, s a háboru még ezt is lerombolta, szétzilálta. Ismeretes a kommunista párt által vezetett harc, amely a demokratikus népiskola, az általános iskola létrehozásáért folyt. Az általános iskolát a 6650/1945.M.E.Sz. rendelet hozta életre 1945 nyarán. A rendelet megszüntette a 8.osztályos népiskolát, a négy osztályos polgári iskolát, valamint a 8 osztályos gimnázium I-IV.osztályát. Ezek helyett egységes 8 osztályos általános iskolát hozott létre, amely azóta is sikerrel valósítja meg az általános és kötelező népoktatást. Ebben az iskolatípusban már szükség volt az osztályfőnöki funkcióra.

E korszakról Simon Gyula /5/ tanulmányában a nevelés terén a fejlődés négy sajátosságát említi meg.

Elsőnek a kultúra, s benne a köznevelés fejlődésének politikai és gazdasági átalakulás ütemén belüli elmara-dottságát említi. A politikai, gazdasági átalakulás üteme sokkal gyorsabb, mint a köznevelésé.

A második sajátosság az, hogy az iskolaügy fejlődése nemcsak egyoldaluan az államigazgatás intézkedése nyomán történik, hanem a társadalmi tömegszervezetek segítése következtében is.

A harmadik megállapítás, hogy a feladatok megoldásait nem lehet egymástól időrendi pontossággal elhatárolni.

Az osztályfőnöki óra első megjelenésének gondolata meghaladta a fél évszázadot korunkban. Bevezetését az 1930-31-es tanévben miniszteri rendelet szabályozta, amely előírta, hogy a polgári leányiskolákban ezeken az órákon az osztályfőnökök a tanulók erkölcsi nevelésé-

nek ügyeivel foglalkozzanak. Tárgyköreinek: a hiányzások igazolását, fegyelmi ügyek intézését, tanulmányi és szociális problémák, ifjúsági olvasmányok megbeszélését és a pályaválasztás kérdését jelölte meg. A felszabadulás után a 8 osztályos általános iskola létrehozásával vált lehetővé az osztályfőnöki óra bevezetése.

A VKM 37000/1945.sz. rendelete intézkedett, hogy a közép- és középfoku, valamint az általános iskolákban és az olyan népiskolai felső tagozatban, ahol a tanítás osztályonként több nevelő között oszlik meg, minden osztályban heti egy órában be kell vezetni a "mindennapi kérdések óráját". A rendelet úgy intézkedik, hogy: "...a tárgy tanítását mindenképpen az e feladatra legalkalmasabb tanárra, tehát nem szükségképpen az osztályfőnökre kell bízni." Amellett, hogy komoly előrelépést jelent a tanulók órakeretben történő politikai nevelése az osztályfőnöki funkció mégsem az őt megillető helyen volt.

Később a VKM 75000/1946.sz. rendelet a "szabad beszélgetések" órája néven említi a tantárgyat heti egy órával. Az elnevezés utal a kötetlen beszélgetésre, az órán a fölösleges korlátok elhagyására való törekvésre, azért, hogy az ifjúságban kialakulhasson az önálló gondolkodás, a szabad gátlásmentes megnyilvánulás szabadsága, utalás arra, hogy ezeken az órákon éppen a vitának, a nézetek összeecsapásának s ezzel a meggyőződések formálásának van helye. Ez már nagyon közel áll a mai osztályfőnöki órához.

Az 1200-M-1-IV/1951.KM sz. rendelet a következőképpen intézkedik: "Az általános iskola felső tagozatában és a középiskolákban az osztályfőnök köteles hetenként egy alkalommal meghatározott és állandó időben utolsó óraként osztályfőnöki órát tartani". /3/

A következő rendelkezésre már az osztályfőnöki óra mélyebb értelmű tartalmi és módszertani előkészítése jellemző.

/1200-O-9/1951.KM sz./ Négy fő témakörre bontja az osztályfőnöki órák témáit:

- a./ általános nevelési kérdések,
- b./ politikai kérdések,
- c./ az osztályközösség időszerű szervezési, programbéli stb. problémái,
- d./ a pályairányítás, a pályaválasztással kapcsolatos megbeszélések.

Ezzel a mai értelmezésű osztályfőnöki órára vonatkozó határozott módszertani előírások, követelmények megjelölése is megkezdődött.

Az osztályfőnöki óra általános modellje az 1970-es évek elején a következő mozzanatokat tartalmazta: az óra megszervezése; az előző óra témájának felidézése; - konkretizálás; - összefoglalás; a következő óra előkészítése. A tervezés /4/ teljes problematikáját nem feladatunk végig tekinteni. Az 1963-ban életbe léptetett tanterv- és utmutatásban az osztályfőnöki óra tanterve a szaktárgyaké között - azokat követően, legutolsóként - foglalt helyet.

Az 1978-ban bevezetett új dokumentumban: "Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének I. kötetében azonban az osztályfőnöki órán kibontakozó pedagógiai tevékenységet irányító részlet a nevelő és oktató munka alapelvei és a tanítási órán és iskolán kívüli nevelés terve között helyezkedik el. Az osztályfőnöki óra tervének új elhelyezése is jelzi, hogy a nevelő iskola irányába előrelépő általános iskolában nagy szerepet kap ez az óra.

Egyfelől arra mutat, hogy a korszerű iskola működési elveinek érvényesítésében; a sokoldalú személyiségformálásban, a nevelési tényezők pedagógiai hatásának koordinálásában,

másfelől pedig a tanulók órán kívüli tevékenységének, egész életgyakorlatának befolyásolásában hangsúlyos szerepet kell vállalni az osztályfőnöki órának.

Társadalmunknak a legutóbbi évtizedben bekövetkezett gyors változásai újabb igényeket hoztak létre az ifjúság nevelésével, az osztályfőnökkel szemben.

Megoldandó feladatként jelentkezett az a követelés: megtartva a jót korszerűsíteni kell, és elő kell készíteni egy későbbi, az évszázad végén megvalósítható nagyobb előrelépést".

A koordináció gondolata a polgári iskolák osztályfőnöki munkájában is megtalálható. Kifejezetten programszerűen azonban először a Nevelési terv írja elő /1963/. Nem fogalmazza meg, hogy a koordinációra az osztályfőnök hivatott, sőt kifejezetten arról ír, hogy "Az osztályban tanító minden egyes tanár összehangolja, koordinálja nevelőmunkáját a nevelés legkülönbözőbb feladatainak megoldásában..." /7/

A tevékenységi formák szervezéséből az egész koncepcióból azonban logikusan fakad, hogy valakinek ezt a tervszerű munkát egyértelműen irányítania kell az osztályban. Ez pedig csak az osztályfőnök lehet. S nemcsak az iskola nevelői között szükséges a koordináció, hanem valamennyi nevelési tényező között, iskolán belül - kívül egyaránt.

Az iskola és a család együttműködésének /5/ ma már kialakult hagyományokkal rendelkező útja van. Ennek történetét elemzően írja le dr. Komlósi Sándor "Az iskola és a család kapcsolata" című tanulmányában. /Nevelésügyünk husz éve 1945-1964, Tankönyvkiadó, Bp., 1965./ "...Megállapíthatjuk, hogy a felszabadulás előtt az iskola és a család között harmonikus együttműködés minden elvi követelés ellenére sem valósulhatott meg.

Az iskola zártságára nagyon ügyeltek az uralkodó osztály érdekeit kifejező ideológia minél zavartalanabb érvényesülése érdekében. Ezért nem lehetett egyesülete, munkaközössége a szülőknek az iskolában, s ezért tűzte ki feladatul a pedagógusok elé a szülők ideológiai befolyásolását. A nép ösztönösen nem értett egyet a szovjet-, nép - és munkaellenes, reakciós a sorsukba való bele nyugvásra, az uralkodó osztállyal szembeni alázatra, a szomszéd népek iránti gyűlöletre irányuló neveléssel. A családi nevelés így általában nem támogatta az iskolát, sőt egyes területeken igyekezett gyengíteni a hatást, más téren pedig szinte akaratlanul nevelt másként. A pedagógusoknak ilyen helyzetben kellett volna a lehetetlent megoldani: összhangot teremteni ott, ahol ez eleve lehetetlen volt" /I.m. 275. old./

"A felszabadulás után a szülők nevelése érdekében létrehozott szervezet, a szülői munkaközösség az iskola, benne az osztályfőnök közvetlen munkatársa a nevelés egyik legeredményesebb hajtó ereje lett" /I.m. 318. old./

Az osztályban tanító tanárokkal való kapcsolattartás a hagyományos osztályfőnöki feladatok közé tartozik. Az 1963. évi Nevelési Terv /8/ meghatározza az osztályfőnökök számára, hogy munkatervük készítésekor az osztály nevelési feladatainak megoldásában együtt kell működniük az osztályban tanító valamennyi tanárral. "A nevelési program szerepe, funkciója a pedagógiai folyamatban" című témakörben olyan tendenciák érvényesültek, amelyek segítséget nyújtottak az eddig elért eredmények alapján folyó céltudatosabb, sikeresebb, színvonalasabb nevelőmunkához.

Az osztályfőnökök feladatai között szerepelt - többek között - az alábbi tevékenység:

"A neveltségi szint megállapításában támaszkodják

az osztályban tanító tanároktól és a többi nevelési tényezőktől évközben szerzett értesüléseire, saját tapasztalataira. A szintmegállapítás alapja tehát a folyamatos tanári megfigyelés."

A megfigyelésen kívül nem találunk utalást más módszerek alkalmazására, ami nehézséget okozott osztályfőnököknek, szaktanárnak egyaránt, a neveltségi szint megállapításánál.

Ezt a tényt a Nevelési Terv sem tagadja:

"...A nevelési követelmények azonban /a Tantervben és a Nevelési Tervben egyaránt/ elsősorban arra irányulnak, hogy azok teljesítésével a tanuló személyisége a célnak megfelelően alakuljon, tehát érzelmei, meggyőződései és így a magatartása megközelítse a normát. Ez természetesen sokkal bonyolultabb feladat elé állítja a nevelést, mint az oktatás önmagában véve; az eredmény mérésének lehetőségei is sokkal problematikusabbak."

Az 1978-ban bevezetett dokumentumok átformálják, differenciálják a pedagógusok közvetlen feladatait.

A nevelőmunka előtérbe kerülésével a nevelőtestületben a szaktanári és az osztályfőnöki feladatkörök mellett olyan funkciók kialakítására is sor került, amelyek elősegítik az egyes tanulók fejlesztéséhez szükséges sajátos nevelőeljárások kialakítását.

Ilyen funkciót tölt be a nevelőtestületben - a többi között - a gyermekvédelmi megbízott, és a testületi pályaválasztási felelős. Más funkciók kialakítását pedig a gyermekek egész napjának pedagógiai programozása, a tanórán kívüli tevékenységek tudatos szervezése tett szükségessé. Ilyen feladatokat látnak el a napköziben működő nevelők, a szakkörvezető pedagógusok, a tömegsport

foglalkozásokért felelős testnevelők, a nevelőtestületi szm. - összekötője stb.

Az iskolai nevelési tényezők differenciálódása még inkább szükségessé teszi, hogy kialakuljon az iskolán belül és egy-egy osztályközösség viszonylatában is a különféle funkciókat betöltő pedagógusok között a folyamatos pedagógiai együttműködés rendszere.

Az osztályfőnök igénybe veszi pedagógustársai tapasztalatait az osztályközösség-fejlesztés konkrét tervének feladatainak kimunkálásában. A konkrét módszertani eszközök, eljárások körének kialakításában is. Az egységes nevelési ráhatást segíti a tapasztalatok folyamatos cseréje is.

Az 1946/47-es tanévben az uttörőcsapatok megjelenésének évében beszélhetünk a közösségi nevelés megindulásáról. 1948-tól erőteljesebb szervezés indul meg az általános iskolai uttörőcsapatok munkájában. Dogmatikus módon azonban gyakorlattá válik, hogy az osztályfőnök hivatalból vezetője legyen a rajnak. Ez a probléma egészen 1956-ig fennállt. Voltak osztályfőnökök, akik formálisan látták el vezetői feladataikat - ha ugyan ellátták -, mert kötelező volt számukra a rajvezetés. Az ellenforradalom után, az uttörőcsapatok ujjaszervezése idején az Országos Uttörő Elnökség kimondotta, hogy a vezetői munka is önkéntes, mint a gyermekek részvétele a mozgalomban. Az akkor munkát vállaló osztályfőnök, nem hivatali kötelessége révén, hanem pedagógiai és politikai hitvallástól indítva kapcsolódott a mozgalomba.

A közösségi nevelés tehát kezdetben inkább az uttörőcsapat keretei között valósult meg.

Makarenkó művei is főleg 1947-48-ban jutottak el pedagógusaink többségéhez, így a közösségi nevelés gondolata a mozgalom keretein túl jóval később kezdett meghonosodni.

A tanulók közösségi nevelését kívánták segíteni: a "A KISZ KB. irányelvei a Magyar Uttörők Szövetségének munkájára és a KISZ feladataira 1961," "A közösségi nevelés irányelvei az általános iskolában." /1961 Tankönyvkiadó. Az MM és a KISZ KB állásfoglalása/

1962-63. tanév folyamán a közösségi nevelés kérdésével foglalkozó országos munkabizottság és abban részt vevő elméleti és gyakorlati szakemberek újabb irányelveket dolgoznak ki.

Az egységes szemlélet és ezen alapuló gyakorlat kialakítása érdekében az alábbi elveket tartják irányadónak: /9/

- Az ifjúság nevelésében a pedagógusok a legfőbb társadalmi tényezők; első sorban a pedagógus közösség feladata, hogy az ifjúság közösségi tevékenységének irányításával megalapozza a szocialista ember személyiségének kibontakozását.
- A pedagógusoknak a közösségi nevelés megvalósításában és továbbfejlesztésében első segítőtársak és szövetségesük a KISZ és Uttörőszervezet.

Az irányelv hangsúlyozza: "Elsősorban az osztályfőnökök feladata, hogy az uttörő alapszervezetek munkájának sokoldalú támogatásával segítsék elő a közösségi élet osztály-szinten történő fejlődését."

"Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja" /Nevelési terv/ bevezetése az 1963/64. tanévben további segítséget nyújt a közösségi nevelés tervszerűsítéséhez. Ezért a már összehangolt általános iskolai nevelési terv és uttörő próbarendszer alapján az iskolában gondoskodni kellett az iskola illetve osztályfőnöki munkaterv és próbarendszer követelményeinek összehangolásáról.

Az 1964-ben megjelenő Pedagógia II., egyetemi tankönyv, amely többek között első korszerű tanulható magyar összefoglaló munka a neveléstudományoknak azokból a fejezeteiből, amelyeket a könyv magában foglal, többek között a közösségi nevelésről. /10/

II.

AZ OSZTÁLYFŐNÖK NEVELŐMUNKÁJA, OKTATÁSPOLITIKAI FELADATAIK AZ ÚJ DOKUMENTUMOK BEVEZETÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN

A. / Az osztályfőnök személyisége döntően meghatározó a közösségi formálás eredményességében

Az általános iskolai Rendtartás 3. §-a megszabja az osztályfőnök feladatait. Az intézményvezetés részéről az volt a cél, hogy az osztályfőnökök sokoldalúan képzett, közéleti és politikai aktivitással rendelkezők legyenek. A folyamatos nevelőmunkában minden kezdő osztályfőnök gyakorló évvel kezd. Alapos elméleti felkészítés után gyakorlati évét negyedéves szakaszokra bontjuk az eredményvizsgálat érdekében.

Az értékelés területei:

- 1./ Mennyire képes az általános iskola célját feladatát megvalósítani?
- 2./ Az iskolai nevelési tényezőkkel, hogyan sikerül együttműködni, a beilleszkedés kérdései.
- 3./ A tanulók munkájának tervezése és szervezése a tanítási - tanulási folyamatban.
- 4./ Hogyan tudja megvalósítani az iskolai ellenőrzés, értékelés, osztályozás korszerű végrehajtását?
- 5./ Hogyan szervezi a tanulók iskolán kívüli nevelését?
- 6./ A nevelő iskola, az oktatás és nevelés egységének megteremtése.
- 7./ Az osztályfőnöki órák cél- és feladatrendszerét, hármas funkcióját, mint kötelező tevékenységet hogyan valósítja meg?
- 8./ Mennyiben segíti elő a testület eszmei-politikai - pedagógiai egységének formálását?

9./ Milyen jártasságot szerzett az osztályfőnöki munka tervezésében?

10./ Tevékenysége az iskola nyitottságának előkészítésében.

11./ A pályaválasztást előkészítő munka értékelése.

A folyamatos osztályfőnöki munkavégzésnek eredményesnek kell lenni, ami mérhető. Olyan szervező képességgel kell rendelkeznie, hogy a cél érdekében mozgósítani tudja a területén dolgozókat, akik a komplex osztályfőnöki munka feladatmegoldásában rendelkezésre állnak.

Az értékelést az osztályfőnöki munkaközösség egy csoportja végzi, de ez nem öncélú, mert a korrekciós tevékenységet is azonnal elvégzi. Javaslatot tesz az intézmény vezetőjének az alkalmasság kritériumai alapján.

A megfelelő elméleti felkészültség, a szocialista pedagógusra jellemző személyiségjegyek birtokában, a szükséges gyakorlat megszervezése után kap végleges megbízást egy-egy osztály vezetésére a nevelő.

Az osztályfőnöki munkaközösség az egyes nevelők minősítésekor a káder- és személyzeti munka alapjait is támogatja.

Az irányító, ellenőrző - értékelő - korrekciós tevékenység motivál valamennyi osztályfőnököt megfelelő elvi szilárdságra, hogy meggyőződésen alapuló önálló alkotó munkát tudjon végezni.

A változó iskolai munka jellegéből adódóan, mivel az osztályfőnökök szaktanárok is, speciális követelményeket is elvárunk: /11/

- kezdje el és fejezze be pontosan a tanítási órákat,
- lássa el a folyosó felügyeletét,
- látogassa meg tanítványai családját,

- vigye kirándulni a gyerekeket, ismerje a pedagógus ottani teendőit és kívánatos magatartását,
- irassa és javítsa ki időben a dolgozatokat,
- kapcsolódjon be az iskola környezetének életébe, főleg a közművelődési tevékenységbe, a társadalmi munkába,
- vegyen részt a népgazdaság idényjellegű feladatainak megoldásában,
- értse az ifjúsági szervezet pedagógiáját,
- tudja naprakészen azokat a szaktudományokat, amelyeket tanít,
- ismerje és alkalmazza a korszerű pedagógiai, pszichológiai elveket,
- alkalmazza helyesen az iskolában a gyarapodó korszerű taneszközöket,
- világnézete legyen szilárd, marxista, politikailag legyen tájékozott, általános műveltsége legyen korszerű,
- jelleme legyen példás, válják mindinkább alkalmassá az egyre bonyolultabb valósággal szembenézni, a minőségi követelményeknek mindjobban megfelelő iskolai gyakorlatot kialakítani.

A sokoldalú követelményrendszer megvalósítására való törekvés iskolánkban a szocialista pedagógus hivatást az ismeret, világnézet, magatartás és a cselekvés egységében erősíti, fejleszti. Még akkor is fejlesztő hatásnak ítéljük, ha az osztályfőnöki munkaközösség értékelésekor a felsorolt követelmények nem egyenértékűek a pedagógus munkájában. A munkaközösség ez irányú tevékenysége jelenleg elsősorban nem az egzakt mérések, hanem inkább csak szubjektív értékrend empirikus tapasztalatok és összehasonlítások alapján történik.

A fejlesztő hatást észleljük a mindennapi iskolai munkában is az érdekelt nevelőknél:

- az eszmei, politikai fejlődésben,
- a társadalmi, politikai aktivitásnál,
- szaktudása, általános műveltsége gyarapodásában,
- a pedagógiai - pszichológiai elmélet gyakorlatban való megvalósításánál,
- a gyermek iránt érzett megbecsülés és szeretet területén,
- alkotó munkánál és bátor kezdeményezéseknél,
- de hasonló a tapasztalatunk a munkatársi és rendtartási feladatok végzése során is, mert az elméletet közelebb hozzák a gyakorlati megvalósításhoz.

Ugy ítéljük, hogy a magas követelmények megvalósítását - a távlati fejlesztési célok érdekében - ebben az évtizedben csak megalapozni lehetséges.

Számos tekintetben a nehéz feltételek ellenére már a következő évektől szükséges az alapozó munka megkezdése, egyetértve az alábbiakkal:

- "lényegesen növelni kell az iskolarendszer hatásfokát a gyermekek, fiatalok nevelésében, képesség- és személyiségfejlesztésben,
- javítani kell a nevelési intézmények különösen az általános iskola személyi és tárgyi ellátottságát, továbbá a nevelőtestületek lét- és munkafeltételeit, továbbfejlesztve felkészülésüket, megteremtve önállóságuk további lehetőségeit,
- a folyamat legfontosabb eleme a tartalmi fejlesztés, amely az iskolastuktúra változtatása nélkül is képes a nevelés eredményességét növelni..." /12/

A fentiekben vázolt osztályfőnöki irányítás színvonalának kívánatos elérése összefügg a közoktatási rendszer irányításának továbbfejlesztésével: "A nevelési-oktatási intézmények munkájának megújítása szükségszerűen megkívánja az irányítás eddigi rendszerének korszerűsítését, összhangban a közigazgatási rendszer módosításával.

Az oktatásirányítás rendszerét úgy kell fejleszteni, hogy fokozatosan kibontakozhasson az egyes pedagógiai intézmények szakmai önállósága. Ez olyan alapvetően decentralizáló jellegű változásokkal érhető el, amelyek biztosítják mind a központilag kitűzött, mind a helyben felismert feladatok megoldásához szükséges hatáskört és az ebből következő felelősséget. Így bontakozhat ki az eddiginél sokkal szélesebb körben az egyéni és kollektív alkotóképesség.

Az intézmények belső rendjének nagyságának szakmai összetételének kialakításában legyen az irányadó, hogyan tudja a tanulókkal való személyes kapcsolatot megteremteni, és az iskolai közösségek működését a leghatékonyabbá tenni. Az intézményben működő szakmai szervezetek, a munkaközösségek szerepét a munka meghatározásában, folyamatos segítségével belső ellenőrzésében, értékelésében növelni kell." /13/

Szintén a távlati fejlesztési terv célkitűzéseit szolgálja, hogy a kísérletező - programfejlesztő nevelőknek lehetőséget biztosítunk, hogy szakmai tudásukat, a helyi tartalmi színvonal fejlesztése szolgálatába állítsák.

Ezzel párhuzamosan a központi pedagógusképzés mellett iskolánk kidolgozott egy pedagógiai, - pszichológiai, szakmai felkészítést szolgáló önképzési tervet, az osztályfőnökök számára:

- Minden második évben összefoglaló tanulmányt készít a súlyponti témákról. A helyileg elbírált dolgozatok színvonaluktól függően publikálásra kerülnek, általában a Csongrád megyei Művelődésügyi szemlékben.
- A pályakezdő osztályfőnökök ismerteti szakdolgozatát a szakmai munkaközösségben, osztályfőnöki munkaközösségben. A munkaközösség tagjai a dolgozat ismeretében ösztönzik a további munkára, esetleg továbbképzése keretében a szakdolgozat bővítésére.
- Politikai - pedagógiai - pszichológiai szakmai folyóiratok aktuális témának tanulmányozása és egyéb információk alapján beszámolót tart félévenként.

A tanulmányok során gyűjtött ismeretek, valamint intézményünk lehetőségeinek, a nevelő terveknek összefüggésében adnak számot részben felkészültségükről, másrészt arról, hogy miként kívánják és tudják alkalmazni ismereteiket az adott körülmények között.

- A pedagógus hivatás eredményes gyakorlásának egyik kritériumát olyan módon is irányítjuk, hogy minden pedagógus egy utódot neveljen a pályára. Ez összefügg azzal a közkinccs megmenetléssel, amelyet a pedagógus társadalom egymást követő generációi összegyűjtöttek és továbbítottak.
- A társadalmi-tudományos-technikai fejlődés előrehaladó szakaszában az intenzív pedagógia továbbképzés elkerülhetetlen.

Az önképzés e formáját mi azután is alkalmasnak tartjuk, amikor a fejlődés előrehaladott folyamataiban szükségsszerűvé válik a nevelő saját diplomafelújító funkciója, mint a pedagógus továbbképzés egyik formája.

B./ Az osztályfőnököknek az iskolai munka tervezésének általános elveit ismerniük kell

Az osztályfőnökök aktívan részt vesznek az iskola távlati és éves munkaterveinek készítésében. A négy évre szóló tervezést tartjuk előnyösnek. Elgondolásunk alapja: az osztályfőnök megbízása elsőől négy osztály vezetéséig illetve öttől, nyolc osztályig tart. A közös programot alakítani tudjuk a 6-10 éves és a 10-14 éves korban lévő gyermekek pszichológiai fejlődéséhez is. Az iskola nevelőközössége az iskolai munkaterv végleges kialakításáról és elfogadásáról dönthet.

A pedagógiai közösségek /munkaközösségek/ szerepét a tervező munka szakaszában jelentősnek tekintjük. Ezért vázlatosan bemutatjuk az iskola távlati tervét és részletesebben kifejtjük a pedagógiai közösségek feladatait, ami szerves része a központi tervnek.

Iskolánkban a nevelői közösség valamennyi tagja egységes ideológiai, politikai, pedagógiai elvek alapján öntevékenyen részt vállal az iskolai közösség munkájából a vezetés gondjaiból. Alkotó módon együttműködik a nevelő-oktató munka fejlesztésében, a követelmények, a pedagógiai eljárások és az értékelés egységének kialakításában.

A nevelőtestület tagjait arra ösztönözzük, hogy a demokratizmus szellemében éljen jogaival.

A következő kérdésben igényeljük a közös döntést: /14/

- az iskola munkaterve;
- az iskola munkáját összefoglaló értékelések és elemzések;
- a házirend;
- az egységes oktatási és nevelési követelmények, iskolai hagyományok rendszere;
- egy pedagógus kötelezően hány munkaközösség tagja lehet;
- az uttörőcsapattal és a szülőkkel való kapcsolat, az együttműködés rendjének kialakítása;
- az osztályozó értekezleten vitássá vált osztályzatok eldöntése;
- a tanulók továbbhaladása, illetőleg javító - vagy osztályozóvizsgálata, az osztályismétlés;
- a tanulók jutalmazásának elvei;
- a rendtartásban meghatározott esetekben a tanulók fegyelmi büntetése;
- a patronáló /együttműködő/ vállalat, szövetkezet, intézmény és iskola kapcsolatának tartalmát rögzítő szocialista szerződés kötése;
- az iskola éves kirándulási terve és annak költségkihatása;
- az iskola egyéb rendezvényei, azok megtartási módja és költségkihatása;
- azoknak a nevelési értekezleteknek témái, amelyekben az iskolának a témakijelölés joga.

a./ Az iskola pedagógiai tevékenységeinek tervezése
/Vázlatos középtávú pedagógiai terv 1979-83-ig./

"Bevezetés

1./ Az iskolakoncepció megfogalmazása /az iskola helyi nevelési rendszere/

- a szocialista nevelőiskola - a személyiségformálás

- a pedagógiai tevékenység általános elveinek érvényesítése
- az iskola mint központi nevelési tényező - koordináló tevékenysége
- a legfontosabb közoktatáspolitikai célkitűzések: a tankötelezettségi törvény megvalósítása
- az állami oktatásról szóló párthatározat és a kongresszusok határozataiból eredő feladatok realizálása
- a Magyar Utőrők Szövetsége VII. Országos Kongresszusának határozatai

2./ A középtávu tervezés szükségessége, rövid indoklása

3./ A tervezőmunkát meghatározó alapvető dokumentumok

- Az MSZMP ifjúsáspolitikai határozatai; az 1972. évi júniusi párthatározat az állami oktatás helyzetéről és fejlesztéséről; a párt közművelődési határozata; a XII. kongresszus anyaga, határozata.
- A Központi Bizottság 1982 április 7-iki állásfoglalása.
- Az érvényben lévő pedagógiai alapidokumentumok. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve.
- Az Oktatási Minisztérium tanévnyitó utasítása.
- Az Összegezö látogatás javaslatai, feladatmegjelölései és utasításai.
- A pedagógiai és szaktárgyi szakfelügyelők javaslatai, feladatmegjelölései.
- Az Utőrörszövetség középtávu feladatterve. /A Magyar Utőrők Szövetsége Országos Tanácsának ajánlása az utőrörcsapatok középtávu és éves tervezésében./ /Megyei, területi feladatok/
- Az iskola helyzetéből eredő tapasztalatok, jelenlegi adottságok, nevelötestületi határozatok stb.

- A helyi politikai és társadalmi szervek határozatai, javaslatai.

4./ Az iskolaközösség helyzete, a nevelő-oktató munka eredményei, problémái

Az iskola nevelő-oktató munkájának értékelése - az igazgató és más, ezt kiegészítő írásos beszámoló/k/. /Melléklet is lehet./

5./ A nevelés-oktatás alapvető színterein folyó munka középtávu terve

Az általános iskolai nevelőmunkát meghatározó fő feladatok értelmezése, az iskola helyzetéből eredő feladatok. /A célok és a fő feladatok legfontosabb összefüggései Lásd: Általános pedagógiai utmutató az általános iskolai nevelés és oktatás tervének bevezetéséhez. Bp., 1977.OPI. 14-16.o./

6./ Az iskola központi nevelési tényező - a nevelő - oktató munka feladatai

A tanítási órán folyó nevelő-oktató-képző munka.

- Az osztályfőnöki nevelőmunka feladatai, tervezése; pályaválasztás - továbbtanulás, /a foglalkozási terv készítése, elvei/.
- A tanítás-tanulás korszerűsítése, továbbfejlesztése /az eredményességet segítő, a tankötelezettségi törvény végrehajtására vonatkozó intézkedések/.
- A permanens önművelés megalapozása.
- A korszerű pedagógiai, technológia gondolkodásmód.
- A pedagógiai tevékenység általános elveinek érvényesítése /motiválás, tevékenység szervezése stb./.
- Tantárgyi feladatok megjelölése /pl. értékelés, osztályozás - teljesítményképes tudás erősítése/.
- A tehetséggondozás iskolai feladatai.

7./ A tanítási órán kívüli nevelő-oktató munka - együttműködés az uttörőmozgalommal

Az együttműködés szükségessége /azonos nevelési cél, a szocialista pedagógiai elvei, az uttörőcsapat bázisa az iskola a szocialista közösségi nevelés az uttörőcsapat szervezett kereteire épül./

Az általános iskola és az uttörőcsapat harmonikus kapcsolatát a mozgalmi tevékenység közös tervezése alapozza meg.

- A tanulást segítő mozgalmi munkaformák:
- Tantárgyi versenyek - tudományos technikai uttörőszemle elvei, feladatai
- A szakköri tevékenység - szakpróbák /nyelvi és egyéb tanfolyamok/
- Az ifjúsági vöröskeresztes csoport tevékenysége
- A tanulók fizikai munkájával és közhasznú társadalmi munkavégzéssel kapcsolatos tennivalók
- A szervezett, a nevelőmunkával szorosan összefüggő fizikai munka és a közhasznú társadalmi munkavégzés.
- A tanulók egyéni munkavállalásai.
- A tanulók közösségi-közéleti tevékenységének fejlesztésével kapcsolatos tennivalók
- Az önkormányzat fejlesztése /a tisztségviselők és felelősök rendszere, a felnőtt vezetők szerepe: rajvezetők, ifi vezetők/.
- Az ünnepélyek, megemlékezések, az iskolagyűlések rendszere, elvei.
- A mozgalmi képzés rendszere, tervezése /gyermek és felnőttvezetők/.

- A szabadidő tevékenység terve:
- A tanulmányi séták, a kirándulások, az üzemlátogatások terve.
- Turák, országjárások, táborozások.
- A kulturális tevékenység terve /karének, kórusmozgalom, szavalóverseny, szép olvasási és helyes kiejtési verseny, színház- és mozilátogatás, közművelődési intézmények látogatása, az iskolai könyvtár szolgáltatásai/.
- A sporttevékenység terve.
- A napköziotthon, a tanulószoba, diákotthon nevelőmunkája

8./ Az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel való együttműködés

A családdal és a szülői munkaközösséggel, az óvodával, kiegészítő iskolával, tagiskolával, középfokú intézményekkel és közművelődési intézményekkel.

- Az üzemekkel, szövetkezetekkel.
- Az állami, társadalmi, politikai szervekkel.

9./ Az iskolavezetés korszerűsítése, a nevelőközösség fejlesztésének terve /demokratizmus, nevelői önkormányzat/

10./ Az iskolai pedagógiai munka vezetése, ellenőrzése és értékelése

- Az iskolavezetés tervező, irányító, ellenőrző és értékelő tevékenységének elvei, általános alapja:
  - az új dokumentumrendszer bevezetésének figyelembe vétele
  - a tapasztalatszerzés és ellenőrzés szempontjai
    - az ellenőrzési terv, tématerv /iskolavezetés korszerűsítése, a nevelési fő feladatok/
  - a nevelők minősítése

- a nevelési és oktatási eredményvizsgálatok tervezése.

11./ A munkaközösség fejlesztése

Az osztályfőnöki, az alsó tagozatos, és a szak-
tárgyi munkaközösségek, tevékenységük, tartalmi
munkájuk /általános elvek, a tevékenység tartalma/.

12./ A nevelőmunka speciális területei

- /Gyermek és ifjúságvédelem, pályaválasztás, hon-
védelem, közlekedés stb. elveinek megfogalmazása/,
- a felelős nevelők tevékenységének tartalma,
- az iskolai könyvtáros tevékenységének általános
elvei.

13. Továbbképzés, önképzés /általános elvek/

- Az önképzés,
- nevelőtestületi /nevelési értekezletek, munkaér-
tekezletek/; a nevelőtestületi továbbképzés terve,
- az iskolai munkaközösség továbbképzési tevékeny-
sége,
- a körzeti munkaközösségek tevékenysége,
- a Marxizmus-Leninizmus esti egyeteme,
- a szakmai tanfolyamok,
- a diplomaszerező továbbtanulás.

14. A személyzeti munka feladatai, általános elvei

15. Az iskolafejlesztés középtávú terve

/A személyi, a tárgyi feltételek és a szervezési
feladatok általános elvei/.

- Tanterem, a közösségi létesítmények fejlesztése,
- a szaktantermi rendszer kialakítása, fejlesztése,
- az iskolai könyvtár kialakítása, bővítése, beren-
dezése, stb.,
- a napközi fejlesztés /tanulószoa, diákotthon/,
- a technika tantárgy /gyakorlati foglalkozás/ fel-
tételének biztosítása,
- az oktatástechnikai eszközök fejlesztése,

- a testnevelés és sport eszközrendszerének /pl. udvari létesítmények/ fejlesztése,
- az ifjúsági szervezet működési feltételeinek javítása,
- a tanulókiérletek eszközrendszerének fejlesztése,
- a nevelők lakáshelyzetének javítása, segítése."

16./ Az iskolai munkatervet az alábbi tervek egészítik ki:

- Az oktatáspolitikai feladatok és a nevelő-oktató munka vizsgálatának, elemzésének tematikája /tématerve/.
- Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének bevezetése, ütemterve.
/Táblázat, kimutatás a belépő tantárgyakról./
- Az uttörőcsapat középtávu terve.
/Az iskola pedagógiai terve, a megyei Uttörőelnökség és a Magyar Uttörők Szövetsége Országos ajánlása alapján./
- A nevelők szervezett továbbtanulásának, továbbképzésének terve./A pedagógiai intézet középtávu továbbképzési programja alapján a helyi szükségletek és igények szerint./
- A szülői munkaközösség középtávu terve.
/Az iskola, pedagógiai terve alapján/
- Az iskolavezetésnek a nevelő-oktató munkát irányító, ellenőrző tevékenysége:
  - óralátogatások szempontjai /ált. és speciális szempontok/
  - óraelemzés /önelemzés/ szempontjai
/Fokozatosan bővülő szempontok; tantárgyközi óralátogatások, osztályfőnöki órák és szaktárgyi órák, foglalkozások./

- az iskola érvényes "Házirendje".
- A magatartás és szorgalom helyi minősítési rendszere.

b./ A tervezés általános elvei az iskolai munkaterv készítésében /15/

A pedagógiai közösségek, köztük az osztályfőnöki munkaközösség is, a tervezés általános elveit az iskolai munkaterv készítésekor megvitatták. Véleményalkotásukat az egység jellemzi nemcsak a tervezés elméletéről, hanem a megvalósulás gyakorlatáról is.

Az előzőekben ismertetett középtávu terv - az iskola életet meghatározó munkaterv - előterjesztésekor az alábbi témakörökben jelentős egységet tapasztalunk:

1./ A távlatosság és szakaszosság értelmezésével az iskolai munka tervezésében

- Négyéves tervezést helyezünk előtérbe.
Tanévenkénti bontásban a távlati tervhez viszonyítva meghatározzuk az éves szakaszok tenni-valóit.
A programot a közoktatás fejlesztése érdekében minden évben kiegészítjük olyan feladatokkal, amelyek elősegítik, hogy ne legyenek nagyobb zökkenők az egyes életkori szakaszok között.
A kezdő szakasz az 1-3. osztály, a középső, átmeneti szakasz a 4-5. osztály, a befejező szakasz a 6-8. osztály.
- A tananyagot igyekszünk józan határok között differenciálni, hogy ne növelje, hanem csökkentse a tanulók közötti művelődési egyenlőtlenséget.

- Az iskolai koncepció fogalmát úgy értelmeztük, hogy iskolánk az országosan kitűzött célokat figyelembe vette. Felmértük saját lehetőségeinket is, és saját iskolai követelményeinkhez igazítottuk a tanterv követelményrendszerét oly módon, hogy a képzés végén azonos legyen a központilag előírányzott tantervi követelménnyel.

Megjelöltük azt az utat is, amelyen járva fokozatosan fel tudjuk készíteni tanítványainkat s így megfelelnék a tantervi követelményeknek.

A kollektív alkotásként létrejött iskolakoncepció alapján a feladatok megállapítása, valamint a szakaszos értékelés ugyancsak a nevelőtestület kollektív felelősségét növelheti.

2./ A pedagógiai logika területén

A nevelőtestület részére a pedagógiai logika érvényesítése az iskolai munka tervezésében a teljes pedagógiai tevékenységnek az előzetes kimunkálását, a pedagógiai eszközrendszer átdolgozását, összerendezését és meghatározását jelentette.

Az összegyűjtött tapasztalatok alapján haladva a nevelők végül is a leggyakorlatibb pedagógiai kérdések megoldásához jutottak el.

3./ Az iskolai munkaterv folyamatossága területén

Ugy értelmezzük a folyamatosságot, hogy a tanév tartalmi feladatait a megvalósítás munkarendjében, szervezeti keretében, valamint időhatárai között megjelenítő terv csak akkor képes az éves vagy többéves távlatok reális megközelítésére ha a végrehajtásban már előre számolunk a menetközbeni helyzetelemzés és arra épülő korrekció szükségességével.

Az iskola munka tervezése szükség szerint így minden egyes pedagógusnak is feladata. E tervek alapján készí-
tik el az osztályközösségek terveiket, illetve figyelem-
bevételükkel a tanmenetet is.

4./ A tervezés kordináló feladatai területén

Koordináljuk az iskola és ifjúsági szervezet munká-
ját oly módon, hogy ezek egymást kiegészítve, hatékony-
ságban növekedjenek.

Koordináljuk a munkát az iskola és szülő ház között is.
Az iskola magára vállal több olyan feladatot, melyet
korábban a családi ház látott el. /Igy az ifjúság sza-
bad idejének megszervezésében, napirendjének kialakítá-
sában, idő beosztásának meghatározásában, az ifjúság
érdekében végzett szociálpolitikai feladatok ellátásá-
ban stb./

Együttműködés, összehangolt tevékenység folyik az ifjúság
munkára nevelésében az iskola és üzemek között. Fontos pél-
dával a fakultációs foglalkozások bevezetésekor az üzemben
végzett technikai foglalkozások szervezése.

Fontosnak tekintettük a közművelődési és közoktatási in-
tézmény együttműködését.

Ennek jelentősége egyre nagyobb mert az új tanterv köve-
telményeit csak tanórai keretben nehéz megvalósítani.

Ezért az ifjúság tanulmányaiba, ismeretszerzésébe beépül-
nek a közművelődési formák.

Ezek gazdagítják az ifjúság ismeretszerzési forrásait, bő-
vítik ismereteit, kialakítják bennük azt a fajta életszem-
léletet, miszerint a szabad idő hasznosan eltölthető, fel-
használható az ismeretek gyarapítására, fejlesztésére.

Az iskola és a közművelődési intézmény összekapcsolása
felkészíti az ifjúságot a permanens önművelésre.

Iskolánk együttműködik az iskolai könyvtárral, valamint az iskola körzetében működő közművelődési könyvtárral. Felhasználjuk a művelődési házban folyó, az ifjúság számára rendezett ismeretterjesztő előadásokat, szakköröket, tanfolyamokat.

5./ Az iskolai terv tartalma területén

Az iskolai munkaterv mellett nem törekszünk az intézkedési tervek tömegét elkészíteni. Minden olyan kérdés ami a tervezési ciklus közben jelentkezik a munkatervbe kerül.

Egyetlen terv tartalmazza, fogalmazza meg az iskola egész működésével kapcsolatos feladatokat.

A pedagógiai tervnél törekedtünk arra, hogy az tartalmazza az iskolai közösségek fejlesztésének programját is. Így az iskolai hagyományok megszilárdítását és továbbfejlesztését, az egyes osztályközösségek fejlesztésének programját.

Az iskola gyermekvédelmi tevékenységét is beépítjük a pedagógiai munka egész tervébe.

Hasonlóan foglalkozunk a tanulók pályairányításával. A pályairányítást az oktatás-nevelés részeként tervezzük; ez tartalmazza a tanulók képességeinek megismerését és ennek érdekében az olyan lehetőségeket, amelyekben a tanulók különböző képességei megnyilvánulhatnak.

c./ Iskolai pedagógiai munkaközösség munkájának segítése

A gyakorlati munka igazolta a munkaközösségek fontosságát, mert ösztönzői voltak és ma is azok az iskolai nevelő - oktató munkának /osztályfőnöki, szaktárgyi, alsótagozati stb./.

Az intézmény távlati munkatervének 11. pontjánál említett "A munkaközösségek fejlesztése" témát kiemelten is érintjük mivel az 1980-as évek egyik fontos feladata a munkaközösségek helyzetének rendezése, tevékenységüknek fel lendítése.

Ezért az összefüggések egységesebb megítélése érdekében vázlatosan "emlékeztetőt" állítottunk össze: /16/

A munkaközösség fontos szerepet tölt be:

- a nevelő-oktató munka tervezésében,
- az iskolai élet demokratizálásában,
- a módszertani kultúra fejlesztésében,
- a pedagógusok továbbképzésében.

A munkaközösségek feladatai: /a teljesség igénye nélkül/

- a tanmenetek szakszerű elbírálása,
- a tantervi követelmények és a tanulói eredmények viszonyának elemzése, értékelése,
- a tantárgyi eredmények és hiányosságok feltárása,
- a tanulói teljesítmények mérése, mérési módszerek kidolgozása,
- a pedagógiai kulturáltság fejlesztése,
- a kezdő nevelők támogatása,
- a pedagógus közvélemény formálása,
- az iskolatelevízió, iskolarádió adásainak figyelemmel kísérése, anyagának feldolgozásához módszertani segítség adása,
- az iskolavezetés közvetlen támogatása a szakirányítás fejlesztésében, a nevelőtestületi egység formálásában,
- a kölcsönös segítségnyújtás elmélyítése,
- a munkaközösség tagjai figyelemmel kísérik a szer-tár taneszköz-, illetve az iskolakönyvtár meglévő szakkönyvállományát, s az iskolavezetésnek javaslatot tesznek a beszerzésre,
- nagy gondot fordítanak a didaktikai, metodikai eljárások, jártasságok kimunkálására. A megjelent tanulmányokat felhasználják saját munkájukban,
- a munkaközösség tagjai évente legalább 1-2 alkalommal hospitálnak,

- a munkaközösség tagjai foglalkoznak a tanmenetek, óravázlatok, a munkatankönyvek-füzetek vezetésének, a tanulók ellenőrzésének, értékelésének, osztályozásának kérdéseivel.

A munkaközösségi munkaterv kívánalmait az alábbiak szerint határoztuk meg:

- Arányos terhelést eredményezzen a munkaközösségen belül,
- differenciáltan határozza meg a feladatokat,
- adjon lehetőséget az egyéni kezdeményezések kibontakozására,
- kollektív munkát, öntevékenységet, egyéni és közös felelősségvállalást tükrözzön,
- a megtárgyalandó témakörök legyenek szinkronban az iskola és a továbbképzési intézet éves tervével /ne legyenek átfedések/.

A munkaközösség munkatervének összeállításánál általános irányelveként javaslatot tettünk, hogy milyen szempontokat tartalmazzon:

- a munkaközösségek tagjait, a vezető nevét,
- az előző tanév munkaközösségi tevékenységének értékelését, s ennek figyelembevételével határozza meg az adott tanév feladatait,
- a munkaközösségek tanévi programja tartalmazza:
- a feladatokat, a felelősöket, a határidőket, a megoldási módokat,
- az összejövetelek témáit, előadóit, korreferenseit,
- a tervezett bemutató órák időpontját, témáit,
- a feldolgozandó szakirodalmat,
- a szervezett továbbképzésben résztvevők nevét /milyen továbbképzésen vesznek részt/,
- a munkaközösségen belüli munkamegosztást,

- a tanórán és iskolán kívüli tevékenység összhangját,
- más munkaközösségekkel tervezett együttműködést.

A munkaközösség nemcsak éves, hanem távlati tervet is készít /ez komplex feladat/.

Feladataink megoldása egy tudatosan irányított folyamat szerves részét jelenti. Feltétlenül tartalmaznia kell a tantárgyi munkaközösségek munkarervének az iskola célkitűzéseit, feladatait, a tantárgyra vonatkozóan.

A munkaterv a munkaközösség-vezető javaslata alapján - megbeszélve az iskolaigazgatóval, szakfelügyelővel - kollektív munkával készül, feltétlenül szükséges a résztvevő pedagógusok közreműködése a feladatok vállalása és megoldása érdekében.

A pedagógus munkaközösségek feladatai közé tartozik a tanmenetek összehangolása. Kijelölik azokat az anyagrészeket, amelyekre az alsóbb évfolyamokon keresztül építeni fognak, s meg lehet jelölni azokat az anyagrészeket is, amelyekre a felsőbb évfolyamokon a felidézés szintjéig visszatérnek. A tanmenetek összehangolásakor megállapítják azokat az ismereteket és készségelemeket, amelyeket állandóan gyakorolni kell.

A munkaközösségek elsőrendű feladata a pedagógusok módszertani kulturájának fejlesztése.

Ennek érdekében a fentiekén kívül segíteni kell egymás munkáját, elsősorban a pályakezdő pedagógusokat.

A tantárgy tanításának eredményesebbé tétele érdekében szükséges:

- a szakirodalom folyamatos tanulmányozása,
- a pedagógiai sajtó ismerete,
- az új eszközök, eljárások megismerése, kipróbálása, véleménykérés,
- az országos pedagógiai kísérletek figyelemmel kísérése,
- bemutató órák tartása stb.

Beható elemzést végez a munkaközösség:

- a szakfelügyelői látogatások után,
- az általános felügyeleti látogatásokat követően,
- a féléves, éves értékelések után /pl. a bukások számának vizsgálata esetén/.

Munkaközösségeink szerepe az iskolai élet demokratizálásában

Valamennyi munkaközösség tevékenységét meghatározza, hogy mint részközösség milyen mértékben tud bekapcsolódni az iskola előtt álló feladatok megoldásába, mennyire képes részt venni a vezetésben és tagjai hogyan kapcsolódnak a tantestülethez.

A munkaközösség szerepe érvényesülhet a pedagógusok jutalmazásában, értekezletti témák kijelölésében, előkészítésében. Tantárgyfelosztás készítésekor javaslattal segítheti az iskolavezetést. Szervezett továbbképzésben való részvételre javasolhatnak pedagógusokat, s közreműködhetnek az iskola továbbképzési programjának összeállításában. Együtt látogathatják a tanítási órákat, és a tapasztalatokat együtt beszélik meg.

Ánpedagógus munkaközösség szerepe a továbbképzésben

A munkaközösségek figyelembe veszik, hogy vannak olyan ismeretek, módszertani kérdések, amelyek nem szerepeltek még az egyetemi, főiskolai gyakorló tanítás idején, ezért a munkaközösségi foglalkozások alkalmával foglalkozni kell azokkal. Tagjai a korábban tanult ismereteket felújítják. Az új tantervekkel kapcsolatos tartalmi, módszertani kérdéseket megbeszélik és a pedagógiai gyakorlat során kialakult jó módszereket másokkal is megismer-tetik.

Részt vehet a munkaközösség az önálló pedagógiai kutatómunkában, vizsgálódhat tematikusan egy-egy aktuális nevelési kérdésben, kidolgozhat egy-egy aktuális témát.

A pedagógus munkaközösség kapcsolatrendszere.

Egyetlen munkaközösség sem lehet elszigetelt csoport, kapcsolódik az irányító rendszerhez, iskolán belül és kívül biztosítja a megfelelő tartalmu információt.

Az iskolavezetés és a pedagógus munkaközösség kapcsolata

Az igazgató felelős a tanterv végrehajtásáért, a nevelő-oktató munka színvonaláért, az igazgatási feladatok ellátásáért, a tárgyi és személyi feltételek biztosításáért - végső soron az egész iskola zavartalan működéséért.

Az igazgatónak ismernie kell:

- minden tárgy tantervi koncepciójának lényegét, alapvető követelményeit,
- az egyes tárgyak nevelésben és képzésben elfoglalt helyét,
- a tárgyak tanítását szabályozó előírásokat,
- a tárgyak tanítását segítő utmutatókat, segédanyagokat,
- az időszerű és jellemző szakmethodikai kérdéseket, törekvéseket.

Már ebből a felsorolásból is látható, hogy e feladatoknak maradéktalanul még a legképzettebb igazgatók sem tudnak eleget tenni anélkül, hogy ne támaszkodhának a munkaközösségekre, azok vezetőire. Különösen nem tudnak egyedül eleget tenni a megnövekedett feladatoknak napjainkban, amikor jelentős változások következtek be

a tárgyak tantervi koncepciójában, a nevelést - tanítást szabályozó előírásokban, a szakmetodikai törekvésekben.

Az igazgató kikéri a munkaközösség-vezetők véleményét az iskola feladatainak megvalósítását célzó eszközök, módszerek megválasztásakor, a távlati célok kijelölésekor. Figyelembe veszi a munkaközösség véleményét a szaktanárok minősítésekor, jutalmazásánál, értékelésénél, bírálatánál, elmarasztalásánál és kádermunka minden területén. A pedagógus munkaközösségeknek ugyanis nagy szerepük van az iskolavezetés pedagógiai döntéseiben; az irányítás, a tervezés, az ellenőrzés és értékelés keretei között szükséges szaktárgyi vonatkozású döntések helyes és igényes megvalósulásában.

Az iskolavezetés tudatosan törekszik arra, hogy a pedagógus munkaközösségek keretei ne legyenek csupán erőszakolt formái a pedagógusok együttműködésének. Ezért nem kívánjuk a munkaközösségek tevékenységét aprólékosan szabályozni, hanem éreztetjük a bizalmat, a módszertani szabadságot inspiráljuk és az öntevékenységet a munka megszervezésében, a tartalmi program kialakításában.

Az iskolavezetés érezteti, hogy szakmai vonatkozásban a legnagyobb mértékben szüksége van a munkaközösségekre.

Az iskolavezetés az iskolai munkatervben differenciáltan jelöli ki az egyes munkaközösségek feladatait. Figyelembe veszi a munkaközösségek létszámát, összeforrottságát, a korábbi évek eredményeit és hiányosságait. Az eredményesség érdekében a tanév elején vizsgálandó területeket, megfigyelési szempontokat jelöl meg a munkaközösségeknek, amelyek alapján egész évi infor-

mációszerzéssel a tanév végére értékes megállapításokat tehetnek. Ilyen módon a tanévben folyó munka értékeléséhez hasznos helyzetelemzésekkel tudnak hozzájárulni.

Javaslat a munkaközösségek munkájának értékelésére

- Milyen főbb munkatervi feladatokat jelöltek meg, mennyire kapcsolódtak az iskola munkatervi feladataihoz?
- Hogyan teljesítették a feladatokat /melyek voltak a teljesítés akadályai/?
- Felmerült módszertani kérdések s azok megoldásai.
- A pedagógusok konkrét vállalásai - megbízatások s azok teljesítése.
- A hozott határozatok teljesítése, értékelése.
- Egy-egy tantárgy témaköreinek tanításához készültek-e javaslatok?
- Észrevételek, javaslatok a tantervvvel, tankönyvekkel, munkatankönyvekkel, munkafüzetekkel kapcsolatban.
- A bemutató foglalkozások /órák/ száma, időpontja, tapasztalatai, értékelésük, elemzésük.
- A munkaközösségi összejeövetelek száma, helyes aránya.
- A munkaközösségi foglalkozások nyitottsága, tapasztalatcserék, viták, fórumok, kapcsolat közreműködési intézményekkel stb.

C./ Az osztályfőnöki munkaközösség helye, szerepe az iskolai nevelőmunkában /17/

A munkaközösségek közt is vezető szerepet játszik, irányító tevékenységet is végez. Az osztályfőnöki munkaközösségnek, - a pedagógiai munkaközösségek általános feladatain túl - az irányítás területén is tulajdonitunk meghatározó szerepet. Elsősorban a pedagógus közösségek egy részének, valamint az osztályközösségek fejleszté-

sének irányításában. A gyermekek a kulturális alapkészségeket az iskolában sajátítják el. Itt vesznek részt először valamennyien szervezeten a közösségi életben. Nem mindegy milyen irányítás mellett és hatások között gyakorolják a szocialista életmódelemeit, és tanulják meg az együttélés normáihoz vezető utakat.

A nyolcvanas évek első felében a tanulólétszám jelentősen megnőtt. A gyermeklétszám növekedéséből következő, előrelátható feszültségek megelőzése érdekében az osztályfőnöki munkaközösség irányító közreműködésére van szükség az iskolaelőkészítők megszervezésénél. Az óvodában nem biztosítható valamennyi tanköteles korba lépő /6 éves gyermek elhelyezése. Ezek a gyermekek ilyenkor kerülnek először gyermekközösségbe. Rövid idő alatt kell megvalósítani a gyermekek hozzászoktatását a társakhoz, nevelőkhöz, a közösségi életformákhoz, a feladattudásnak kialakítását. Értelmi nevelés területén a megismerő funkciók, az érzékelés, észlelés, a figyelem, az emlékezet, a képzelet, a gondolkodás fejlesztését.

Az irányító munka nélkülözhetetlen azokban az osztályokban ahol a létszámok a bontási határt még nem érték el, de a tanulók száma eléri a 35 főt. Különösen az alsótagozatban, ezen belül is az első és második osztályokban, okoz nehézséget. Hiába tekintjük egy fejlesztési szakasznak a két osztályt, az osztályfőnöknek nincs lehetősége differenciált foglalkozásra, az esélyegyenlőség megteremtésére. Ezeknél az osztályoknál a korrepetálási órák megtartásában nyújt segítséget a munkaközösség.

Irányító munka szükséges az 1983-84. tanévben az általános iskolai fakultatív foglalkozások vezetéséhez, különösen ha nem pedagógus a vezető, valamint a felzár-

kóztató foglalkozások beindításához. Ez utóbbinál a cél a hiányzó ismeretek és készségek pótlása. A felzárkóztató foglalkozásokra a tanulók nem szabadon jelentkeznek, a részvételre az osztályfőnök kötelezi őket. A felzárkóztató foglalkozásokhoz a súlypontozott minimális követelményrendszert az osztályfőnöki munkaközösség állítja össze, a szaktanárok bevonásával.

Az osztályfőnöki munkaközösség közreműködik az iskola egységes pedagógiai eljárásainak kialakításában és azok alkalmazásában irányítja, ellenőrzi, értékeli a kezdő osztályfőnökök munkáját. Bár a fő feladata az osztályfőnöki órákkal való foglalkozás, de hagyományaink alapján ennél jóval sokoldalubb, kiterjed a fentiekén túl a tanárookra, a munkatervre, egyéb tevékenységre, sőt a módszerekre, de még a nevelési eljárásokra is.

Hogyan segítheti még az osztályfőnöki munkaközösség a nevelők munkáját? /18/

Az együttműködés formái.

"Kiterjed tevékenységük az órák tervezésére, az órákra való felkészülésre, az órák szervezésére, elemzésére, értékelésére és a tanulói tevékenység irányítására. A megvalósítás színteréül szolgálhat egy-egy osztálycsoporton belül tartott közös rendezvény; valamely kötelező témájú osztályfőnöki óra; közösen végzett gyűjtőmunka stb.

Bevált gyakorlat az, hogy a munkaközösség tagjai az osztályfőnöki órák színvonalának emelése céljából könyveket, folyóiratokat, képeket gyűjtenek össze, hangfelvételeket készítenek, melyeket lejátszanak majd megbeszélnek. Közösen szerveznek ünnepélyeket, együtt jelölik ki a vitaindító és kiselőadásra alkalmas témákat.

Az elmélyültebb oktató-nevelő munkát szolgálja az osztályfőnöki órák elemzése, értékelése, az összegyűjtött tapasztalatok megbeszélése és kritikus hangvételi megvitatása is."

Szakmai önképzés területén:

A kezdő osztályfőnök részére, munkájuk egységes értelmezés céljából elvárások, követelmények kidolgozását végeztük el. Összefüggött ez a segítő szándéku korrekcióval, az alkalmasság megállapításával, a további munkavégzés érdekében a negyedévi értékeléssel.

Behatóan foglalkoztunk a korszerű óravezetéssel összefüggő kérdésekkel, a tanulói személyiség vizsgálat egyszerűbb kérdésével, az osztályfőnökök olyan ismereteinek a bővítésével, amelyek szükségesek az új dokumentum követelményeinek megvalósításához. Minden esetben összegeztük a munkaközösségi összejevetelen vizsgálataink tapasztalatait, ugyanakkor kijelöltük az ajánlatos eljárásokat a szakmai önképzés területén.

Elemző kísérletező tevékenység:

"A tanév elején és a végén meghatároztuk a felmérés és vizsgálódás szempontjait, s elemeztük az összegyűjtött adatokat. Megvizsgáltuk például a tanulók erkölcsi tudatformálásában elért eredményeket, s ehhez kapcsolódva meghatároztuk az osztályfőnökök teendőit. A vizsgálatok megtervezésekor gondosan ügyeltünk arra, hogy azok ne legyenek se öncélúak, sem pedig túlméretezettek, mindenképpen könnyítsék meg és tegyék eredményesebbé a nevelőmunkát.

A munkaközösség tagjai a tanév elején választhatnak egy konkrét feladatot, amelyen huzamosabb időn át elmélyülten dolgoznak. Ezeket az egyéni vállalásokat a

munkaközösség számon tartja, s ha elkészültek, akkor a közösség megvitatja és értékeli.

A témákat és felméréseket, a vizsgálódások szempontjait előzetesen egyeztetjük az igazgatóval, s összhangba hoztuk az iskola általános pedagógiai célkitűzéseivel. A munkaközösség-vezető időnként tájékoztatja az igazgatót a munkaközösség munkájáról, a felmérések és az egyéb vizsgálódások helyzetéről, és a munkák eredményeiről. Az igazgató tanévvégi beszámolójában természetesen helyet kap a munkaközösség tevékenységének értékelése is." /19/

A munkaterv

A munkaközösség egységes koncepció alapján építi fel munkatervét az iskolavezetés és a pedagógiai munkacsoportok munkaterveinek ismeretében, együttműködve az uttörő szervezettel.

A munkaterv elemző része tartalmazza az előző tanév nevelőmunkájának értékelését, tekintettel arra, hogy annak eredményességét a munkaközösség hogyan tudta befolyásolni. Az elemzés kitért az osztályfőnöki órák színe-
s színvonalának, fejlesztő hatásának eredményeire, kudarcaira.

Alapvető célkitűzések

A munkaközösség tevékenysége szervesen összefügg az iskola célkitűzéseivel;

- 1./ Az Alapelvek összefüggései alapján törekszünk megvalósítani az általános iskola célját, feladatát.
- az általános iskolát végzett tanulók iránt támasztott társadalmi követelmények megvalósulását elősegítjük, jóllehet egy-egy tanuló valamennyi

követelménynek nem egyforma színvonalon tud eleget tenni;

- erősítjük az iskola koordináló tevékenységét, hogy eredményesen végezze a különböző nevelési tényezők együttműködését a nevelési cél elérésében;
- a művelődési anyag elsajátítását sajátos az osztályfőnöki módszerekkel megkönnyítjük.

2./ Munkatervek készítésekor együttműködik az osztályfőnökkel:

- Az osztályfőnöki munka színvonalának emelése érdekében, szerepet vállal az osztályfőnöki órák tanmenetének kimunkálásában.
- Törekszik arra, hogy hidat képezzen: a foglalkozási terv; a szaktárgyi tanmenetek és az uttörőraj munkaterve között.
- Igen fontos feladatnak tekintjük az egyes tagozatokból /az óvodából az alsó tagozatba, majd pedig onnan a felső tagozatba/ való átmenet zökkenőmentes biztosítását.
- Az iskolai munkatervben szereplő célkitűzéseket lebontjuk az egyes osztályokra, ezzel segítjük az osztályok igényeihez igazodó programok összeállítását.

3./ A munkaközösség együttműködik az osztályfőnökökkel a nevelési értekezletek előkészítésében:

- A munkaközösség tagjai saját munkaterületükről az értekezlet témájával összefüggésben korreferátumokkal készülnek fel.
- Az ajánlott irodalmat tanulmányozzák azokat összevetik saját munkamódszereikkel.
- A felkészülést azzal is elősegítik, hogy korábbi határozati javaslatok megvalósítását a személyiségfejlesztés eredményesség oldaláról értékelik.

- Részt vállalnak az osztályokban történő felmérések irányításában, az elemzések megfogalmazásában, nevelési intézkedések megtételében.
- 4./ Az osztályfőnöki munkaközösség egyik kiemelt feladata, hogy közvetve, ajánlásaival, tanácsaival segítsen eredményesen megvalósítani a tanulók képességeinek fejlesztését, személyiségük formálását.
- Az osztályfőnökök és szaktanárok együttműködése meghatározó a fejlesztő eljárások, módszerek megvalósításában.
  - Ellenőrzik hospitálásaik alkalmával, hogy a nevelő az érdeklődési területnek megfelelő tevékenységi lehetőséget tud-e biztosítani az iskolai ismeretek feldolgozásában, a tanulók aktív közreműködését hogyan valósítja meg. Elegendő-e a tanulók sikerélménye? A tudás örömét, lehetőségét milyen fokon tudják megvalósítani.
  - Nemcsak azokat a tanulókat tekintjük tehetségesnek, akik az elméleti tantárgyakból nyújtanak átlagon felüli teljesítményt, mert a tehetség megnyilatkozhat más tevékenységben is, a manuális - gyakorlati munkában, a technikai - szerkesztő tevékenységben, a társakkal való együttműködésben stb. A tehetségfejlesztést ilyen módon fogjuk fel, annak érdekében, hogy több tanuló kiérdemelje a tehetséges jelzőt a jövőben, ezzel is könnyebbé tegyük a tanulók pályaválasztását. .
- 5./ Szükségesnek tartjuk a felzárkóztatás, nivellálás módszerét hatékonyabbá tenni a hátrányos helyzetű tanulónál.
- A felzárkóztatást szolgáló szervezési és pedagógiai intézkedések, tevékenységi formák kidolgozását, megvalósítását óvodás kortól folyamatosan végezzük.

- A szülőkkel való együttműködést az iskola nyitottságának biztosításával igyekszünk szélesebb alapokra helyezni.

Az osztályfőnöki munka feladatait alapvetően a nevelés közösségi jellege határozza meg. Ezért tartjuk fontosnak, hogy a közösséget érő hatásokat az osztályfőnök összehangolja és a személyiség fejlesztésére felhasználja.

E rendkívüli jelentős pedagógiai munkához nyújt támogatást az osztályfőnöki munkaközösség iskolánkban.

III.

AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK SZEMÉLYISÉGFORMÁLÓ TEVÉKENYSÉGE

A./ Az osztályfőnökök feladatkörei

Az iskola feladata /20/

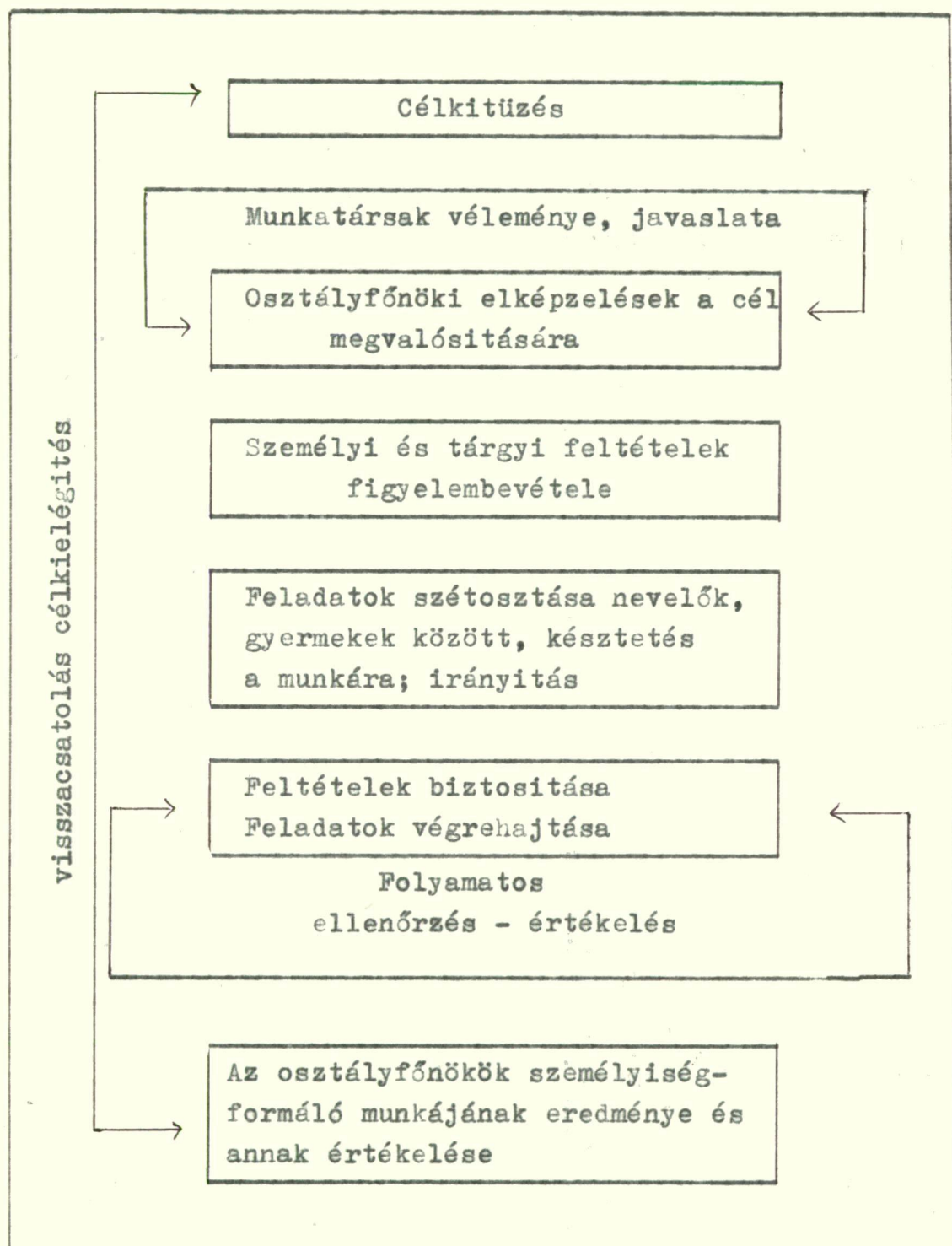
A sokoldaluan fejlett személyiségek kibontakoztatása, közösséggé formálása; a műveltség, benne a világnézet és a jellem szilárd megalapozása

<u>Az iskolavezetés feladata</u>	<u>A nevelőtestület feladata</u>	<u>Az ifjúság feladata</u>
<ul style="list-style-type: none"> - az igazgató - az igazgatóhelyettes - a gazdaságvezetés - <u>az osztályfőnökök</u> - <u>a munkaközösség-vezetők feladatai</u> - a pártszervezet, a szakszervezet az ifjúsági mozgalom vezetőinek feladatai	<ul style="list-style-type: none"> - a nevelőtestületi közösség feladatai - a kisebb közösségek /munkaközösségek stb. feladatai/ - az egyes pedagógusok feladatai	<ul style="list-style-type: none"> - az ifjúsági közösség - az egyes osztályok csoportok /napközi/ - az ifjúsági mozgalom - az egyes tanulók feladatai

A nevelési folyamat követelményeit legrészletesebben az osztályfőnököknek kell megismerni azért, hogy a központilag kapott vagy önként vállalt feladatokat szilárdan egymásra tudják építeni. Törekedniök kell azzal, hogy azok a társadalmi célok irányába hassanak. Mivel az osztályfőnökök vezetési feladatot is ellátnak a vezetés folyamatát, a célkitűzéstől a cél eléréséig kifejtett vezetői tevékenység-sorozatot, ismerniök kell. Ennek sematikus rajzát az 1. számú táblázatban mutatjuk be: /21/

1. számú táblázat

Minden osztályfőnökben igyekszünk kialakítani a helyes döntés igényét a személyiségfejlesztés tervezésénél.

Munkájukat az alábbi séma segíti: /22/

2. számú táblázat

A döntés folyamata		
A döntést megelőző feladatok	Döntés	A döntések utáni feladatok
<ul style="list-style-type: none"> - probléma felismerése - probléma elemzése - cél kitűzése - cselekvési változatok felállítása és az értékelési szempontok meghatározása	<ul style="list-style-type: none"> - optimális cselekvési változat kiválasztása	<ul style="list-style-type: none"> - személyi és tárgyi feltételek biztosítása - a kiválasztott változat megvalósítása - visszatekintő elemzés

B./ Közösségfejlesztés - Személyiségfejlesztés

A nevelés folyamatos korszerűsítésnek egyik fő tendenciáját az osztályfőnökök a differenciált fejlesztésre törekvésben látják. Előtérbe került a differenciált nevelés feladata, ahogy az általános iskolai nevelés és oktatás terve fogalmaz: "Olyan szocialista nevelőiskolára van szükség, melynek feladata az egész személyiség - az értelem, az érzelem, a fizikum, a jellem - harmonikus és differenciált fejlesztése" /23/

Az elmúlt évtizedek irányító dokumentumaiban, már sokszor, sok összefüggésben megfogalmazódott az egyéni differenciáltságot figyelembe vevő nevelési hatásrendszer kialakításának fontossága. Tény, hogy e követelmény csak 1979 után került előtérbe, ezért iskolánkban megoldatlan maradt addig. Az okok igen sokrétűek: a tárgyi feltételek hiányára éppugy hivatkozhatunk, mint a magas osztálylétszámokra. A pedagógusok pszichológiai-pedagógiai felkészültségének a gyengeségeire éppen olyan mértékben, mint túlterhelésükre, a tudományos kutatás hiányaira stb.

1./ Személyiségfejlesztés tervezése /23/

Mi e folyamat egyik láncszemeként az osztályfőnök munkáját elemezzük. Az osztályfőnököknek ugyanis különleges jelentőségük, felelősségük van a nevelési folyamat tervezésében, a különböző nevelési tényezők hatásainak integrálásában. A gyermekek iskolai társas-közösségi viszonyainak és személyiségfejlesztő programjának kialakításában.

A továbbiakban elsősorban arra kerestünk választ: milyen mértékig tudatosult az osztályfőnökökben, hogy tevékenységük végső célja az egyének személyiségének fejlesztése?

Osztályfőnöki tevékenységük minden mozzanatát ennek a célnak a szolgálatába kell állítaniuk, beleértve a közösség alakítását, a mozgalmi munkába való bekapcsolódást, az oktatási folyamatot. Az iskolán belüli és az azon kívüli nevelési tényezőkkel való együttműködés megszervezését, koordinálását is. A válasz megfogalmazásában felhasználjuk iskolánkban 1979 óta működő osztályfőnökök félévi, évvégi jelentéseit, mintegy 25 személyes interjunak az anyagát. Látogatunk osztályfőnöki és szakórákat, tanórán kívüli foglalkozásokat. Széleskörű dokumentumelemzést végeztünk /felügyeleti látogatások jegyzőkönyveit, osztályfőnökök foglalkozási terveit, a személyiséglapokat stb./ A felmérést az osztályfőnöki munkaközösség végezte 1979-ben.

A vizsgálatot az új dokumentum bevezetését követő negyedik tanévben, 1982-ben megismételtük. Ennek eredményei összehasonlítási alapul szolgálnak.

Az osztályfőnöki munkaközösség egy csoportja, mindkét esetben a vizsgálati eljárások közül az interjút választotta. A megtervezhető elemek végrehajtását számszerűen egytől tízig értékeltük.

A nevelés tervezhetősége

3. számú táblázat

Megtervezhető elemek végrehajtása	1979 1982 év elért számérték osztályonként							
	5	6	7	8	5	6	7	8
1.A közösség szintjéből fakadó feladatok	5	6	6	7	7	8	8	9
2.Az elérendő célok	4	4	3	5	5	6	7	9
3.Az egyénekkal kapcsolatos nevelési teendők	4	4	4	5	5	6	8	10
4.A tanulói tevékenység esélyegyenlőségének megteremtése	5	5	6	5	5	7	7	9
5.Együttműködés más nevelési tényezőkkel	6	6	5	5	6	7	8	8
6.Az osztályfőnöki óra tartalma, metodikája	5	5	4	5	6	7	9	9
7.A tanórán kívüli tevékenység	4	5	4	5	5	6	7	9
8.Az erkölcsi nevelés folyamata az osztályfőnöki munkában	5	5	6	6	6	7	8	8
9.Rugalmas-e a tervezőmunka minden részletében?	4	4	5	5	5	6	8	9
10.Osztályfőnöki munka írásos dokumentumai	5	6	7	7	7	8	9	10
Elérhető maximális számérték:	100	100	100	100	100	100	100	100
Teljesített összes számérték osztályonként:	47	50	50	55	57	68	79	90
Összeg százaléka:	46	50	50	55	55	68	79	90

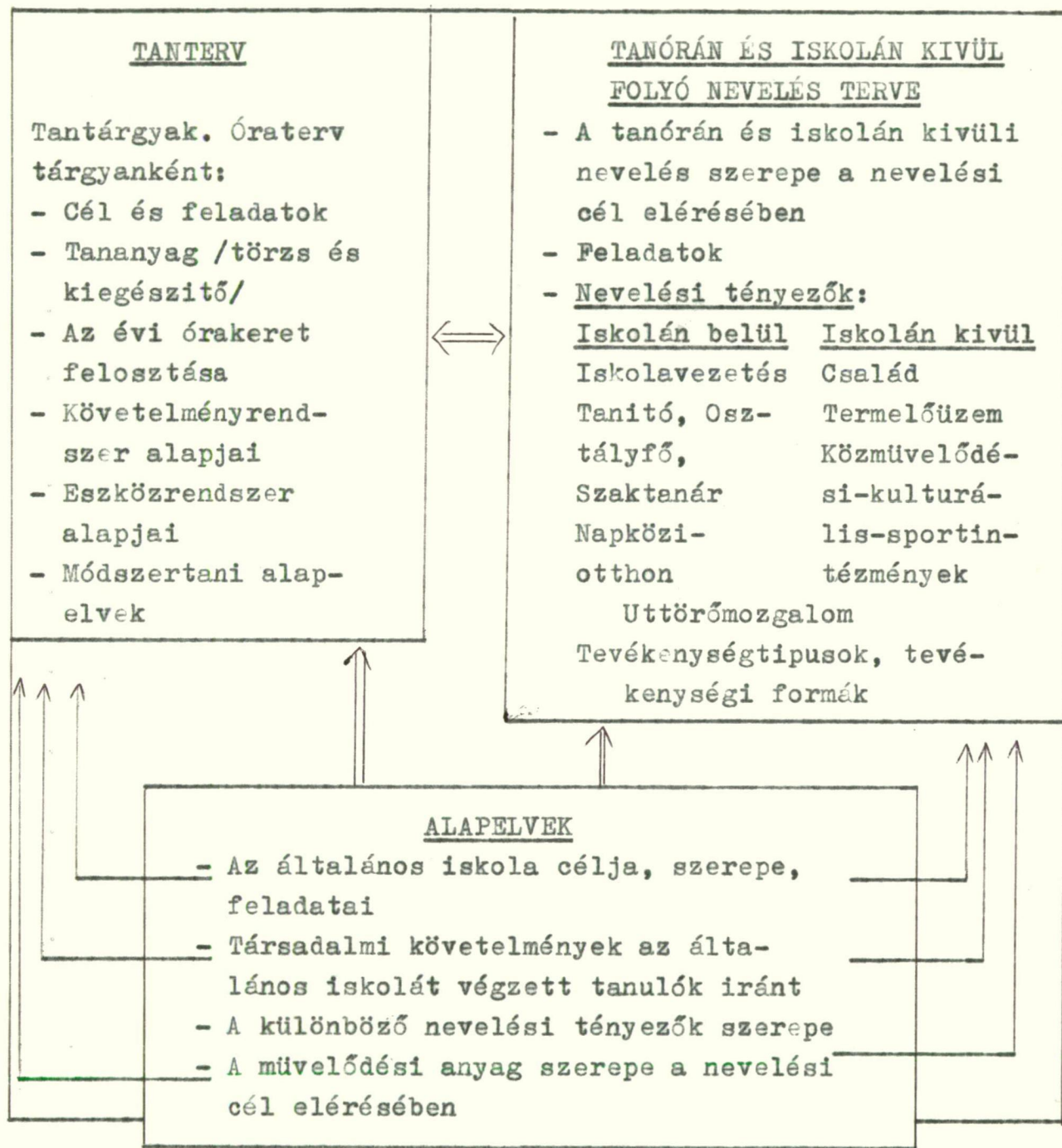
Mindenek előtt arról tájékozódunk, hogy az osztályfőnökök szerint tervezhető-e a nevelés. A két évben elvégzett értékelés százalékosan is tükrözi a különbséget. Az új dokumentumok bevezetésének évében megtorpanást vettünk észre, gyakorlatatlanságot a végrehajtásban. Nem ismerték fel nevelőink azonnal, hogy az "Alapelvek" a "Tantervek" és "A tanítási órán és iskolán kívül folyó nevelés terve" egymásra épülő, egymást átható rendszert alkotnak. Pár évtizeddel ezelőtt még a tanterv volt az iskola tartalmi munkájának egyedüli alapidokumentuma. Nagy előrelépést jelentett a nevelési terv, amely már a nevelési folyamat egészét vette alapul. Feltűnő, hogy a megtervezett elemek végrehajtása az új tanterv bevezetését követő 4. évben is zökkenőket okoz az ötödik osztályban.

Azt tapasztaltuk, hogy az osztályfőnökök sem élnek a módszertani szabadsággal. Jelentkeznek a negyedik osztályból az ötödik osztályba való átmenet problémái. Az alsótagozatos munkával összefüggésben még nem alakult ki kívánt szinten az esélyegyenlőség megteremtése. Későbbiekben e kérdéssel részletesen kell foglalkoznunk.

Az ötödik osztály viszont a 8. osztály befejezéséig a megtervezhető elemek 90 %-át teljesítette. Feltűnő, hogy a tervezéskor többen nem vették figyelembe, hogy az "Alapelvek" tehát nevelési feladatok rendszerének és tartalmának meghatározásával az egész dokumentum középpontjában áll.

Az osztályfőnökök munkájuk során a 4. számú táblázat összefüggéseit felhasználják a tervező és végrehajtó folyamatban is. /24/

4. számú táblázat

A foglalkozási terv az osztályfőnökök munkaeszköze.
A cél, az, hogy helyet kapjanak ebben az egyének fejlesztési programjának tényezői is. A foglalkozási terv fontos alkotórésze az osztályfőnöki órák tanmenete, amely hidat képez a foglalkozási terv, a szaktárgyi tanmenetek és az uttörőraj munkaterve között.

Célunk volt továbbá az is, hogy már a tervezés fázisában létrehozzuk a szak- és osztályfőnöki órák kapcsolatát a szükséges és lehetséges pedagógiai koncentrációt. Ezzel megteremtjük a feltételét annak, hogy a szak- és osztályfőnöki órákon végzett nevelőmunka egészítse ki egymást. Minden osztály jól valósította meg ezt a feladatot, kivéve az ötödik osztály az átmeneti nehézség miatt.

Az 5. számú táblázat is jól szemlélteti, hogy az egymást váltó pedagógusok nem kapnak és nem adnak át elég megbízható információt a tanulókról. Ezért minden osztályfőnök csak saját, szükségképpen töredékes ismereteire támaszkodik a gyermek fejlődési perspektíváinak megrajzolásában. Ez is növeli az átmenet problémáit.

Az egyéni fejlesztési program tényezőinek végrehajtását ugyancsak az osztályfőnöki munkaközösség egy csoportja számértékben egytől, tízig értékelte.
A felmérés eredményeit az 5. számú táblázatban foglaltuk össze.

Az egyének fejlesztési programjának tényezői

5. számú táblázat

	1979				1982			
	év							
	5	6	7	8	5	6	7	8
	osztály				osztály			
1. A tanuló sokoldalú megismerése	7	7	8	9	5	6	6	8
2. Kapcsolat a különböző nevelési tényezőkkel	5	8	8	9	4	7	6	8
3. A nevelési teendők meghatározása, nevelőmunka az osztályfőnöki órákon	8	7	8	9	8	4	7	9
4. A tanulóknak rejlő lehetőségek. Differenciált követelményrendszer	4	6	9	9	3	3	5	9
5. A további fejlődés nyomonkövetése. Differenciált tevékenységrendszer	5	5	8	9	4	3	5	8
6. Az eddigi fejlődés ismerete	4	7	8	9	3	6	4	8
7. Elérendő célok ismerete	8	9	9	9	8	9	9	9
8. A gyermek bizalmának megnyerése	9	9	10	10	9	9	9	10
9. Sikeres iskoláztatás biztosítása	10	10	9	10	6	10	10	10
10. Pályaválasztás előkészítése	5	9	10	10	5	9	9	10
Maximális érték	100	100	100	100	100	100	100	100
Teljesített összes számérték osztályonként	65	77	87	93	55	66	70	89
Összeg százaléka	65	77	87	93	55	66	70	89

Az osztályfőnöki nevelőmunkában jelentős mértékben alkalmaztuk egységes, mindenkire egyformán vonatkozó követelményeket, amelyek pl. a viselkedésre, iskolai rendre, a tanulásra, házi feladatokra, az elemi erkölcsi normák betartására stb. vonatkoznak. E követelmények teljesítése azonban különböző erőfeszítéseket kíván az egyes tanulóktól, ezért személyiségfejlődésüket is eltérő irányban, módon és mértékben befolyásolja. Az alsótagozat negyedik osztályában a követelmények differenciálása, a differenciált tevékenységrendszer helyett uniformizált követelményállítást találunk, amely semmiképp sem lehet az optimális személyiségfejlesztés stratégiája, az egyéni értékek kibontakoztatója. Rávilágít ez arra is, hogy iskolánkban az alsótagozatos osztályfőnöki munkaközösség még nem áll hatékony munkakapcsolatban a felsőtagozattal.

2./ A tanulói személyiség megismerése

Az osztályfőnökökkel az új tanterv bevezetésekor ismertettük a program célrendszerét. Az általános iskola céljának meghatározása áll a célrendszer középpontjában. Ennek összetevőit a 6/a táblázaton láthatjuk. /25/ Ez a célmeghatározás figyelembe veszi a jelenleg érvényes tantervet. /Ugyanakkor jelzi a folyamatos fejlesztést/ Ugyanakkor konkrétabb, viszonylag közelebbi távlatra tervez, szocialista emberről beszél s a fejlett szocialista társadalom építését veszi alapul. Továbbá részletesebb a tartalom az eszközök és a módszerek. Ez a tény a tartalmi-metodikai előrelépés igényét középpontba állítását jelzi.

LÉNYEGE

A szocialista ember személyiségének
megalapozása

TARTALMA

- Egységes, korszerű, továbbépíthető alpműveltség
- A dialektikus és történelmi materialista világnézet alapjai
- Szocialista emberre jellemző erkölcsi tulajdonságok
- A politechnikai műveltség megalapozása
- Esztétikai neveltség
- Testi, szellemi egészség, edzettség

ESZKÖZE, MÓDSZERE

- A társadalmi műveltség alapvető javainak az ismeret- világnézet- magatartás egységében történő feldolgozása
- Munka
- Közösségi tevékenység
- Az életkori lehetőségekre építés

EREDMÉNYE

Képessé tenni a fiatalokat arra, hogy cselekvően vegyenek részt a fejlett szocialista társadalom építésében, és hazánk aktív állampolgáraivá, öntudatos dolgozóivá váljanak.

Az osztályfőnökök az egyéni nevelési program legfontosabb feltételének a tanuló sokoldalú megismerését tartják. Ezért próbáltuk részletesebben tájékozódni az interju során az osztályfőnökök ezzel kapcsolatos álláspontjáról illetve gyakorlatáról.

A személyiségmegismerés forrásai

A tanulók személyiségmegismerés forrásainak motivumait az osztályfőnökök saját maguk értékelték osztályaikra vonatkoztatva. /Számértékekkel egytől tizig./

A tanulói személyiség-megismerésének forrásai

6. számú táblázat

osztály:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.Tanórán kívüli, szabadidős tevékenység	6	7	7	8	8	9	9	9
2.Kapcsolat a szülőkkel	8	8	9	8	9	9	9	10
3.Személyes beszélgetések a gyermekkel, írásbeli meggyőztetés	7	7	8	7	7	8	9	10
4.Saját szakóra, óralátogatás	7	7	7	7	7	7	7	7
5.Informálódás a napközis nevelőtől	9	9	9	9	9	9	9	9
6.Személyiséglapok információi	4	4	3	4	4	8	9	9
7.Az osztályfőnöki órán és egyéb foglalkozásokon való megnyilvánulások	7	7	6	6	7	8	8	9
8.Kapcsolat az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel	4	4	4	4	5	6	7	8
9.Tapasztalatcsere az előző osztályfőnökkel	6	10	6	6	5	9	9	10
10.Az osztályközösség véleményének felhasználása	3	3	3	4	7	9	9	9

Szembevetendő az alsótagozatos osztályfőnökök, de még az 5. osztály osztályfőnökének közepes alatti önértékelése, minősítése.

A központilag kiadott "Osztályfőnöki feljegyzések a tanulók személyiségének fejlődéséről" c. nyomtatvány felhasználása nem célszerű, mert:

- ez csak az osztályfőnökök részére szolgáltat egyoldalú adatokat /csak az osztályfőnök használja/,
- a cél és eszköz relációban csak regisztrál, tényeket állapít meg. A nevelési intézkedések és eredmények nem állapíthatók meg, tehát nivelláló tényezőkkel nem foglalkozik csak egy pontban 7./f. bekezdésnél akkor is kizárólag a magatartásra vonatkozóan,
- az elsődleges észleleteken kívül nem tartalmaz, nem igényel okokat, összefüggéseket, nem állapíthatók meg a nevelési intézkedések és azokeredményei.

Ezekre is hivatkoznak az osztályfőnökök alacsony értékelésnél.

Az előző osztályfőnökkel történő tapasztalatcsere ritka, így érthető, hogy a problémák negyedik és ötödik osztályban csucsosodnak. Nevelőváltozáskor - első osztályban, "kisfelmenő rendszerben" a második év végén, a negyedik osztály végén nem történik meg a tanulókról szóló összefoglaló jellemzés anyagának átadása az új osztályfőnöknek. Az ötödik osztály főnöke előlről kezdi a megismerő munkát.

Neveltségi szint megítélése /26/

Bebizonyosodott, hogy az osztályfőnökök legbiztonságosabban a legkevesebb tévedéssel akkor értékelik, minősítik növendékeik személyiségét, ha indítékaik,

motivumaik alapján kell őket megítélniük.

Felfigyeltünk arra, hogy az azonos magatartásformák mögött igen eltérő motivumok húzódnak meg. Ez pedig azt jelenti, hogy ha nem a magatartási jellegzetességek, hanem a motivációs sajátosságok alapján értékeljük, minősítjük a tanulók személyiségének erkölcsi - társadalmi fejlettségét, akkor a növendékek fejlődését jól orientáló ösztönző és korrekciós értékelő hatások érvényesítésére nyílik lehetőség. Ennek érdekében dolgoztuk ki értékelési rendszereinket.

Az alábbi szempontok bizonyultak az egyik legmegbízhatóbb értékelési alapnak: /27/

a./ 1./"A feladatokat általában a közösség érdekeinek felismerése alapján önként vállalja.

jellemző - nem jellemző

2./A közös tevékenység élménye, a tevékenység öröme készteti munkára.

jellemző nem jellemző

3./Közös munkában általában jutalom vagy tanári biztatás nélkül is szívesen részt vesz.

jellemző - nem jellemző

4./A tanulmányi munkáját belső késztetés alapján, vagy külső ösztönzés nélkül is lelkiismeretesen végzi.

jellemző - nem jellemző

5./A fegyelmet általában önként, belső késztetés alapján vállalja.

jellemző - nem jellemző

b./ 1./A társakkal való jó kapcsolat, a jó hangulatu közösségi légkör kialakítására a közösség érdekeinek felismerése alapján tudatosan törekszik.

jellemző - nem jellemző

2./ A jó közösségi légkör, a társakkal kialakult kellemes kapcsolat szubjektív, jó érzést örömet szerez neki.

jellemző - nem jellemző

3./ Társait nem a vizontszolgálatok reményében segíti.

jellemző - nem jellemző

4./ A hibákat nem a tanári elismerés reményében bírálja.

jellemző - nem jellemző

5./ A vezető szerep vállalására főként a közösség érdekeinek szolgálata, segítőkészség indítja.

jellemző - nem jellemző

6./ Vezető szerepet nem önmaga előtérbe kerülése érdekében vállal.

jellemző - nem jellemző

c./1./ Önállóan, tudatosan törekszik a felnőttek elvárásainak megtartására.

jellemző - nem jellemző

2./ Nemcsak a felnőttek illetve a nevelők jelenlétében törekszik a követelmények megtartására.

jellemző - nem jellemző

3./ A felnőttek igényeit nem a jutalom dicséret vagy jó osztályzat reményében teljesíti.

jellemző - nem jellemző

4./ Tisztelet kifejtő magatartást nem irányításra, hanem önként vesz fel.

jellemző - nem jellemző

A szempontok alapján minősítve a tanulók erkölcsi - társadalmi fejlettségét a kapott adatokat összevetve a megfigyelési és kísérleti eredményekkel röviden elmondható, hogy a szempontrendszerben felsorolt moti-

vumok a társadalmi irányultság tiszta formáját jellemzik, ami a gyakorlatban csak ritkán fordul elő.^h Minden motivumra egy pontot adtunk a maximálisan elérhető pontszám: 15.

Neveltségi szint összehasonlítása a 3 - 4 - 5 - 6. osztályokban.

7. számú táblázat

Osz- tály	A feladat sorszáma	Egy feladatsor	Összeg	%
	Az alternatív egység sorszáma	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15		
3	Mutatószámok egy tanulóra	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1		
	Mutatószámok 28 tanulóra	28 28 28 28 28...	420	100
	28 tanuló teljesítménye	20 22 19 17 13 18...	256	60,95
4	Mutatószámok 28 tanulóra	28 28 28...	420	100
	28 tanuló teljesítménye	19 21 20 31 28 29 24...	234	55,71
5	Mutatószámok 30 tanulóra	30 30 30 30 30...	450	100
	30 tanuló teljesítménye	29 30 18 30 25 27...	235	52,22
6	Mutatószámok 30 tanulóra	30 30 30 30 30...	450	100
	30 tanuló teljesítménye	21 20 28 17 19...	297	66,00

A táblázaton kitűnik a 4. és 5. osztály hullámvölgye. Hiányoznak olyan jellemvonások, mint többek között a rendszeret, amely nem más mint a rendezett környezet iránti szükséglet; vagy a munka szeretete, ami lényegében a munkával kapcsolatos szükségletnek tekinthető. Hiányoznak azért, mert nincs sikerélmény, a felhalmozott meg nem értett fogalmak gátló tényezőkként szerepelnek.

Megfigyelhető volt, hogy a pótlófoglalkozás szervezése elsősorban a 4. és 5. osztályban volt szükséges. A tapasztalatok alapján indokoltá vált az átmenet nehézségeinek alaposabb elemzése, okainak feltárása. A vizsgálódást az osztályfőnöki munkaközösség végezte el.

IV.

AZ ÁTMENET NEHÉZSÉGEINEK OKAI,
AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK OKTATÁST IRÁNYÍTÓ TEVEKENYSÉGE

A./ Az átmenet nehézségeinek okai

1./ Iskolánkban a bukások számának elemzése az 5. osztályokban

Az 1978. év őszétől fokozatosan bevezetett általános iskolai tanterv arra törekedett, hogy az általános iskolát tartalmi és metodikai szempontból egységesítse. Ennek ellenére is tapasztaljuk, hogy az 5. osztályosokra jellemző a megtorpanás tünetei.

Az osztályismétlésre bukott tanulók száma az általános iskola 5. osztályában iskolánkban visszamenőleg öt évre ugyan javuló tendenciát mutat, de százalékos értékelés alapján a többi osztályhoz viszonyítva magas. Ennek a súlyos hibának vizsgálatát nem elszigetelten, hanem valamennyi tényezővel együtt vizsgáltuk. Elsősorban azt elemeztük, hogy az alsótagozatos pedagógiai munka - kiemelten a 4. osztály - mennyiben készíti elő a tanulókat az 5. osztály új követelményeire, követelményrendszerére, mire kell figyelniük az osztályfőnököknek tanulást irányító munkájukban.

Bukások száma az 5. osztályokban

8. számú táblázat

Tanév	Bukott tanulók száma	Ebből 5. oszt. száma	Az összes bukás hány %-a
1978-79	4	3	75,0 %
1979-80	3	2	66,6 %
1980-81	2	1	50,0 %
1981-82	2	1	50,0 %
1982-83	-	-	-

2./ Tantárgyak vizsgálata az 5. osztályokban, azok nehézségi foka szerint

A vizsgálat kiterjedt a tanulókra és az ötödik osztályban tanító nevelőkre egyaránt. Legtöbb tanuló számára nehézséget okoz a könyvből való tanulás, főként történelemből, állampolgári ismeretekből, környezetismeretből, magyar nyelv- és irodalomból és matematikából. Két kérdésre válaszoltak a tanulók: "Melyik tantárgyakat szereted a legjobban és miért? - Milyen tárgyak okoznak legtöbb nehézséget és miért?" Az első kérdésre adott válaszok a tantárgyak sorrendiségének megállapítása egyúttal pozitívum is a nevelők ötödik osztályban folyó oktató-nevelő munkájára és módszereikre vonatkozóan. Még az utóbbi kérdésre adott válaszok az egyes tantárgyak nehézségi fokáról vagy éppen az ott folyó pedagógiai munka negatívumairól tájékoztatnak.

Legtöbb gyermek számára a könyvből való tanulás azért is okoz problémát, mert az alsótagozatban hiányzik az értelmes olvasás begyakorlása. Legtöbb tanuló ragaszkodik a betű szerinti tanuláshoz, lényegkiemelésre kevesebben képesek. Legfőbb probléma, hogy alsótagozatban nem tanították meg a tanulót tanulni, de az ott honi tanulási anyag sem készítette a tanulót nagyobb erőfeszítésre. A tanuló csak egyszerűen indokolja a választ: "A történelmi és állampolgári ismereteket nehéz pontosan úgy elmondani, ahogy a könyvben van, de nem is értem nagyon." "A környezetismeret nehéz tantárgy, nem tudok belőle felelni."

A megvizsgált tárgyak nehézségi foka szerint az alábbi képet mutatják: /50 tanuló adatai alapján/

9. számú táblázat

T a n t á r g y a k	Hány tanulónál okoz nehézséget az is- meretszerzés	Nehézségi fokát il- lető %-os megoszlás
Környezetismeret	14	28
Történelem és áll.p.i.	10	20
Magyar nyelv és ir.	9	18
Matematika	15	30
Orosz nyelv	6	12

Az egyes tantárgyak nehézségi foka, annak, hogy miért okoz problémát, mélyebb gyökerei vannak. Csak a 4. és 5. osztály tantervi követelményei végrehajtásának összehasonlítása alapján elemezhető. Annak számbavétele, hogy az ismeretek, a készségek és jártasságok megalapozása milyen mérvű volt.

B./ Az ismeretek, készségek és jártasságok megalapozása a negyedik osztályban az új tanterv alapján

a./ Egyes tantárgyak elemzése /az 5. osztályba való átmenet előkészítése szemszögéből/

Az MSZMP Központi Bizottság 1982. évi április 2-i állásfoglalása is hangsúlyozza: "A tanulók egy részének tudásában, készségeik fejlettségében szembetűnő fogyatékokosságok mutatkoznak, így pl. az olvasási, írásbeli és szóbeli kifejezési készségek színvonalában."

1./ Íráskészség fejlesztése

Az 1-2. osztályban a tanulókat képessé kell tenni arra, hogy a közös és önálló megfigyelésekben aktívan vegyenek részt. Ehhez a szükséges feltételeket a tanítónak meg kell teremtenie. A 3. osztály második félévtől

meg kell tanítani a tanulókat a megfigyelt tárgyak, jelenségek egyszerű lejegyzésére is. Ehhez minden esetben megfelelő segítséget kell adni. A 4. osztályban az egyszerű feljegyzések önálló végzéséig kell eljuttatni a tanulókat. Az első osztályban az írás teljesítményszintjének percenként 8-12 betűt, a második osztályban 10-16 betűt, a harmadik osztályban 15-20 betűt és a negyedik osztályban 20-25 betűt el kell érni.

Felmérést végeztünk ezzel kapcsolatban, hogy a nevelők hogyan valósították meg a követelményeket. Tehát az írás gyakorlati alkalmazását vizsgáltuk lényegkiemelő képességük elemzésével együtt.

A negyedik osztályban fontos feladat az is, hogy a tanulók írásának lendületességét a kellő színvonalig fejlesszük. Ez azt jelenti, hogy a tanulók az év eleji felmérésben mutatkozó tényleges írásütemükhöz viszonyítva - a tanterv által előírt fejlesztő gyakorlatok végzésével - képessé váljanak arra, hogy a tanítási órán szükséges vonalvezetési és előgyakorlatok mellett 12 sornyi szöveget nehézségek és zökkenők nélkül le tudjanak írni. Tehát nem versenyszerű "abszolút" gyorsaság elérése a cél. Az írás lendületességét akkor mondhatjuk "kellő"-nek, ha a tanulók alkalmassá válnak az 5. osztályban szükséges minden írásbeli munka zökkenőmentes elvégzésére. Az írás gyakorlati alkalmazásának és az említett lényegkiemelőképeség együttes vizsgálatánál figyelembe vettük még a terjedelmet is, ami negyedik osztályban év végén körülbelül 12 sornyi. A felmérés válaszait annyi időközönként végeztük, hogy az egyszeri végzésnél nem haladta meg a 12 sort.

A felmérés eredményét matematikai-statisztikai módszerrel értékeltük. A felmérés anyaga környezetismereti tárgyból egy feladatsor vizsgálata.

Célja: Az írás gyakorlati alkalmazása az évvégi követelmény alapján. Lényegkiemelő képesség vizsgálata az írásban. A nevelő által elmondott ismereti anyaggal kapcsolatban a tanulónak írásban kellett válaszolni 3-4-5 mondattal. A feladatot ill. feladatsort alkotóelemekre bontottuk /egységekre/. Minden egységet más-más napon végeztük el. Olyan elemekre bontottuk a feladatsort, melynek megoldása /lényegkiemelése/ két ítélettel egyértelműen értékelhető. /jó vagy rossz, helyes vagy helytelen, megvan, vagy hiányzik/. Az egységeket vizsgálati módszerükben alternatív egységeknek neveztük, mivel két alternatívával minősíthetők. Ezek az alternatív egységek nem azonos értékűek, tehát a mutató számok is változóak.

A következőkben bemutatjuk a környezetismeret tárgyból a feladatsort /elvégzett ismeretanyag/, a nevelő által ismerttetett feladatot és a tanulóktól várható helyes választ.

a./ Első alternatív egység:

Autóbussszal tett tanulmányi séta alapján, mit láttak a tanulók, csak az autóbusz várása, a fel- és leszállás ideje alatt.

Helyes lényegkiemelés:

- Kiknek a munkáját figyelték meg, ki mit végez,
- hogyan segítik egymást az emberek a fel- és leszállásnál,
- az állomásokon nagy a balesetveszély,
- jegy megőrzése.

b./ Második alternatív egység:

Egy tanulót súlyos baleset ért az udvaron, telefonon a körzeti orvost kell értesíteni.

Helyes lényegkiemelés:

- Telefonon a tanuló bemutatkozása,
- a baleset rövid elmondása,
- hely megnevezése, ahol a baleset történt.

c./ Harmadik alternatív egység:

Az iskola a második otthonunk. A tanévben milyen célt tűztünk magunk elé?

Helyes_lényegkiemelés:

- Szorgalmasan tanulok,
- ügyelünk a tisztaságra,
- fegyelmeztettek leszünk,
- segítjük gyengébb pajtásainkat a tanulásban,
- kisdobos megbízatásokat teljesítjük.

d./ Negyedik alternatív egység:

Hogyan készítik elő vetésre a szántóföldet ősszel?

Helyes_lényegkiemelés:

- Szántás gépi munkával,
- boronálás,
- hengerlés.

e./ Ötödik alternatív egység:

Milyen a helyes napirend vagy napirendem általában?

Helyes_lényegkiemelés:

- Iskolai munka időpontja,
- otthoni tanulás időpontja,
- otthoni házi munkában való segítség,
- szórakozás, pihenés.

A felmérés eredményét az alábbi táblázat szemlélteti:

Írás gyakorlati alkalmazása, írásbeli kifejezés mértéke lényegkiemelő képességgel együtt 4. osztály

10. számú táblázat

A feladat sorszáma	E g y f e l a d a t _ s o r					Ö s s z e g %	
Az alternatív egység sorsz.	1	2	3	4	5		-
Mutatószámok egy tanulóra	10	8	15	10	20		-
Mutatószámok 28 tanulóra	280	224	420	280	560	1764	100,00
28 tanuló teljesitm.	130	104	225	150	280	889	50,39

Globálisan a felmérés tanulsága szerint 50,39 % az osztály lényegkiemelő képessége, ami elég közepes helyezetet mutat, írásbeli kifejezőeszközzel.

Az írástempó fokozásával kapcsolatban megállapítottuk, hogy az első-második osztály feladata a betűformák és betűkapcsolások tökéletes megvalósítása, lassu ütemű írással. A harmadik és negyedik osztályban azonban fokozzuk kissé a tempót az írás lendületességét. Arra, hogy iskolánkban mennyire sikerült a célt megvalósítani, mennyire voltak képesek az írástempó követelményszerű fokozására egy beállított kísérlet adott választ.

Az alsótagozatos szakfelügyelő 10 iskolánál végzett felmérése alapján állapította meg a mutatót, illetve normát: 5 perc alatt általában 155 betű leírását képesek elvégezni, ez 100 %-nak tekinthető.
/Jeles és kitűnő tanulók felmérése alapján/
Ehhez viszonyítva iskolánkban ez az alábbi képet mutatja:

Az írás lendületességének vizsgálata 4. osztályban

11. számú táblázat

Meghatározott idő	Leírt betűk száma	Hány tanuló teljesítette	%-os eredmény
5 perc	159	1	102
	140	1	90
	138	1	89
	133	1	85
	126	2	81
	121	1	78
	119	2	76
	114	1	73
	106	2	68
	100	1	64
	96	1	61
	87	1	56
	80	2	51
	72	1	46
	69	1	44
	67	1	43
	66	2	42
	63	1	40
	62	1	40
	60	2	38
	58	2	37

A felmérésben 28 tanuló vett részt.

Tizenegy tanuló nem érte el az 50 %-os eredményt betűleírásban, ami az osztálylétszám több mint egyharmada. Tehát gyenge eredmény.

50-70 %-ig 7 tanuló közepes eredményt ért el, ami a létszám egynegyede. Tíz tanuló ért el jó eredményt, 70-100 %-ig terjedő teljesítmény alapján.

Az osztályfőnöknek az írás lendületességének fejlesztésére szükséges nagyobb gondot fordítani. Káros dolog, ha egy-egy tanuló társai között pl. mindig a leglassubbnak, nehéz felfogásúnak tudja magát. Olyan gyakorlást, gyakorlási módot kell végeztetni velük, amelyen keresztül önbecsülésük helyreáll, közben előkészítik a tanulókat az 5. osztály új követelményeire is.

Az íráskészség tempójára és az íráskészség minőségére vonatkozóan Dr. Nagy József /28/ kutatómunkájának formulái segítségével pontos méréseket végeztünk. Olyan tapasztalatunk is van, hogy differenciáltan mutatja egy-egy tanuló tudásszintjét a maximumhoz viszonyítva, de differenciálja a másik oldalon a maximumot képviselő nevelőt is, testületenként.

/Felmérés alkalmával a nevelő saját magát veheti maximumnak s nem más iskolát keres fel./ Ez döntő tényező lehet a jövőben hiszen az osztályfőnök személyisége egyuttal a saját munkájának, képességének, módszerbeli felkészültségének is fokmérője a relációban.

Az íráskészség tempójának mérése:

$$Kt = \left(\frac{\sum M}{t} : Bt \right) 100$$

A betűk jelentése:

Kt = a készség tempójának fejlettsége százalékban kifejezve;

M = az elvégzett műveletek száma összesen /M = 1 művelet/,

t = a teljesítményre fordított percek száma;

Bt = bázis viszonyítási alap; a felnőtt szakember percenként végzett műveleteinek átlagos száma.

Iskolánkra_vonatkoztatva:

Ha $B_t = 80$ /az alsótagozatos tanító 80 betűt ír le per-
cenként átlagosan. / $M = 159$ / a lemásolt
szöveg 159 betűből, azaz műveletből áll/;
 $t = 5$ /egy 4. osztályos tanuló 5 percet for-
ditott a másolásra/, akkor ennek a tanulónak
írás-készsége a tempó vonatkozásában:

$$K_t = \left(\frac{\sum M}{t} - - : B_t \right) 100 = \left(- \frac{159}{5} - : 80 \right) 100 = 39,7 \%$$

A 12. táblázat mutatja a fentiek alapján minden tanuló
írás-készség tempójának fejlettségét százalékban kifejez-
ve.

Az írás-készség minőségének mérése:

$$K_m = \left(\frac{\sum M}{\sum M_o} - - : B_m \right) 100$$

Ebben a képletben a betűk jelentése a következő:

K_m = a készség minősége, hibátlanságának mértéke száza-
lékban kifejezve;

M = az összes elvégzett műveletek száma;

M_o = a hibásan végzett műveletek száma;

B_m = bázis, a hibaelőfordulás átlagos gyakorisága a fel-
nőtt ember teljesítményében.

Iskolánkra_vonatkoztatva:

Ha $B_m = 80$ /az alsótagozatos tanító minden 80 betűként
követ el íráshibát/; $M = 159$ /a lemásolt
szövegben előforduló betűk, műveletek száma/;
 $M = 12$ /a tanuló által elkövetett íráshibák
száma/, akkor a 4. osztályos tanulónak írás-
készség minősége:

$$K_m = \left(\frac{\sum M}{\sum M_o} - - : B_m \right) 100 = \left(- \frac{159}{12} - : 80 \right) 100 = 16,5 \%$$

A 12. számú táblázat mutatja a fentiek alapján minden tanuló íráskészségének minőségét százalékban kifejezve.

Az íráskészség tempója és minősége

12. számú táblázat

Meghatározott időe.	Hány tanuló végezte az írást	Hány betűt másolt le	Íráskészs. tempójának fejl. %-ban	Íráskészség írás-hibák száma	minősége %-ban
5	1	159	39,7	12	16,5
5	1	140	35,-	14	12,5
5	1	138	37,-	10	12,3
5	1	133	33,2	9	18,4
5	2	126	31,5	10	15,7
5	1	121	30,2	11	13,7
5	2	119	29,7	10	14,8
5	1	114	28,5	14	10,1
5	2	106	26,5	8	16,5
5	1	100	25,-	13	9,6
5	1	96	24,-	7	17,1
5	1	87	21,7	10	10,8
5	2	80	20,-	9	11,1
5	1	72	18,-	5	18,-
5	1	69	17,2	9	9,5
5	1	67	16,7	5	16,7
5	2	66	16,5	5	16,5
5	1	63	15,7	8	9,8
5	1	62	15,5	3	25,-
5	2	60	15,-	4	18,7
5	2	58	14,5	6	12,-

A táblázat szerint az íráskészség minősége 28 tanulónál nagy ingadozást mutat /9,8; 25%/. Ebből arra lehet következtetni, hogy az osztályfőnökök nem alkalmaz egységes eljárást. A gyakorló órák nem érik el céljukat. Az íráskészség tempójának fejlettsége nincs arányban az íráskészség minőségével.

Az a tanuló amelyik ugyan 159 betűt irt le a megszabott idő alatt, minőségi értéke 16,5 %, annyi mint annak aki 67 betűt irt le /16,7 %/, mert még az előző 12 íráshibát vétett, addig ez csak ötöt.

Összegezve: Az írásbeli kifejezés, az írás és az íráshasználat évvégi követelményeinek a tanulók nem felelnek meg. Ennek ellenőrzését kéthavonként meg kell ismételni, hogy fejlődött-e az íráskészség minősége, valamint az íráskészség tempója.

A negyedik osztályos osztályfőnökök olyan kimutatást, vagy értékelést készítenek, melynek alapján számba vehetik az 5.osztályban tanító nevelők, hogy az írás begyakorlottsága milyen színvonalon áll. /Ez a színvonal a tevékenység tempójában és minőségben jut kifejezésre/. Ennek ismeretében tudunk csak eredményesebb tanévet kezdeni az előzőeknél és egyénekre szabott feladatot adni mind a nevelő, mind a tanítvány számára.

2./ Olvasáskészség fejlesztése

Az olvasáskészség fejlődésének ellenőrzésére végzett megfigyeléseink azt mutatták, hogy a tanulók egy csoportja, már az első-második osztályban lemarad és ez a lemaradás kellő foglalkozás híján - csak növekszik a harmadik-negyedik osztályban. Ezt a 13. számú táblázat jól mutatja.

Az olvasáskészség fejlődése. Az 1981-82. tanévben végzett 4.osztály eredményei az új tanterv bevezetése óta.

/Tanulók száma: 28/

13.sz. táblázat

Tanév megnevezése	O s z t á l y z a t					% -os megoszlás az	
	5	4	3	2	1	5-4 és 3-2-1	érdemjegy alapján
1978-79.	9	8	5	4	2	60,7	39,3
1979-80.	9	5	8	5	1	50,-	50,-
1980-81.	5	10	4	9	-	53,6	46,4
1981-82.	4	7	8	9	-	39,3	60,7

Világosan kitűnik, hogy az 1982-83. tanévben 5. osztályos tanulók közül 1-2. osztályos korukban 9 kitűnő volt. Számuk 4-re csökkent a negyedik osztály végére, vagyis 60,7 %-ról lecsökkent 39,3 %-ra. Ezzel fordítottan arányos a hármaskettes osztályzatok száma 5-ről 8-ra, ill. 4-ről 9-re emelkedett /39,3 %-ról 60,7 %-ra/.

Ennek fő okát abban látjuk, hogy az olvasás gyakoroltatása nem elég differenciált az egyes készségtényezők és egyes tanulók esetében. Ezért megkülönböztetett, egyénenkénti olvastatásra van szükség. Mégpedig úgy, hogy minden tanuló azt a készségtényezőt gyakorolja, amelyben elmaradt. /Pl. az olvasás üteme, helyessége, értelmessége./ Bár e három tényező általában arányosan fejlesztendő, de az elmaradottaknál éppen az egyik vagy a másik erőteljesebb fejlesztésére van szükség.

Ez az összehasonlítás is igazolja, hogy az alsótagozatban dől el, hogy olvasóvá neveljük-e a gyermeket, ami a további tanulmányok és az önképzés szempontjából egyaránt jelentős.

3./ A beszédkésztség fejlesztése

A 4. osztályra már el kell érni az összefüggésen alapuló kontextusos beszédet. Azt a gondolkodáson alapuló beszédkésztséget, amely már magasabb célokat tud szolgálni, nevezetesen a tanult tárgyi tartalmat képes ismertetni. A magyar nyelv és irodalom, fogalmazás, környezetismeret a nyelvtan, helyesírás bőven ad terepet a beszélgetésre, de a többi tárgy is. Azonban ezeknek a keretei nem teszik lehetővé az optimális idő biztosítását egy-egy tanulóra. Vegyünk egy ciklust alapul: /4.osztály/ irodalom: 7 óra, fogalmazás: 3 óra, nyelvtan és helyesírás: 4 óra, környezetismeret: 5 óra, matematika: 9 óra, technika foglalkozás: 4 óra, orosz: 3 óra, rajz: 4 óra ének-zene: 4 óra, testnevelés: 5 óra, osztályfőnöki: 2 óra /összesen 50 óra/ leszámítva a rajz /4/, ének /4/ testnevelés /5/, orosz /3/ óráit, ahol a beszédfejlesztés minimális, így összesen 34 órát mutat. Egy hétre: 17 órát.

Ez a 17 óra gyakorlatilag: /45 perces órákra átszámítva /765 perc = 12 óra 45 perc.

Követelmény: Mondja el a tanuló összefüggően az olvasottakat és egyéni tapasztalatokat. Ismerje fel önállóan ill, nevelői segítséggel a természetre, a társadalomra vonatkozó információkat. Építsen be beszédébe párbeszédet, használja a rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavakat.

Ha valamennyi órának az anyaga úgy oszlik meg, hogy 50 % jut beszédfejlesztésre - kivéve a gyakorló órákat - akkor a heti óraszámából 383 perc szolgálja ezt a célt. Differenciáltan figyelembe véve jeles, jó, közepes, elégséges és elégtelen tanulókat, 6-7 mondat tanítói segítséggel való elmondása 2 perc időt vesz igénybe átlagosan.

Esetünkben 28 tanulóra - hogy mindegyik szereplehessen egyszer - $28 \times 2 \text{ perc} + 56 \text{ perc}$ szükséges.

Tehát egy tanuló szerepeltetése $\frac{383}{56} = 6,8 \sim 7$ -szer törté-

nik egy héten. Ha egy-egy tanuló beszédképességére fordított időt számítjuk ki egy hétre, az mindössze 14 perc. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy az otthoni munkájában nem kap segítséget a tanuló, vagy gyakran előfordul, hogy a tanuló gondolatait, kifejezéseit a nevelő türelmetlenségéből megszakítja, nyilván így eredménytelenebb lesz a készségfejlesztésre fordított munka.

Az olvasás - és beszédképesség fejlesztésével kapcsolatban a 4. osztályban az 1982-83. tanévben félévtől kezdve bevezettük a már korábbról ismert, egyes tantárgyakban és összevont osztályban ma is alkalmazott csoportfoglalkozást. Egy-egy témakör ismétlésénél, amikor az ismeretek megszilárdítása volt a cél, igen előnyösen alkalmazható.

A 3-4 csoport egy-egy részfeladat megoldásával hozzájárult a közösség munkájához. Nevelőértékét abban láttuk, hogy egy-egy csoportba gyenge, közepes és jó tanulók kerültek közel egymáshoz. A jobbak lendülete és találékonysága segíti a gyengébbeket, az utóbbiak pedig ösztönzést kapnak nagyobb erőfeszítésekre. A közösen elért eredményt mindenki magáénak érzi. A sikerélmények alapján több gyengébb tanuló ösztönzött a közepesek szintjéig való felzárkózásra.

Az osztályfőnököknek feladatuk adtuk, hogy a műveltségi anyag korszerűsítésekor gondot kell fordítani arra, hogy az osztályokban mind a lemaradó mind a kiemelkedő, tehetséges tanulók képességeinek fejlesztését speciális programokkal és időbeosztással, egyénileg és kis csoportokban végzett tevékenységek növelésével segítsék elő.

4./ Számolási készség és jártasság fejlesztése

A Tanterv és Utasítás 4. osztályban előírt követelményrendszeréből kiindulva elemeztük a tudásszintet.

a./ Jártasságfokon /milliószámkörben/

- 1./ Számok írása, olvasása, helyiérték szerinti bontásban, helyük a számegyenesen.
- 2./ Milliós számkörben két vagy több számot összeadni, két számot kivonni, szorozni, egy számot egyjegyű számmal osztani, ilyen műveletek eredményére előzetes becslést adni.
- 3./ Mérésben /gyakorlati mérésben és számításokban/. Mérőeszközök használatában, mértékegységek átalakításában.
- 4./ Szöveges feladatok megoldásában /Tudják a tanulók az adatokat helyesen lejegyezni, ismerjék fel a szövegben adott összefüggéseket, helyesen válasszák meg a számszerű megoldásra vezető műveleteket és a számításokat hibátlanul végezzék el. Szöveges feladat: előbb becslés utána ellenőrzés.

Készségfokon:

5./ Irásbeli összeadás, kivonás és szorzás végzését.

A jártasság és készségfokon megoldott feladatokat eredményeik szerint 3 csoportba osztottuk:

a./ hibátlan megoldás;

b./ kis hibás megoldás;

c./ súlyos hibával megoldott /végzett/ feladatok

Eredményeinket a 4. osztályban a 14. számú táblázatban foglaltuk össze.

Matematikából a tanterv-követelmény alapján elért készség és jártasságfejlesztés eredménye

14. sz. táblázat

Sorszám	a./ Hibátlan megoldás		b./ Kis hibával végzett megoldások		c./ Súlyos hibával végzett megoldások		Összes	
	száma	%	száma	%	száma	%	szám	%
1	20	71,4	8	28,6	-	-	28	100
2	17	60,8	9	32,1	2	7,1	28	100
3	12	42,8	8	28,6	8	28,6	28	100
4	10	35,8	9	32,1	9	32,1	28	100
5	22	78,5	4	14,3	2	7,2	28	100

A jártasság és készségfejlesztés hiányosságai kirívóak. Az alsótagozatos nevelő számára azt jelzi, hogy a felsőtagozatos munka eredményes továbbvitele szempontjából nem elegendő az alaptüveletek mechanikus begyakoroltatása /78,5 %/, hanem legalább olyan fontos a műveletek közötti összefüggések felismerése, látása a szöveges feladatok megoldásában/.35,8 % /.

b./ Az 5. osztályba való átmenet előkészítésének feladatában mutatkozó hiányosságok, eredménytelenségek

Az egyes tárgyak készségképzésének tárgyalásakor már utaltunk a feltárt hiányosságokra, ezeknek ismételtetése célszerűtlen lenne.

Nagy általánosságban az alábbi összegezést tehetjük:

a./ Elfogadható a tanterv megállapítása, hogy a négy alsó osztályban érzékelési tapasztalatokat szereznek a tanulók az őket környező világról. Ez azonban ~~nam~~ elegendő ahhoz,

hogy a tanulókat átsegítse mindazokon a buktatókon, amelyekkel az 5. osztályban találkoznak. Ott már nem elég ha a tanulók kérdésekre elmondják amit látnak, tapasztalnak, hanem az életkornak megfelelő szinten a tudományos ismeretekről összefüggően kell beszámolniuk. Ennek lehetősége az első félévben kicsit kétséges.

Az a tanuló aki az alsótagozatban a sok gyakorló óra segítségével, már az iskolában megtanulta az anyagot, nehezen viseli el, hogy a felsőtagozaton ez nem így van, mert nincs idő és alkalom egy-egy nehezebb anyag hosszabb visszatérő gyakorlására. Az anyagnak nagy részét otthon kell rögzítenie. Óráról-órára újat kell tanulni, - ez pedig otthoni tanulás nélkül nem lehet sikeres.

b./ A korszerűen végzett jártasság és készségalkotó tevékenység nem lehet mechanikus, sablonos megoldás. A tanító munkája az alkalmazott ismerettől, az abban való gyakorlottság mértékétől, a tanulók életkori sajátosságától függően alakuló tevékenység.

A gyengébb eredmény az osztályfőnök munkájára vezethető vissza. Oka egyesek módszertani kultúrájának gyengeségében is keresendő. Ilyen lehet pl., hogy ismeretek gyakorlásának nemcsak a gyakorlóórákon kell megtörténnie, hanem az ismeretnyújtást követően ennek azonnal meg kell kezdődnie.

C./ A megnövekedett feladatok vizsgálata az 5. osztályban

1./ Az egyes tárgyakra fordított tanulási idő összehasonlítás a 4. és 5. osztályban

A felmérést nem öncélúan végeztük. Felbecsültük, hogy egyes tantárgyak tanulására mennyi felkészülési idő szükséges. Ennek ismeretében segítséget kaphat a tanuló ideje gazdaságos felhasználására.

Egyes tárgyakra fordított tanulási idő mértékének összehasonlítása a 4. és 5. osztályokban.

15. számú táblázat

Tantárgx	O s z t á l y o k óraszámai /ciklusonként/		Tantárgyakra fordított felkészülési idő per- cekben /ciklusonként/	
	5. osztály	4.osztály	5.osztály	4.osztály
Irodalom	6	7	120	140
Nyelvtan	5	4	100	60
Fogalmazás	-	3	-	45
Környezet- ismeret	5	5	150	150
Orosz nyelv	5	4	150	60
Történelem	3	-	60	-
Matematika	9	9	270	180
Technika foglalkozás	3	4	-	-
Rajz	4	3	-	-
Ének-zene	3	3	-	-
Testnevelés	5	5	-	-
Osztályfőnöki	2	2	-	-

Összesen:

/10 nap/   50   49   850 perc   635 perc

Az 5. osztályban 58,4 %-al több időt töltenek tanulással a növendékek. Ha a napi elfoglaltságot vesszük figyelembe, amely biztosítja a tananyag optimális elsajátítását, akkor a 4. osztályban 63,5 perc, az 5. osztályban 85 perc szükséges. Mindkét tagozatban a nevelőnek arra kell törekednie, hogy az otthoni munka helyes mennyisége és aránya ala-

kuljon ki. Vigyázni kell arra, hogy ez az arány /4. osztályban 63,5 perc, 5.osztályban 85 perc/ általában érvényesüljön. Pl. a helytelen beosztású órarend készítésnél amikor is egy napra kizárólag csak nehéz tárgyak jutnak, A felkészülési idő a tanuló számára szélsőségesse válik, a rendszeres munkára szoktatást gátolja. Iskolánkban ezek a problémák is vizsgálat tárgyát képezték, az 1983-84. tanévben.

A középső átmeneti szakasz - a 4-5. osztályok - osztályfőnökeinek feladata, hogy változatos tevékenységgel és tanítási stílussal segítsék a tanulókat az alapképességek továbbfejlesztésében és az önálló alkalmazásához. Alapvető feladattá kell, hogy váljon az önálló tanulási módszerek fejlesztése. A lassabb ütemben fejlődő, a követelményeket egyenetlenül teljesítő tanulók segítségét speciális programokkal kell végezni, és módszerekkel úgy, hogy a tanulók megőrizték tanulási ambíciójukat.

2./ A tanulás megtanítása

El kell fogadnunk a következőket: az általános iskola alsótagozatának osztályfőnökei sokat tesznek ennek érdekében, hogy a tanulók önállóan is tudjanak tanulni a könyvből. A felsőtagozatban feltétlen marad továbbra is, hogy a tanulóknak a célszerű tanulási módokra esetről-esetre tanácsokat és utbai-gazításokat adjunk. Minden osztályban és csaknem minden tárgyban vannak olyan anyagrészek, amelyeken a legcélszerűbb tanulási módokat jól magyarázhatjuk és illusztrálhatjuk. Mivel az anyagok a felsőbb osztályok felé haladva egyre inkább differenciálódnak, s mivel teljesen újszerű anyagrészek is előkerülhetnek, ezért a tanulásra való tanítás az iskola munka minden szakaszában feladat.

Kísérleteinkkel kimutattuk, hogy a tanítási órán folyó oktatás különböző minőségei, milyen hatást gyakoroltak a tanulók otthoni tanulásának eredményességére, időtartamára.

Az oktatás minőségét jelentették: a./ A tananyag alapos feldolgozása, gyakorlással és az otthoni /napköziotthoni/ tanuláshoz instrukciók adása.

b./ A tananyag alapos feldolgozása, gyakorlás és otthoni /napköziotthoni/ tanuláshoz instrukciók adása nélkül.

Az ismeret elsajátításának eredményességét a jártasság minősége alapján mértük fel a feladatlapok segítségével. /29/

A felkészülés időtartamát a tanuló otthon megfigyelte és feljegyezte.

Az ismétlő-rendszerező órán feldolgozásra kerülő témakörök /5. osztályok, a tanult helyesírási ismeretek alkalmazása írásban/.

Általános iskolai nevelés- és oktatás terve jártassági szinten: /23-24. old./.

" a./ Írásjelek az egyszerű mondat végén; tulajdonnevek nagy kezdőbetűje; a mássalhangzók időtartamának a kiejtést követő jelⁿése; a kiejtéstől való eltérés eseteiben /jobbra, kisebb, hallgat/ a szóelemzés elvének érvényesítése; a teljes hasonulás fogalma

és jelölése; az egyszerű szavak és összetett szavak elválasztása.

b./ A j és az ly megkülönböztetését nem csupán egy meghatározott szócsoporthoz kívánjuk meg.

c./ Szerezzenek a tanulók tájékozottságot és megfelelő gyakorlatot a helyesírás segédkönyveinek használatában.

A továbbhaladáshoz szükséges /minimális/ követelmény, hogy a tanuló ismerje a kiejtés szerinti írásnak, a szóelemzésnek a hagyományos írásmódnak az elvét. az a./ és a b./ pontokban részletezett tudnivalókat az anyanyelvi órákon gyakorolt szókészlet körében alkalmazza."

Az ismétlődő rendszerező óra folyamán a felsorolt /a./, b./, c./ témaköröket 2 órán keresztül dolgoztuk fel, /a./ pontu oktatási minőséggel.

Az eredményvizsgálatra feladatlap szolgált amely 6 mondatot tartalmazott helytelen helyesírással /a./, b./, c./ témakörből/, melyet a tanulóknak ki kellett javítaniuk.

A mondatok különböző nehézségűek voltak. Így súlyoztuk: $E_1 = 3$, $E_2 = 5$, $E_3 = 20$, $E_4 = 18$, $E_6 = 8$ vagyis E_1 a legkönnyebb az E_3 a legnehezebb mondat, javítás szempontjából. Ezeket az értékeket összegeztük megkaptuk $\sum E = 64$ értéket. Ez az érték hibátlan megoldást vagyis 100 %-os minőségi teljesítményt jelent.

Az első tanuló feladatlapjainak értékelésekor az E_3 és E_4 mondatokat nem helyesen javította. A helyesen javított mondatok súlyozott értéke $\sum FEI = 3 + 5 + 10 + 8 = 26$

Ennek alapján az első tanulónak helyesírási jártasságának minősége az alapos tananyag feldolgozás, begyakorlás és az otthoni, napköziotthoni tanuláshoz adott instrukció alapján az alábbi formulába kiszámított százalék

adja:

$$J_m = \frac{\sum f_{EI}}{\sum f_E} \cdot 100 = \frac{26}{64} \cdot 100 = 40,6 \% \text{ otthoni,}$$

napköziotthoni felkészülés: 25 perc

A képletben szereplő betűk jelentése a következő:

J_m = a jártasság minőségének fejlettsége százalékban

kifejezve:

$\sum f_E$ = az elvégzett egységek, elemek súlyozott összege;

$\sum f_{EI}$ = a hibátlanul megoldott egységek súlyozott összege.

Ennek alapján végeztük el az osztály minden egyes tanulójának értékelését, melyet táblázatban szemléltetünk:

Az 5. osztályos tanulók maximális előkészítésével az otthoni, napköziotthoni tanuláshoz szükséges instrukciók megadásával végzett ismeretelsajátítás vizsgálata

16. sz. táblázat

A tanulók száma	Helyesírási jártasság minősége %-ban	Az ismeret rögzítésére fordított otthoni idő percekben
1	40,6	25
4	35,9	25
2	34,3	30
1	39,-	20
2	47,1	20
2	45,3	30
6	43,7	30
4	31,2	30
3	56,2	35
5	23,4	30

Az ismétlő rendszerező óra folyamán /a./, b./, c./ té - makört 2 órán keresztül dolgoztuk fel /b./ pontu oktatási minőséggel a párhuzamos osztályban.

Az eredményvizsgálatot az előbbieken megjelölt formula segítségével értékeltük, amelyet a 17. táblázat szemléltet.

A tananyag alapos feldolgozása, gyakorlás és otthoni, /napköziotthoni/ tanuláshoz szükséges instrukció nélkül 5. osztályos tanulóknál

17. számú táblázat

A tanulók száma	Helyesírási jártasság minősége %-ban	Az ismeret rögzítésére fordított otthoni idő: percben
2	35,9	30
4	31,2	35
1	45,3	35
2	47,1	40
6	25.-	35
3	23,4	45
2	12,5	35
2	15,6	40
5	20,3	45
3	12,5	40

A 16. és 17. táblázatban feltüntetett jártasság minősége, de az ismeret rögzítésre fordított otthoni, valamint napköziotthoni idő is jól szemlélteti az oktatás különböző minőségeit és hatását.

Sok tanulmány megjelent már a tanulás megtanításával kapcsolatban, ezeknek ismételtetését szükségtelennek látjuk. Okfejtésünk nem elméleti, hanem konkrét példán szemléltettük, hogy a feladatot sikeresebben tud-

ják megoldani a tanulók, ha a nevelő rendszeresen rámutat minden tananyagrészt legcélszerűbb tanulási módjára. Fontos kérdésként kell kezelni a gyermekek tanulási készségének fejlesztésére irányuló tevékenységet. Ezzel kapcsolatban néhány fontos elvet állítottunk követelményként az osztályfőnökök elé. Ezeket Dr. Zentai Károly tanulmányából meritettük. /30/

a./ "A tanulási szándék biztosítása." Ez az első követelmény. Szinte mondhatnánk: "az elvek elve" Annyira nélkülözhetetlen, hogy ha nincs jelen: az egész tanulás teljesen értelmét veszti. A tanulási szándék szorosan összefügg az un. motivációval. Minden tudatos tevékenységünknek megállapítható indítéka van. Persze az sem ritka, hogy a magatartásunkat determináló okokat csak részben tudjuk feltárni, mert azok nagyon összefonódnak a tudatalatti indítékokkal. Ezek az indítékok, amelyek gyakran egymással szemben is hatnak: a motivumok. A motivumoknak olyan hosszú sora lehetséges, hogy ezeket még rendszerezni is nehéz. Például: külső és belső /fenyegetés a szülő részéről, nem tehet mást, hát tanul, vagy éppen ellenkezőleg: érdekli a téma szeretne jó eredményt elérni stb./ serkentő és gátló /a sikerélmény, - a külső feltételek nem megfelelő volta stb./, közvetlen és közvetett /tudja a tanuló, hogy munkáját ellenőrzik, - jutalmat dicséretet szeretne kapni stb./ erős és gyenge /a játék vagy érdekes könyv közvetlenül ható erős motivum, míg az esetleges rossz dolgozat következménye távoli és ezért gyenge stb./, tárgyi vagy személyi /a tantárgy vagy anyag rész nem kedvelt a tanuló számára, vagy éppen

nagyon érdekli - szereti tanárát és ezért szívesen tanulja a tantárgyat. stb./, reálisak vagy irreálisak /a feladatot nem érti a tanuló vagy éppen könnyűnek látja, avagy a látszateredmény félrevezeti - munkáját tévesen kielégítőnek találja stb./, érzelmileg erősen színezőek, vagy éppen nélkülözik az érzelmi jelleget /a feleléstől való félelem, a feladat mennyisége miatt jelentkező elkeseredés, vagy éppen a tanuló munkája iránt tanusított kevés érdeklődés a nevelő részéről stb.,/"

Értékes tényező a tanuló tudásvágya, a sikerélmény, a megalapozott önbecsülés, az a törekvés, hogy szülei, nevelői megbecsülését kiérdemelje, távolabbi terveinek megvalósulását biztosítsa; kevésbé értékes az ellenőrzéstől való félelem, az érdemjegy, külső feltűnősködés stb.

A tanuló szándéka segíti a megértést, gyorsítja a rögzítést, növeli a megőrzés időtartamát, tehát nagymértékben fokozza a tanulás gazdaságosságát.

A tanulás motivációjának jelentős tényezője a gyermeknek a tanulástól egyébként független érzelmi hangoltsága, kedélyállapota. A derűs általában fokozza a teljesítményt, erősíti a tanulás eredményességébe vetett bizalmat, a reális optimizmust, és így előnyösen hat a tanulásához szükséges pszichikus energia koncentrációjára.

b./ A tanulás zavartalan külső körülményeinek biztosítása

A tanulni szándékozó tanulóknál fel kell tételeznünk a tudatosságot, amellyel figyelmét a tanulás tárgyára akarja irányítani. Ez a tudatos figyelem abban jut kifejezésre, hogy a tanuló a számára fontos hatások felé fordul. Elolvassa a feladatot, gondolkodik felette,

olvassa a tankönyv szövegét, elemzi a szemléltető ábrát, ügyel az írásbeli feladat külső követelményeinek megvalósítására stb.

A szülők számára gyakran problémát jelent a gyermek zavartalan tanulásához szükséges külső körülmények biztosítása. El kell érni mégis annyit, hogy a család minden egyes tagja tartsa tiszteletben a gyermek munkáját és keressék meg közösen azt a helyet és azt az időt, amikor a gyermek legalább viszonylagosan nyugodtan végezheti feladatát.

c./ A tanuló önállóságának fokozása

A felsőosztályos tanulóknál már szaporodik a házi feladat. Több időt kell az otthoni munkára fordítaniuk. Éppen ezért fontos, hogy gazdaságosan bánjanak az idővel. Minden esetben segítsünk a gyermeknek, ha erre nyilvánvalóan rászorul.

A segítség módjára nézve elvi jelentőségűnek tekintjük, hogy a munka lényege, a feladatmegoldás mégis a tanuló legyen. A tanácsadás nem jelentheti egyben a probléma teljes megoldását is. Sajnos sok szülő nem rendelkezik kellő tárgyi ismerettel, még kevésbé módszertani felkészültséggel. Könnyebben megoldja a feladatot maga, mint hogy a gyermeket a megoldáshoz segitené. Ezért fontos, hogy a házifeladat iskolai előkészítése a gyengébb tanulóknak is elegendő eligazítást adjon a megoldáshoz.

d./ Az ellenőrzés és megerősítés elve

Az ellenőrzésnek két vezető szempontja van: hogyan végzi a tanuló a feladatát, és milyen a teljesítménye. Meg kell figyelni a tanuló munkavégzésének módját, a tanulásra fordított időt s erőt. A tanulás "technikája" az ismeretelsajátítás módszerbeli követelményei szigorú törvényszerűségekhez igazodnak. A tanulás ellenőrzését

ugy végezzük, hogy ez ne gátolja a tanuló önállóságának fejlődését, sőt fokozza felelősségérzetét. A tanuló az önállóság alacsony fokán gyakran nem bizonyos munkája eredményének helyességében, kielégítő voltában. Ezért megnyugtató számára, ha kifejezésre juttatjuk, hogy munkájával elégedettek vagyunk. Ez megerősíti a tanulót eljárása helyességében, fokozza önbizalmát és így kedvezően hat teljesítményére."

3./ A munkára nevelés néhány problémája

A munkára nevelés során feltétlenül vizsgálni kell az osztályközösség alakulását. A produktív munkaoktatás már 2. osztályba lép technika foglalkozás címén. E foglalkozások jelentősen befolyásolják az interperszonális kapcsolatokat az 5. osztályig. Új értéksor keletkezik a tanulók relációjában. Azok a tanulók, akik ügyes manipulációs készséggel rendelkeznek és egyébként intellektuálisan közepesek vagy gyengébbek voltak, az elvégzett, rábizott fizikai munka után - amit kiválóan el tud végezni - a középpontban kerülnek. Új kapcsolataik alakulnak ki, ami lényegesen megváltoztatja a korábbi osztályképet, annak belső szerkezetét, az osztályközösséget.

a./ A felmérés célja, feladata

A technikai foglalkozást külön fiú és külön leánycsoport végzi. A tél folyamán a műhelymunkák megkezdése előtt, végeztünk szociometriai vizsgálatokat. Tehát olyan időpontban, amikor már rendelkeztek bizonyos manipulációs tapasztalatokkal, amikor az osztályközösségben relative megállapítható, hogy milyen az egyes tanulók helyzete az osztály személyes kapcsolatainak rend-

szerében. Ezenkívül vizsgáltuk azt is, hogy melyek azok a személyiségtulajdonságok, amelyek legjobban inponálnak a tanulóknak, amelyek ellenszenvesek előttük. Mindez a közösség közvéleményének fejlettségére, a közösségnek tagjaival szemben támasztott követelményeire és azok színvonalára is rávilágít. /Ez a színvonal egyben rendszerint a közösségi nevelőmunka eredményeinek értékmutatója is./ A feltárt adatok elemzése azt is megmutatja, hogy a közösség hivatalos szervezettsége /brigádvezető, szerszámfelelős, eü. felelős stb./ mennyire van összhangban a személyes kapcsolatokban megnyilvánuló szimpátia-visszonyokkal. Felveheti ez azt a további kérdést, hogy helyes lenne-e esetleg változtatni a munkacsoport hivatalos szervezettségén. Az elemzés során feltétlenül felvetődik az a kérdés is, hogy mit lehetne tenni a "periférián maradó" /mindenki által megvetett, vagy hátrányos helyzetben lévő/ tanulóknak a közösségi kapcsolatokba való "beépítése" érdekében.

A közösségi nevelés lényegéből fakad, hogy az egyes egyének fejlődése, nevelése személyiségük szerveződése szorosan összefügg, kölcsönhatásban zajlik a közösség fejlődésével és nevelésével.

Ebben a kölcsönhatásban nemcsak az osztályközösség egészének van nagy jelentősége, hanem az osztálykollektívában alakult kisebb /szervezett vagy spontán/ összetartozó csoportoknak, sőt páros kapcsolatoknak is.

A közösségi kapcsolatok és közösségi viszonyulás teljes megértéséhez a viszonyulás mindkét oldalát tanulmányozni kell. Egyrészt vizsgálni kell az egyén viszonyulását a közösséghez, /annak céljaihoz és követeléséhez/ másrészt pedig figyelembe kell venni a viszonyulás másik oldalát, a közösségnek a tanulóval szemben támasztott

magatartását is. /Milyen követelményeket támaszt a tanulóval szemben, hogyan tartja számon magatartását, teljesítményét, hogyan értékeli azokat./

Annak figyelembevétele, hogy mit tett és mit tesz a közösség az egyes tanulóért, lehetővé teszi az osztályfőnök és nevelő számára, hogy adott nevelési probléma megoldásában szerves egységben tervezze meg a közösségre irányuló nevelési ráhatásokat és az egyénnel szemben támasztott követelményeket.

Esetünkben azokat a követelményeket, amelyek az 5. osztályban a munkára nevelés következtében képessé teszi tanulóinkat az életben társadalmi feladatok hatékony végzésére.

A cél - és eszköz relációt itt is figyelembe véve feladatunk az, hogy a tényszerű megállapításon túl a személyiség nevelését is szolgálja.

b./ A rokonszenv, ellenszenv és jellembeli tulajdonságok vizsgálata szociometriai kérdések segítségével

A társas- és közösségi kapcsolatok és személyiség-tulajdonságok vizsgálatához kérdőívet sokszorosítottunk, melyeken az alábbi kérdések szerepelnek: /csak 5. osztályos fiubrigád részére/, félévkor a-b-c-d jellemvonásokat meghatározó fogalmak nélkül/

1./ A technika foglalkozás műhelytermében kikkel szeretnél együtt dolgozni? /Tekintettel arra, hogy a munkaszervezés csak 3 tanuló együttes munkájával oldható meg/

Elsősorban, másodszorban, harmadsorban.

- a./ Munkához való viszony-
kapcsolatos jellemvonások
- b./ Képesség, tartós intellek-
tuális tulajdonságokkal
kapcs. jellemvonások
- c./ Más emberekhez való
viszonyal kapcsolato-
sos jellemvonások.
- d./ Önmagához való viszony-
nyal kapcsolatos jellem-
vonások.
/Önértékelés/
- e./ Akarati tulajdonsá-
gokkal kapcsolatos
- 1./ Pontosan végzi munkáját
- 2./ Akkor is jól végzi fela-
datát, ha nincs közvet-
len felügyelet.
- 3./ Nehezebb munkafolyama-
tokat könnyen elsajátít
- 4./ Nehezebb munkafeladatokat
is rá lehet bízni, amit
önállóan elvégez.
- 5./ Igazságos, őszinte segí-
tőkész.
- 6./ Feljebbvalóinak utasítását
mindenkor teljesíti. Se-
git munkatársainak.
- 7./ Szerény nem dicsekvő
- 8./ Munkavégzésnél csak annyit
vállal és olyan feladato-
kat, amit tudása alapján
el is végez.
- 9./ A munkavégzésben kitartó.
- 10./ A munkavégzéskor kezdemé-
nyező, fegyelmezett.
- 2./ Munkacsapatvezetőnek, vagy brigádvezetőnek kiket tar-
tasz legalkalmasabbnak? /Elsősorban, másodsorban, har-
madsorban, negyedsorban. Miért? /1-2-3-4-5-6-7-8-9-10
a négy név után csak a megfelelő számot kell írni./
- 3./ Kikkel dolgoznál együtt egy munkacsapatban szívesen
hosszabb ideig? Elsősorban, másodsorban, harmadsorban,
negyedsorban. Miért? /1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 a négy név
után csak a megfelelő számot kell írni./

4./ Az évvégi jutalmazásnál /ami a gyakorlókert plusz bevétele és a ti szorgalmas munkátok eredménye/ kiket hagynál ki, ha téged biznának meg a jutalmazás elbírálására?

Elsősorban, másodsorban, harmadsorban.

A négy kérdés közül három pozitív és egy negatív.

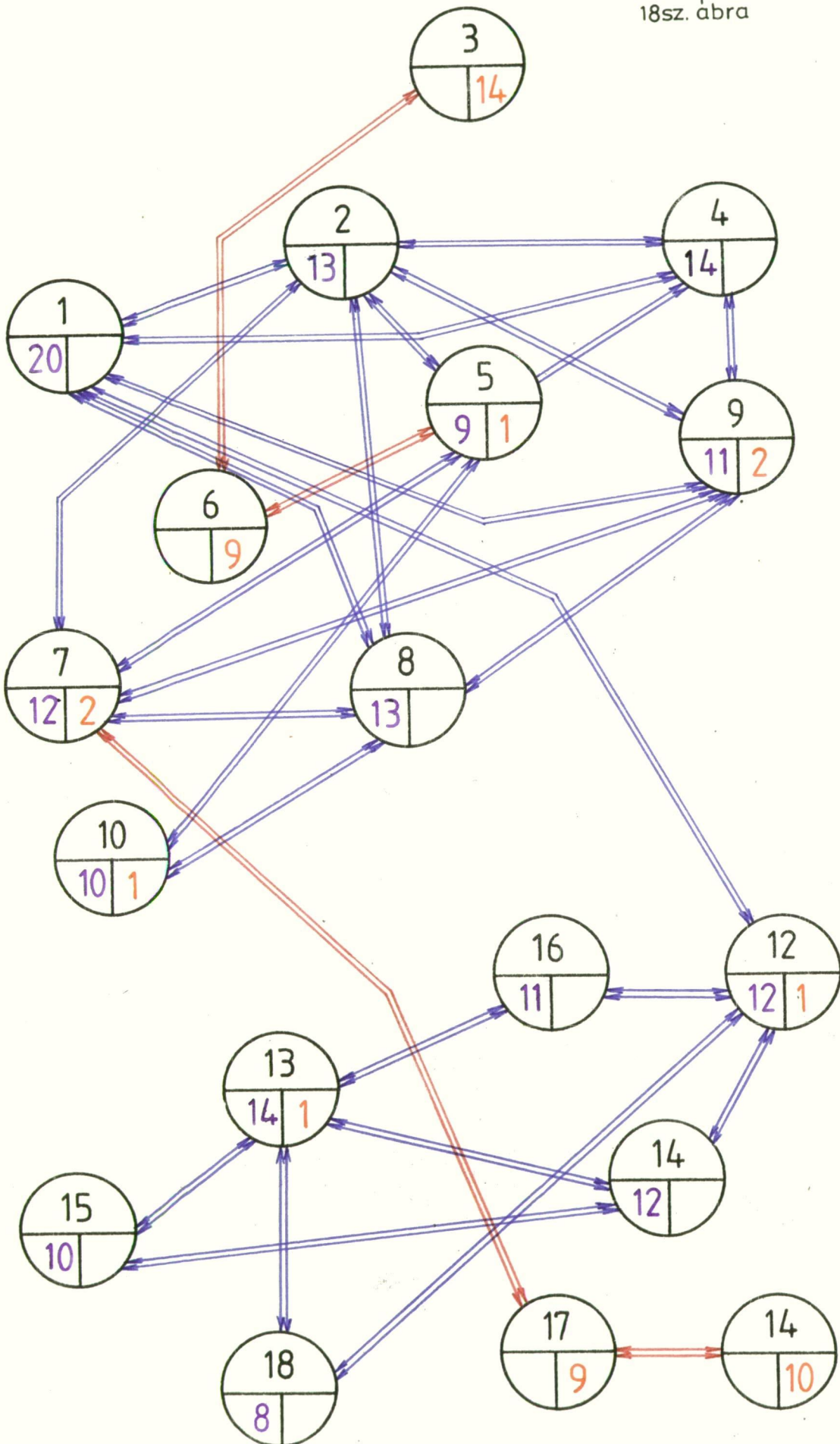
A felsorolt kérdésekben az érzelmi motivumok mellett, főleg a munkamegosztásban végzett tevékenységgel kapcsolatos képességek, jellembeli tulajdonságok megállapítása volt a döntő, az osztályfőnökök számára.

Az előkészítésnél arra törekedtünk, hogy a kérdéseket mindenki jól megértse, leküzdjük a belső félelmet, megnyugtattuk a tanulókat, hogy mások nem tudják meg belső érzelmeiket. A negyedsorban választást nem tettük kötelezővé, a második és harmadik kérdésnél. Jelentősége a négy választásnak az, hogy szélesítsük a vezetésre alkalmasok számát és hosszabb időre szóló munkatársak keretszámát.

A szociometriai kérdésekre kapott válaszokat matrix táblázatban dolgoztuk fel. A társas érdeklődést illetve ennek mértékét index számítások segítségével tanulmányoztuk. /31/

18sz. ábra

A tanulókat körrel jelöltük. A körbe fent a tanuló sorszáma, lent első számmal a kapott pozitív, másodiknak pedig a negatív szavazatokat irtuk. Kék vonallal a pozitív kapcsolatokat ábrázoltuk, még pirossal a negatívot, mindkét esetben kölcsönös viszonyt fejez ki. Ennek alapján megállapítottuk, hogy milyen a közösség belső rétegződése. Ez szolgáltatott alapot, hogy a munkacsoportokat milyen csoportbeosztásba fogjuk kialakítani. A feltérképezés alapján látható, hogy probléma volt a /3-6-11-17 sz./ tanulók közösségbe való beillesztése. Kedvezőtlen helyzetük miatt elszigetelődtek, a periférián maradtak. Ennek a hátrányos helyzetnek megszüntetése érdekében szükségessé vált olyan csoportok kialakítása, ahol tagjai befogadják a csoportosuláson kívülálló személyeket, segítik cselekvéseik további helyes irányulását, felelősséget éreznek munkájáért. Az elvégzendő feladatok megoldására a munkacsapatok összeállításánál az alábbi kísérletet tettük:

Első munkacsapat: /8-15-18/, a második munkacsapat: /12-14-16/, harmadik munkacsapat: /1-9-11/, negyedik munkacsapat: /3-5-7/, ötödik munkacsapat: /2-6-10/, hatodik munkacsapat: /4-13-17/,.

Az "aláhuzott tanulók" a kisebb közösségek keretein belül kerültek ahol beilleszkedésük legtöbbször zökkenőmentes.

A munkához való szocialista viszony kialakítása társadalmi és egyéni érdek. Nemcsak a népgazdaság oldaláról, hanem a személyiség kibontakozása és megvalósulása szempontjából is. A munkához való szocialista viszony személyi feltételeinek megteremtéséhez járul iskolai nevelőmunkánk akkor, amikor a személyiség mindenoldalú harmónikus kibontakozását a munkával, munkára való neveléssel kívánja biztosítani. /15/

Figyelembe vettük azt is, hogy az alkotás-élmény átélésének egyik fontos szubjektív feltétele a közösség érzelemlilága. A közösségi érzés is az emberi aktivitásban, munkavégzés közben bontakozik ki. A munkavégzés közben a tanulót érintő hatások előmozdithatják vagy gátolhatják a közösségi érzelem kialakítását, erősödését. Mondhatjuk, hogy az alkotó jellegű munkával összeszövődve munkában való érdekeltségeken keresztül bontakozik ki a közösségi érzelemlilág. /15/

A gyakorlatban ezek a munkacsoportok ilyen formában könnyen irányíthatók, biztosított további fejlődésük. Biztosíték volt ez arra, hogy a hátrányos helyzetben lévő tanulók magatartásbeli hiányosságai megszüntethetők.

d./ A tanulók jellembeli tulajdonságának értékelése

A tanulók a közösségi kapcsolatok felderítésére irányuló kérdések mellé a jellemvonások főbb csoportjaira is adtak választ. /A "miért" kérdésre/. Lényegesnek tartottuk a csoport munkához való viszonyának fejlettségi szintjét is felmérni, mert alapul szolgál a további nevelési feladatok megtervezéséhez, megvalósításához.

Ezek a válaszok természetesen csak támpontul szolgálnak, ebből messzemenő következtetést levonni nem lehet. Ezek a jellemvonások egyrészt tevékenység közben ismerhetők meg jobban, s természetes az is, hogy tevékenység közben fejlődnek. Azért, hogy tájékoztató jellegű a gyakorlati foglalkozást vezető nevelő, az osztályfőnök részére, még így is használható, mert a vizszintes tagozódásból egy-egy tanuló /mennyiségi és minőségi/ jellemvonásai szemlélhetők, /a-b-c-d-e részletezéssel 19.sz. táblázat alapján/.

JELLEMBELI TULAJDONSÁGOK MEGOSZTLÁSA
/ 5. OSZTÁLY /

19. táblázat

A tanuló sorszá- ma neve	a						b						c						d						e						%
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	
1. DL																															11,8
2. RA																															7,6
3. TF																															0,0
4. VF																															8,4
5. ZJ																															5,3
6. KJ																															0,0
7. GJ																															7,1
8. KJ																															7,6
9. SI																															6,5
10. ZT																															5,9
11. TF																															0,0
12. SA																															7,1
13. ZN																															8,4
14. RM																															7,1
15. SZE																															5,9
16. FE																															6,5
17. KT																															0,0
18. GYL																															4,8
%	12,43						11,83						21,89						28,99						24,86						100 100

Pl. az 5-7-8-9-10-12-13-14-15 sz. tanulóknál társai nem hivatkoztak arra, hogy: pontosan végzik a rájuk bízott feladatot és akkor is jól végzik, ha nincs közvetlen felügyelet. Munkához való viszonyuk nem kielégítő. /18 tanulóból 5 rendelkezik azokkal a tulajdonságokkal, amelyek a munkához való jó viszonyt jelentik, mindössze 27 %./ Hasonlóan rossz a helyzet ezeknél a tanulóknál és megállapítható, hogy a nehezebb /képesség, tartós intellektuális tulajdonságokkal kapcsolatos jellemvonások/ munkafolyamatokat nem szívesen végzik, az első adódó nehézségnél megtorpannak.

/18 tanulóból mindössze 4 emelkedik a kívánt szintre, ami 22 %/. Más emberekhez való viszonyulással kapcsolatos jellemvonások értékelése már pozitívabb képet mutat.

/18 tanulóból 10 rendelkezik e tulajdonsággal, ami 55 %./

Jó az önértékeléssel az önmagához való viszonyulással kapcsolatos jellemvonások százalékos megoszlása, 18 tanulóból 12, ami 66 %. Hasonlóan az akarati tulajdonságok fejlettségi szintje is 66 %. A felsoroltak a tanulók jellemvonásainak minőségi értékelését adják.

Az alábbi formula segítségével számítottuk ki:

"a" jellemvonással rendelkező tanulók % =

$$= \frac{\text{"a" jellemvonással rendelkező tanulók száma} \cdot 100}{\text{tanuló létszámmal}}$$

Hasonlóan végeztük az /a-b-c-d-e/ jellemvonással rendelkező tanulók %-át. A tanulók jellemvonásainak menyiségi értékelése is elvégezhető, ez már nem differenciál a-b-c-d-e értelmezésben, hanem viszonyítja az egyes tanulók "miért" kérdésre kapott szavazatok számát a többi tanuló /18 tanuló/ összes szavazatainak számához /az összes szavazatok száma 169./ Így az 1.sz. DL. kapott

legtöbb szavazatot, /11,8 %/ majd utána a 4.sz. VF. következik /8,4 %/ és a 13.sz. ZN. szintén 8,4 %-al, stb. Ez a mennyiségi sorrend és a minőségi értékelés alapján, valamint az érzelmi kapcsolatokat is figyelembe véve kaptunk választ a tanulókhöz intézett kérdésekre. A munkamegosztásban végzett tevékenységgel kapcsolatos képességek, jellembeli tulajdonságok megállapítása itt osztályviszonylatban globálisan is szemléltethető a függőleges megoszlásban, de arról is tájékoztat, hogy ezek egymáshoz való viszonya milyen arányt mutat:

"a" Az osztály munkához való viszonyát fejezi ki: 12,43 %

"b" Képesség tartós intellektuális tulajdonság aránya:
11,83 %

"c" Más emberekhez való viszony: 21,89 %

"d" Az önmagához való viszonyt mutató jellemvonások értéke: 28,99 %

"e" Az akarati tulajdonságokkal kapcsolatos érték: 24,86 %

A függőleges értékeket az alábbiak alapján számoltuk ki:

$$\text{"a"} = \frac{\text{Összes "a" választott jellemvonás} \cdot 100}{\text{összes választott /a-b-c-d-e/ jellemvonás}}$$

A többbit hasonlóan végeztük.

Az ötödik osztályban végzett szociometriai felmérés tanulságait az osztályfőnökkel, a gyakorlati oktatás vezetőivel megbeszéltük. Ennek alapján az alábbi feladatok megvalósítása látszott célszerűnek:

- Megfelelő motivációs bázist kell biztosítani a munka egyéni és társadalmi jelentőségének és szerepének.
- El kell érni, hogy a tanulók sok sikerélményen keresztül ismerjék meg az alkotó munka szépségeit és örömét, ezen belül a termelőmunkát is.

- Tudatosítani kell a tanulóknak, hogy minden munka erő-kifejtéssel jár, s hogy az erőfeszítésnek is meg van a maga szépsége; a szórakozás és a munka öröme egyaránt tartozéka az életnek.

A nevelési feladaton kívül további feladatok:

- A tanulókat a közösségi kapcsolatok rendszerét figyelembe véve, a legkedvezőbb munkacsoportokba kell beosztani.
- A szociometriai felmérés megmutatja, hogy a tanulók kit szeretnék vezetőjüknek, milyen személyiség-tulajdonságok alapján, az osztályfőnök a tanulókkal egyetért, a vezetőket kijelölte.
- A tanár véleménye megegyezik a tanulókéval, hogy a szorgalmas munka eredményeként szerzett többletbevételből kik ne kapjanak jutalmat.

e./ A 4. osztályból az 5. osztályba való átmenet megkönnyítésére konkrét eljárásokat alkalmaztunk; és az alábbiakat valósítottuk meg:

- A nevelők megnézték és megbeszélték az értékelés realitása érdekében egymás ellenőrző és értékelő módszerét,
- a tantervi anyag feldolgozása során kiemelték a koncentrikus és lineáris felépítés szempontjából lényeges részeket,
- a leendő osztályfőnökök kijelölése már félévkor megtörtént. Találkoztak leendő osztályuk tagjaival. Megismerték az osztályközösséget, az egyéneket, szokásaikat. Tanulmányozták a gyermekek személyiségét, s ennek alapján készítették nevelési tervüket.

Az ötödik osztályba került tanulókat nem osztályoztuk szeptember hónapban. Az így felszabadult időt a következő célokra fordították:

- a belépő szaktárgyak nyelvét tanítottuk meg,
- bemutatták a felkészülés helyes módját,
- "minta" feleléseket tartottak,
- sikerélményhez juttatták a tanulókat.

A fenti eljárások helyességét igazolja az a tény, hogy megszűnt az 1982-83. tanévben az 5. osztályban a bukások száma.

D./ A 4. osztályból az 5. osztályba való átmenet néhány tanulsága

Fontosnak tartjuk a pedagógusok megfelelő továbbképzését, mert ha az osztályfőnököknek nem fogunk az eddiginél többet segíteni az új tantervekben megfogalmazott elvek megértéséhez, azok gyakorlati megvalósításához, akkor sok értékes és fáradt-

ságos munkánk értelmét veszitheti.

Véleményünk szerint a pedagógustovábbképzés megnyugtatóan országunkban ez ideig még nem oldódott meg.

A nevelők az osztályfőnök irányításával csak akkor végezhetnek megfelelő oktató munkát, ha ez a tanulók tényleges ismereteire és készségszintjeire épül. Ezért a legfontosabb feladat, tudásszintjük-ről még a tanév kezdetén meggyőződni. Az észlelt hiányosságot, lemaradást minden szaktanárnak meg kell jelölnie és a megtervezett intézkedést a tanmenetben is fel kell tüntetnie. Általában már év elején szükség volt az arra való törekvés, hogy iskolánkban azokkal a tanulókkal külön is foglalkozzanak, akiknél nagyobb hiányosságot találtak az egyes tárgyak készség és jártasság minőségénél vagy tempójánál. Így a tanulók tényleges nívószintjének - neveltségi szint is ide értendő - tisztázása után az új követelményrendszerhez való fokozatos hozzászoktatásnak minden körülmények között érvényt kell szerezni.

Fontos következtetés a jövőt illetően, hogy az irnivalók mennyiségét és tempóját ne emeljék tulságosan gyorsan a nevelők.

A tantervi fegyelmet következetesen meg kell tartani. E célból ésszerű a tanév elején az anyagot alsótagozatos módszerrel feldolgoztatni, amely biztosítja az új fogalmak, szakkifejezések jobb megértését, megszilárdítását.

V.

AZ OSZTÁLYFŐNÖKÖK NIVELLÁLÓ FELADATAI AZ ESÉLY-
EGYENLŐSÉG MEGVALÓSÍTÁSÁÉRT

1./ Az iskola belső tagozódása és annak fejlesztése

Az általános iskola belső tagozódását úgy kívánjuk továbbfejlesztetni, hogy ne legyenek zökkenők az egyes szakaszok között. E tekintetben már a távlati fejlesztési tervet is figyelembe vettük.

a./ A kezdő szakasz az 1-3. osztályig tart.

Az osztályfőnökök feladata abban áll, hogy átvezessék a gyermekeket az óvodai tevékenységből az iskolába. Kialakítsák a tanuláshoz szükséges alapképességeket, oldott iskolai tevékenységformák alkalmazásával fejlesszék a gyermeki aktivitást.

Egytanítás rendszerben, a tanító személyéhez való kötődéssel tartósan alapozza meg a tanulás szeretetét. Kitüntetett szerepe van a gyermeket kíváncsiságra serkentő, cselekedtető pedagógiai stílusnak, a rugalmas ösztönző értékelési formáknak. Az alapozó jellegnek megfelelően a tanítási anyag gerincét az anyanyelvi kultúra fejlesztése, a matematika, az elemi természet- és társadalomismeretek tanítása, a manipulatív gyakorlati, esztétikai és testnevelés alkotja.

b./ A középső átmeneti szakasz a 4-5. osztályig tart.

Az osztályfőnökök, szaktanárok feladata, hogy változatos tevékenységgel és tanítási stílussal segítsék a tanulókat az alapképességek továbbfejlesztéséhez, az önálló alkalmazáshoz. Alapvető feladat az

ujabb önálló tanulási módszerek kialakítása fejlesztése. A lassabb ütemben fejlődők a követelményeket egyenetlenül teljesítők segítségét speciális programokkal és módszerekkel úgy kell megoldani, hogy megőrizték a tanulási ambícióikat. A szakrendszerű oktatás ebben a szakaszban fokozatosan kiépül.

c./ A befejező szakasz a 6-8. osztályig tart.

Az osztályfőnökök és szaktanárok feladata a fejlett gyermeki öntevékenységre alapozva a képességek, a készségek megszilárdítása és továbbfejlesztése, figyelembe véve a tanulók irányultságának, érdeklődésének jellegét, és segítve a reális pályaválasztást, továbbtanulást. A tananyagot úgy kell differenciálni, hogy ne növelje, hanem csökkentse a tanulók közötti művelődési egyenlőtlenségeket és elősegítse a továbbtanulási szándékok valóráváltását.

Ismeretes, hogy a pedagógiai tevékenység határfoka nagymértékben függ az életkori sajátosságok figyelembevételétől: /31/

"Ez elsősorban azt jelenti, hogy az oktatás és nevelés tartalmának, módszereinek, szervezeti kereteinek meghatározásánál tekintettel kell lenni a tanulók életkori fejlődéséből adódó teljesítőképségének szintjére.

Az életkori sajátosságok mutatják meg azt, hogy a nevelés társadalmilag meghatározott célja érdekében felhasználandó tartalmakat és módszereket milyen értelmi, erkölcsi és cselekvési szinten lehet az adott életkori szakasz pszichológiai feltételei között elsajátítani, illetőleg megvalósítani. Ezáltal a fejlődő gyermeki személyiség egy-egy életkori periódusban megnyilvánuló jellemző sajátosságainak figyelembevételével azt hatá-

rozzuk meg, ami "a szükségesből lehetséges" a fejlődés érdekében.

Az életkori sajátosságok figyelembevételének dinamikus szemlélete szerint a kialakulóban lévő életkori "jellemzők" mindegyik periódusban összefüggnek az életkörülmények, a tevékenység és a nevelés feltételeivel. Azonos koru gyermekeknél a közös, tipikus vonások ellenére - éppen a feltételek különbözősége miatt - figyelemreméltó egyéni eltérések is mutatkoznak. Minél idősebb a gyermek s minél bonyolultabb pszichikus folyamatokról van szó, annál szembetűnőbbek és nagyobb szerepet játszanak a fejlődésben az egyéni sajátosságok. Ebből következően nekünk tekintettel kell lenni mind az életkori, mind az egyéni lelki sajátosságokra.

Az életkori és egyéni fejlődési sajátosságok figyelembevételének dinamikus értelmezése abból a feltételezésből indul ki, hogy a sajátosságok változnak, alakulnak, fejlődnek. Éppen ezért, amikor ezek figyelembevételéről van szó, akkor a nevelő tevékenységében nemcsak a gyermekben már kialakult kész sajátosságokra kell támaszkodni a pedagógusnak, hanem fel kell tárni azt is, ami még csirájában van, vagy gyengén fejlett, de kibontakoztatása szükséges a személyiség fejlődéséhez. A mi felfogásunk szerint az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevétele az oktató-nevelő munkában szükségszerűen feltételezi e sajátosságok kialakulásának és továbbfejlődésének elősegítését is."

2./ A tankötelezettség eredményes végrehajtásáért végzett tevékenységek óvodánkban, iskolánkban

Az Óvodai Nevelés Programja tartalmazza a foglalkozások szervezéséhez szolgáló utmutatásokat. Az óvodánkban folyó nevelő munkát az 1971. évben megjelent doku-

mentum alapján végzik az óvónők.

Az alsótagozatos munkaközösség minden tanévben - a helyi sajátosságokat figyelembe véve - munkaközösségi foglalkozásokon dolgozta fel az óvodai nevelőközösséggel a személyiség megismerési és fejlesztési feladatok azonosságát:

- az általános iskolai nevelés- és oktatás terve I. és II. kötetének tartalma szorosan ráépül az Óvodai Nevelés Programjában megfogalmazottakra;
- az általános iskola 1-4- osztálya nagymértékben kíván építeni arra az eredményes munkára, amelyet az óvoda végez;
- törekszenek arra, hogy minden tanköteles koru gyermek legalább az iskolába lépést megelőző évben felvételt nyerjen az óvodába;
- a tankötelezettségi törvény végrehajtását, benne a lemorzsolódás, ill. tanévvesztés megszüntetését csak úgy tudják segíteni, ha mindkét testület egymás munkáját ismeri és a feladatokat közösen oldják meg;
- megvizsgálták a munkaközösségi foglalkozáson annak lehetőségeit is, hogy hogyan segítik eredményesebben /az óvoda és iskola/ anyanyelvi nevelését az írás előkészítését, a környezetismereti foglalkozásokat. A továbbiakban a komplex felzárkóztatásnál figyelembe vették a fizikai, szellemi megterhelést, a kifáradás szerepét. Tapasztalataikat a szülőkkel is megbeszélték.

Mindkét dokumentumban kiemeli a különböző nevelési tényezők jelentőségét a nevelési cél elérésében. Ez az óvodában nagyrészt a családokra korlátozódik.

A program számos helyen utal az óvoda és a család kapcsolatának szükségességére, megállapítja, hogy az óvoda a családdal együtt felelős azért, hogy a gyermekek jól érezzék magukat az óvodában, képességeik a megfelelő mértékben fejlődjenek. A család és óvoda kapcsolatát a fontos feladatok közé soroljuk, mert az óvoda iskolaelőkészítő funkciója csak akkor lesz sikeres, ha a szülők szemléletét irányítani tudjuk a nevelő-oktató munka segítésére. /A szülő megtekintheti a foglalkozásokat beosztás szerint, nevelési tanácsokat konkrétan a gyermekére vonatkoztatva kapja, ünnepélyek előkészítésében aktívan bekapcsolódhat, a hátrányos helyzetű gyermekek segítésének módszereit együtt beszéljük meg a szülővel./

E nélkül az óvodai program, az óvodai nevelés célját és feladatát /a gyermek sokoldalu, harmónikus fejlődésének elősegítését, a közösségi élet kibontakoztatását, a közösségi tudat megalapozását, a fegyelem megteremtését, a felelősség megvalósítását/ nem tudná elvégezni.

Az óvodai program hangsúlyozza a differenciált munka lehetőségeinek mind teljesebb kiaknázását annak érdekében, hogy minden gyermek önmaga lehetőségeihez képest egyenletesen fejlődjen, a gyengébbek zárkózzanak fel a jobbakhoz. Ennek érdekében külön foglalkozási tervet dolgoztak ki a mentálisan retardált lelki traumákkal küzdő a Gyermekek Ideggondozó és Lélektani Intézet javaslatára az iskola által felmentett - gyermekek felzárkóztatására, hogy személyiség fejlődésük az iskolaérettség szintjére emelkedjen.

Ezeknek a gyermekeknek a fejlődését két havonként munkaközösségi foglalkozásokon regisztrálták, ugyanakkor további pedagógiai feladatokat is megszabtak a személyiség sajátosságának megfelelően.

a./ Anyanyelvi nevelés területén végzett feladatok

Az óvodai középső- és nagycsoportban a tanév kezdetétől októberig napi egy foglalkozáson a gyermekek felfrissítik ismereteiket az óvónő vezetésével. Figyeli minden gyermek tudásának, készségének, beszédének fejlettségét és további munkájában figyelembe veszi az éveleji szintet. E feladat az 1-4. osztály tantervének is új jelentős vonása, amely szerint az anyanyelvi nevelés a tanulók megfigyelésével kezdődik.

Fontosnak tartottuk a beszédművelés és beszédfejlesztés színvonalának emelését. Ennek érdekében:

- minden óvónő lehetőséget biztosít arra, hogy életszerű helyzetben természetes módon minden gyermek beszélhessen arról, ami foglalkoztatja, érdekli;
- ügyeltek arra, hogy az óvónő beszéde mindenkor követésre méltó legyen;
- törekedtek a kiejtés tisztaságára, a gyermekek beszédében a hangsúlyozásra, a hanglejtésre;
- a gyermekekkel szerepjátékot játszottak;
- az iskolára előkészítésként tanultak verset, törekedtek, hogy azokat szépen mondják el.

A nyelvhasználat fejlesztése körében kiemelt feladat az 1-4. osztályokban a beszédművelés és beszédfejlesztés. Megállapítottuk, hogy az óvodáskor kezdő szakaszában a gyermekek hangképzése számos esetben fejletlen. Ezért az általános iskola 1-4. osztályaiban a nevelők törekednek a hangok tiszta, artikulált ejtésére, a magánhangzók és mássalhangzók időtartamának érzékeltesére. Különösen fontos ez az ingerszegény környezetben nevelkedett, hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatásában. Munkatervükbe beépítik a logopédiai foglalkozások tapasztalatait.

b./ Környezetismereti témakörök szerepe

Nagy figyelmet fordítanak az összehasonlításnál az egymásra épülő teendők elvégzésénél. Például az óvodai nagycsoport és az első osztály környezetismereti anyagánál is. A nagycsoportban feldolgozandó témakörök közül kiemelten is foglalkoznak az "iskolások leszünk" - témakörrel. A helyi óvodai foglalkoztatási formák személyiségfejlesztő tendenciája és az iskolára felkészítés hangsúlyos szerepe rajzolódik ki.

c./ Az egyéves iskolára előkészítő tanfolyam jelentősége

Az óvodai közösségbe nem került gyermekek részére iskolára előkészítőt szervezünk, egy éves 192 órás foglalkozással. Ezzel is segítjük az esélyegyenlőség megteremtését. A közművelődési törvény megjelenése óta a foglalkozások közül az anyanyelvi nevelést, környezetismereti foglalkozásokat a könyvtárban végzik. A könyv megszerettetésének egyszerű módját iktatják be, meséket, verseket könyvből olvasnak fel, mesedélutánokat szerveznek és összekötik bábelőadással. A művelődési házban népijáték, ének, játékos foglalkozás folyik. Az iskolában alapvető ismereteket, szokásokat sajátítanak el. Ezeken a foglalkozásokon a szülők jelenléte is engedélyezett, akik gyermekeiket elkísérik. A hátránnyal küzdő gyermekek felzárkóztatása, önálló tevékenység formák kibontakoztatása így hatékonyabb.

Kiemelten kezeljük a közoktatás és közművelődés egymásra épülését már óvodás korban, hogy megfelelő motivációt kapjanak a permanens önképzéshez. A másik oldalon a szülő is megtalálja helyét, szerepét a nevelésben, amikor a foglalkozásokon indítékot kap az iskolai munka segítéséhez.

d./ Az általános iskolai 1-4. osztályos tanulók tanévvesztésének megszüntetése, ill. csökkentése

A tanévvesztés megszüntetéséről, ill. csökkentéséről, valamint ezt segítő értékelési módokról témakörét az alsótagozatos munkaközösség minden évben napirendre tűzi, hogy az intézkedési tervük végrehajtását értékeljék, további feladatokat oldjanak meg.

A lemorzsolódás, tanévvesztés elkerülésével kapcsolatban az alábbiakat valósítottuk meg:

- Az óvodás korba lépéskor, az első osztályban a tanév kezdetekor megállapították kik azok a gyermekek, akik az elvárható általános követelményektől elmaradtak, éppen ezért hátránnyal indulnak.

A felzárkóztatáshoz mind a két testület külön-külön tervet készít. Meghatározzák a foglalkozások számát, a korrekciós teendőket, pontosan regisztrálják a fejlődést és a szükséges külön foglalkozásokat, a szülők intenzív segítségének megszervezését. Az éveleji felmérés tájékoztató jellegű a nevelő és a szülő részére is. Tartózkodtunk attól, hogy véglegesen gyengék közé soroljunk egyetlen gyermeket is.

Az alacsony indulási szint okait a 20. számú táblázat szemlélteti.

Alacsony indulási szint okai az első osztályban

20. számú táblázat

TANÉV	Iskoláraelőkészítő- Az alacsony indulási szint okai és be, óvodába járt-e? a tanulók nevei						
	Óvo- dába járt /fő/	Iskolára előkészí- tőbe járt /fő/	Környe- zet, szociá- lis helyzet	Kul- tu- rá- lis hátr	Kora- szü- lés	Idegrend- szeri ártá- lom	Közösségbe való beil- leszkedés hiánya
1978- 79	7	1	BE. CsK.	KO. HI.	-	ÖG.	JI. TK. TI.
1979- 80	8	6	TJ. CsL BG. KI.	TO. BG.	HJ.	TCs.	SzE.SzI.CsJ SzI.BO. KI.
1980- 81	8	2	TB. KI.	HJ. HK.	HG.	SzG. BF.	SO. SI. SzO.
1981- 82	3	-		CsD. PK.			

e./Azokat a tanulókat, akik a 20. számú táblázatban említett okok miatt alacsony indulási szinttel rendelkeztek és azokat, akik a tantervi követelmények teljesítésében lemaradtak korrepetálják. Ezeken a foglalkozásokon a kijelölt tanulóknak kötelező a megjelenés. A kezdeti szakaszban jó ha a szülő is megjelenik, azért, hogy az otthoni segítséghez az információt összegyűjtse.

Ezeket a tanulókat figyelemmel kísérik. A témazáró ellenőrzés során ügyelnek arra, hogy a megmutatkozó hibákat korrigálják. E nélkül a meg nem értett anyag felhalmozódik. A gyenge tanulóknak első sorban azzal segíthetünk, ha feltárjuk az elmaradás okát. A jó nevelő elsősorban azt tisztázza, megfelelő-e a tanítási módszere. Ezután kerül sor egyéb okok megállapítására - a motiváció hiánya, az olvasás, az írás, vagy a kifejező képesség alacsony szintje, az értelmi műveletekben való gyakorlatlanság, a sikerélmény hiánya - aminek figyelembevételével végzett korrekció folytán a hátrányok nem termelődnek napról-napra újra. Arról is tájékoztatjuk a szülőket, hogy nemcsak az értelmi nevelés körében tartozó tanulási eredményeket értékeljük, hanem lehetőleg minden fontosabb személyiségvonás fejlődését. A minimumot olyan módon kezelik az osztályfőnökök, hogy nem azért szabja meg a tanterv, hogy a gyermekek bukztatásához jogalapot adjon, hanem azért, hogy világossá váljék mi az a minimális szint, amelynek elérésére minden körülmények között törekedni kell.

A szülőkkel együtt az alábbi szemléletet alakítottuk ki:

- az iskola hatékonyan végzi a hátrányos helyzetűekkel való fokozott foglalkozást;
- a felzárkóztatáshoz a szülő részére is ajánl megfelelő eljárásokat;
- egyetlen gyermek fejlesztéséről sem lehet lemondani sem az iskolának sem a szülőnek.

Megfogalmazzuk a hátrányokkal induló tanulók felzárkóztatásának alapvető didaktikai-metodikai irányelveit is:

- a képességeket és készségeket csak a tanulók intenzív tevékenységének megszervezése után lehet fejleszteni; /ez vonatkozik az otthoni és iskolai tanulásra egyaránt/
- a lassabb fejlődésű tanulókat is meg kell bizni önálló és alkotó jellegű feladatokkal;
- meg kell teremteni a lehetőségeket, hogy foglalkozás során a felkészültségi szintjükhöz igazított feladatokat kapják a tanulók;
- rendszeresen ellenőrizni kell a gyermek haladását az iskola és a szülő részéről közösen.

A korrepetálás megszervezésénél az alábbiakra figyeltünk:

- a meg nem értett ismeretanyag kiderítésére;
- megfelelő helyzetek teremtésével, célirányos feladatokkal azoknak a képességeknek a fejlesztésére, amelyekben a tanulóknak hátrányaik vannak;
- törekedtünk arra, hogy a tanuló önálló tevékenysége kibontakozhasson, amely abban realizálódik, hogy tanítási órán is önállóan tud feladatokat megoldani;
- megteremtettük a kiegyensúlyozott derűs légkört a munkavégzéshez.

Ez utóbbi összefügg azzal is, hogy a legegyszerűbb ingerek éppugy mint a legösszetettebbek nemcsak értelmileg hatnak, hanem erőket is mozgósítanak. A retardáltak fejlődésében be kell építeni olyan hiányzó elemeket, amilyenek az önkontroll, az önszabályozás és az önuralom.

Álláspontunk az, hogy mindazokat az elsőosztályos gyermekeket, akiknél a tanítási órán és órán kívüli foglalkoztatással a második osztály sikeres elvégzése valószínűsíthető, a "megfelelt" minősítéssel az indokoltan gyenge tárgyak feltüntetésével tovább engedjük.

3./ Együttes tevékenységi formák a szülőkkel a lemorzsolódás illetve a tanévvesztés megelőzésére

A./ A személyiség megismerés és a nevelés közös ügy a családdal

Az első iskolai évek alapozó - sok szempontból meghatározó - szerepéhez nem fér kétség. A rendszeres, kötelezőszerű iskolai munkavégzéssel való megismerkedés nem pusztán kezdete egy egész életen át tartó folyamatnak, de ezek a kezdeti tapasztalatok és élmények életreszólóan meghatározhatják a személy és a valóság viszonyát. Több évig vizsgáltuk annak eredményességét, hogy:

- a tanulók minél tevékenyebb részesei legyenek a pedagógiai folyamatnak;
- tevékenységük az órán optimális legyen;
- tanulási tevékenységük közösségi irányultságú legyen;
- a csoportos foglalkozáson a közösség old meg feladatokat, értékelésre kerül olyan tulajdonság és képesség, mint például a szolidaritás, segítőkészség, kezdeményező készség mértéke, a közösségben való teljesítő képesség foka /32/.

A hátrányos helyzetű tanulóink esetében vizsgáljuk, hogy milyen mértékben befolyásolja a gyermek személyiségvonásainak, tulajdonságainak megalapozását a családi nevelés.

Igy:

- a szülők magatartását a gyermekek iránt;
- aktív közreműködést a feladattudat kialakításában;
- munkára nevelést a családban;
- napirend, életrend kialakítását;
- a segítőtársi kapcsolatot;
- a teljesítmény megkövetelését;
- a felelősség elvárását;
- a meggyőzés szerepét és a szoktatást /33/

Jó a kapcsolata az intézménynek a termeléssel, a társadalommal és közművelődéssel. A lemorzsolás illetve tanévvesztés megelőzése tekintetében a pedagógiai korrekciós munka mellett mi elsősorban a család és iskola kapcsolatát tartottuk döntőnek. Ebben a relációban a kapcsolat jelentőségét a következőkben láttuk:

- a szülőket tájékoztattuk az iskolai nevelés céljáról, feladatáról, módszereiről írásos formában az alábbiak szerint:

B./ Az osztályfőnök együttműködési tájékoztatója a szülők részére, óvodáskortól az általános iskola 4.osztályáig
/A kiadvány rövidített kivonata és indoklása/

- 1./ Bevezetés a kiadvány jelentőségéről, segítő szándékáról. Az óvodai és az iskolai erkölcsi-politikai-világnézeti nevelésről, a korszerű, továbbépíthető alapműveltség lerakásáról, a testi, esztétikai, politechnikai nevelésről.
- 2./ A családi nevelés feltételei, feladatai.
Feltétel:

- a szülők érezzék felelősséget gyermekeik neveléséért;
- kövessék az osztályfőnök pedagógiai útmutatását;
- az iskola és a család egységes világnézeti és erkölcsi követelményeket támasszon a gyermekkel szemben.

Feladat:

- gondoskodás a gyermek egészségéről, a normális testi fejlődés biztosítása, egészséges életrend, táplálkozás, pihenés, alvás, tisztálkodás, edzés stb.
- tanuláshoz szükséges kedvező feltételek megteremtése, nyugodt családi légkör, megfelelő hely, világítás, felszerelés, taneszközök, könyvek biztosítása;
- a gyermeki tevékenység megszervezése és ellenőrzése, kollektív együttműködés az osztályfőnökkel, művelt magatartás, őszinteség, a munka öröme, a helyes napi-rend kialakítása, esztétikai hatás, érdeklődés a gyermek minden ügye iránt.

Az iskolai munkát támogatniok kell a szülőknek. Nem szabad megengedni, hogy a gyermek késsen, indokolatlanul mulasszon. Figyelemmel kell kísérnie az iskolai feladatok pontos, hibátlan teljesítését. Meg kell követelni a rendszeres otthoni munkát. Nevelni kell a tanulóknak a lelkiismeretességet tanulmányi kötelességük iránt. Fejlesztetni kell szorgalmát, hogy kitartóan tanuljon és igyekezzék önállóan dolgozni. Segíteni kell a tanulmányi munkában, anélkül, hogy csökkentenénk önállóságát.

"Az ifjúság felnevelése, a róla történő gondoskodás első-sorban a szülő kötelessége. A szülők felelősek gyermekeik testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséért; ennek feltételeit mindenekelőtt a családban kell biztosítani. Az ifjúság nevelésének, oktatásának és képzésének alapvető intézménye az iskola. Annak érdekében, hogy minden fiatal egyenlő feltételek mellett élhessen a tanuláshoz való jogával az állam - a társadalom hatékony támogatásával - segíti a fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulását és fokozott

figyelmet fordít a hátrányos helyzetben lévő fiatalok zavartalan tanulását akadályozó körülmények felszámolására." /Lásd: az 1971.évi IV. törvény az ifjúságról II. fejezet 6-7 §./

- 3./ Mit kell tudniuk a szülőknek az óvodára jogosultságról, az óvodai felvételtől.
- 4./ Milyen kötelességeik vannak az óvodás gyermekek szüleinek. Az óvoda és a család együttműködése.
- 5./ Tájékoztató az óvodai nevelés céljáról, feladatairól.
- 6./ Az iskolai életre való felkészítés, iskolaérettség kérdései.

C./ A család és az osztályfőnök kapcsolata

1./ A gyermekek munkája a családban

A család az általános iskolások nevelésének elsődleges, természetes közege. A gyermekek a családban naponta átéli, hogy munka nélkül megakad az otthon élete, a családtagok igényeinek kielégítése csak munkával történhet meg.

A családok életének átalakulása megváltoztatja a házimunkát is. A szülők jelentős hányada nem találja meg a gyermekek helyes bekapcsolódásának és felelős részvételének módját a családi munkamegosztásban. A mindennapi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy azok a tanulók, akiknek a családban életkoruknak megfelelő rendszeres munkájuk, családi kötelezettségük van, s azt lelkiismeretesen teljesítik a tanulmányi munkában is inkább képesek a rendszeres erőfeszítésre, társaik segítésére, a közösségi igények öntevékeny kielégítésére. Még egyes tanulók elemi tanulmányi kötelezettségeiknek is nehezen tudnak eleget tenni,

mert sok családi teendő hárul rájuk, addig a gyermekek nagy hányadától szüleik az eredményes tanuláson kívül sem önkiszolgálást sem egyéb munkát nem kívánnak meg. A tanulók otthoni munkavégzésének alakulásában szerepet játszik a család életmódja, anyagi feltételei, a családtagok száma, a szülők nevelési elvei, iskolához, tanuláshoz való viszonya is.

2./ Követelmények ismertetése

Ez a fejezet a törzs- és kiegészítő anyaggal foglalkozik tantárgyanként. Tehát olyan fogalmak, amit a szülő is figyelemmel tud kísérni, ellenőrizheti gyermeke haladását. A kiegészítő anyagot a tanulóknak nem kell megtalálniuk. Ismerete értékelhető, elmarasztaló érdemjeggyel azonban nem minősíthető. Nagyon fontos, hogy mindezzel a szülők is tisztában legyenek. A pedagógusok számára most válik igazán nélkülözhetetlenné a tanulók otthoni tanulási megterhelésének ismerete, ugyanis ez is befolyásolja azt a döntésüket, hogy mennyi időt fordítanak a törzsanyag elsajátítására, a célszerű megterhelés mellett.

3./ Mit kell tenni az iskolának, a családnak, a tanulóknak az előrehaladás érdekében, hogy ne legyen lemorzsolódás, tanévvesztés.

a./ Hogyan teremthető meg az összhang a gyermekek személyiségének fejlesztésében a szülők és az osztályfőnökök között?

Az általános iskolai nevelési- és oktatási terv erre a kérdésre is kitér "Az iskolának érdeke és kötelessége, hogy kialakítsa és fenntartsa a folyamatos

együttműködést a szülőkkel. Felelőssége és szakértelme fel is jogosítja, hogy egy-egy kérdésben irányítsa a szülők nevelő munkáját, kérdésekkel és tanácsokkal forduljon a családhoz. Mind ez azonban nem változtat azon, hogy felelős nevelő társak egyenrangú viszonyáról van szó. A család sajátos feladatait és felelősségét az iskola nem veszi át, sőt igényt tart arra, hogy a szülők gyermekük ismeretével és a családi nevelés tapasztalataival segítsék az iskola a pedagógusok munkáját".

b./ Az osztályban tanító osztályfőnökök /1-4 osztály/ fogadóórái és családlátogatások időpontjainak felsorolása.

c./ "Nyílt"-napok tartása időpontjairól a szülők értesítése.

d./ A korrepetálások időpontjainak felsorolása. A tanulók fejlődésével kapcsolatos észrevételek feljegyzései.

e./ A szülők konkrét segítségadásának meghatározása.

Általános tanulmányi munka értékelése kéthavonként.

/Minden esetben értesítik azokat a szülőket, akiknek gyermeke a tanulmányi munkában lemaradt és további feladat meghatározása a segítségadásban./

Módszertani ajánlás a szülő részére a felzárkóztatáshoz az aktuális tantárgyaknál. /Rövid írásos feljegyzés, amiről a szülő és a nevelő együttesen megállapodott.

A szülő konkrét segítsége a gyermek részére a felzárkóztatás érdekében pl. az otthoni nyugodt légkör megteremtése, matematika gyakorlatnál ellenőrzés, hangsúlyos olvasás segítése, egyes fogalmak megértése, összefüggések meglátatása, helyesírás ellenőrzése, gyakorlása./

Meghatározzák a szülők feladatait a tanulók művelődésének, szabadidő tevékenységének gazdagítására, az uttőrőcsapat működésének a segítésére, a tanulói önállóság növelésére, az otthoni tanulásban és általában a helyes napirend, életrend kialakításában.

f./ Tanulás elősegítése a tanórák rendszerében. Az osztályfőnökök feladatai:

A tanítás-tanulás folyamata egységének biztosítása. Felzárkóztatás és folyamatos önképzés igényének képességének fejlesztése a tantervi követelmények optimális teljesítése érdekében.

A munkaerőköls és a tanulás helyes módszereinek és motivációinak további fejlesztése.

Szorgalmazza a képességekhez mért erőfeszítést az iskolai követelmények teljesítése, minden tantárgy lelkiismeretes tanulása érdekében.

Az ötnapos tanítási hét zavartalan munkaritmusa mellett fokozni kell a tanóra védelmét, a fegyelem biztosítását a követelmények teljesítéséhez.

Meg kell valósítani a tanulói személyiség sokoldalú megismerését, fejlesztését, a tehetségfeltárást, gondozást. Az önértékelésre, önismeretre való képességet fejleszteni kell.

Erősíteni kell a családdal való kapcsolatot. Be kell vonni a családot a nevelőmunka rendszerébe.

A mozgalmi munkát segíteni kell, elő kell mozdítani a tanulói önkormányzat fejlesztését, az iskola demokratizmus a korszerű tanár diák viszony kialakítását. A kijelölt feladatok feleljenek meg a tanulók életkorának, fejlettségüknek, s mindez tegye lehetővé képzeletük kreativitásának érvényesülését.

Általában törekedni kell nevelő-oktató munka magasabb szinten történő végrehajtására, megújítására.

g./ Javaslat a közoktatás fejlesztésére az osztályfőnöki munkaközösség és szülői munkaközösség részéről.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága az 1982. év áprilisában határozatot hozott a közoktatás fejlesztéséről. Ennek az állásfoglalásnak alapján indult meg az a munka, melynek célja a közoktatás rendszerének továbbfejlesztésére vonatkozó részletes javaslat kidolgozása volt.

A közoktatás fejlesztésére vonatkozó javaslatot vitára bocsájtják a nevelőtestületekben, s mindenütt véleményt kérnek. Nagy ügyről van szó, a közoktatás fejlesztésének mintegy az ezredfordulóig előre látható fejlesztéséről. Ezért tartjuk szükségesnek a javaslat széleskörű megismertetését és megvitatását.

h./ A szülő és iskola közös feladatai a gyermekek tanulmányával, nevelésével kapcsolatban.

/A hátrányos helyzet, veszélyeztetett, gyenge tanuló, szociális okok, nevelési elhagyás, hiányos előképzettség, hátrányos kulturális helyzet./ A tények megállapítása után közösen végzett korrekció és annak eredményeit fenntartó intézkedések.

i./ A meghatározó jellemvonások önértékelése a tanulók részéről a szülők és az osztályfőnökök segítségével. A megismert jellemvonásokkal, tulajdonságokkal, ami a munkával, tanulással kapcsolatos önértékelést végez a tanuló. Ezt követően a szülő és osztályfőnöke is a realisabb személyiségjegyek kialakítása érdekében.

j./ Az uttörőmozgalom nevelőmunkája. /Itt ismertettük a szülői tevékenység szükségességét, patronálói lehetőségeket/

k./ Napköziotthon tevékenysége. /A közösségi neveléssel, a tanulmányi munka segítségével, a helyes napirend kialakításával a tehetség-képzéssel kapcsolatos időszéri kérdések egyeztetésére került sor./

1./ A gyermek félévi, évvégi jellemzése a megadott szempontok alapján /óvónő, osztályfőnökök/.

Keltezés.....szülők aláírása.....osztályfőnökök aláírása.

A kiadvány melléklete az alábbi táblázat, amelyen a szülő önállóan elvégzi gyermeke értékelését: pozitív jellemvonások aláhuzásával, ezt kiegészítő öt pontos értékeléssel.

21. számú táblázat

Munkához való vi- szonnyal kapcsolatos jellemvonások	Más emberekhez való viszonyal kapcsolatos jel- lemvonások	Szüleivel szemben tapasztalt jellemvo- nások	Iskolán kívüli magatartás
a	b	c	d
+ szorgalmas, lelkiismeretes, következetes, becsületes, kitartó, önállóan old meg felada- tokat,	+ figyelmes, közlékeny, előzékeny, jószívü, barátságos, őszinte, megbecsüli társát, őszinte,	+ őszinte hálás, segítőkész, a tanácsokat elfogadja, megvalósítja, önként részt vesz a csalá- di munkameg- osztásban, figyelmes,	+ önálló, udvarias, fegyelmezett, magabiztos, segítőkész,
- lusta, hanyag, szórakozott, feledékeny, nincs akarat- ereje, csak állan- dó felügyelet mellett végzi el feladatát	- irigy, visszahuzódó, kötekedő, durva, öntelt, kétszínü, árulkodó, nem őszinte,	- felelőtlen, nem szereti a családot, a tanácsot nem fogadja el,	- öntelt, kötekedő, tiszteletlen, rendbontó, hangoskodó, felelőtlen, félénk,

Kiadványunknak még az alábbi értelmét láttuk:

Hatást gyakoroltunk a szülőkre, megpróbáltuk előítéleteket legyőzni. Ugy érezzük, sikerült megteremteni a szülői házban a haladó szellemű nevelés alapjait, hangsulllyal a világnézeti-erkölcsi-politikai nevelésre.

A kiadvánnyal - amely természetesen sajátosan iskolai problémáinkat tartalmazza és épít egy-egy osztály nevelési oktatási követelmény-szintjére, a szülők teendőire - az is célunk volt, hogy fejlesszük a szülők pedagógiai ismereteit. Ugy váltuk pedagógiai ismereteik meghatározóak abban a segítő munkában, ami gyermekeik esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges.

Tapasztaltuk, hogy az iskola erős segítőtársat nyer a szülőben, amikor a szervezett és tervszerű munka részesévé válik gyermeke nevelésében. Az iskola nyitottsága lehetővé teszi, hogy az alsótagozatos szülők a "nyílt napokon" tanítási órákat látogathatnak. Tevékenység közben figyelhetik meg gyermekeik ismeretszerző munkáját, személyiségük fejlődését, a cél és feladatrendszer összefüggését tantárgyanként. A szülőknek visszajátszott egy-egy korábbi magnófelvétellel hűen regisztrálják például a szóbeli közlés, kifejezés, az olvasás és szövegértés stb. fejlődését gyermekeiknél. A cél és eszközrelációt figyelembe véve következhet a konkrét nivellálási feladat meghatározása a szülő részére is. Az osztályfőnök viszont ezeken a pontokon igyekszik olyan módszerbeli segítséget adni a szülőnek, amely a lemaradt tanulót motiválhatja jobb eredmény elérésére.

A kiadvány vázlatosan szemlélteti a szülők és az iskola szükséges kapcsolatát, amellyel bevonja a közös tevékenységbe, a nevelés folyamatába.

a./ Az iskola és a családi nevelés összhangjának elősegítését három sikon tartjuk eredményesnek

- A konkrét tapasztalatok feltárásának sikján:

Itt az adott osztályról az egyes tanulókról, a nevelés eredményeiről és nehézségeiről van szó. A fő kérdés mit kell tennie az iskolának és a családnak a tanulóknak az előrehaladás érdekében azért, hogy ne legyen lemorzsolódás, tanévvesztés. A nivelláló feladatot mindenki olyannak ítéli meg, amilyennek az ő látószögéből, megítéléséből látszik: a pedagógus, az osztályfőnök főként az iskolai magatartást és tanulmányi eredményeket, a szülő az otthoni magatartást, az otthoni tanulásban tanusított szorgalmat, nehézségeket a tanuló pedig - az iskolában és otthon támasztott követelményeket és ezeknek való megfelelést látja. Viszonylagosan pontosabb kép a három látásmód összegezéséből alakulhat ki.

- A korszerű nevelés elveinek módszereinek tudatosítása sikján:

Szemelőtt tartjuk az új tervek differenciálási igényét. Ezt az elvet következetesen kell képviselnie minden osztályfőnöknek. Azt minden nevelő is tudja, hogy a tanulónak éppen azt a segítséget, pedagógiai támaszt kell megadni, melyre szüksége van. Vonatkozik ez az elv bármely oknál fogva tanulmányaiban, fejlődésében elmaradt gyermek speciális fejlesztő foglalkoztatására, a tehetségekkel való bánásmódra, valamint érdeklődési irányuk felkutatására. A szülőkkel azokat a jellemvonásokat ismertettük meg a kiadványban, amelyekre legjobban szükségük van gyermekeik jellemzéséhez így ezután értékes segítséget, információt tudnak nyújtani.

a. - a munkához való viszsonnyal kapcsolatos jellemvonásokról,

b. - a társaihoz való viszsonnyal kapcsolatos jellemvonásokról,

c. - szüleikhez való viszsonnyal kapcsolatos jellemvonásokról,

d. - iskolán kívüli magatartásra vonatkozó tulajdonságokról.

A felmérés alapján /22.sz. táblázat szerint/ az osztályfőnök sorrendiséget tud megállapítani /a-b-c-d/ a jellemvonások alapján a szülők és tanulók értékelését is mérlegelve.

22. táblázat

NÉV	-Szülők által értékelt tulajdonságok: ☐ -Osztályfőnökök által értékelt tulajdonságok: ☐ -Tanulók által értékelt tulajdonságok: <input type="bullet"/>																				• tanuló értékelése	o oszt.főnök értékelése	□ szülő értékelése	ÁTLAG
	Pozitív jellemvonásokat meghatározó fogalmak																							
	a					b					c					d								
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5				
BR	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		55	60	55	56,6
CA	☐	☐				☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		55	35	55	48,3
CSE	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	65	85	65	71,6
DE	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	75	80	75	76,6
DZ	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	55	50	60	55,0
HM	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		60	55	60	58,3
HÉ	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	70	70	90	76,6
IZS	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		45	55	60	53,3
KD	☐	☐				☐	☐				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				40	30	45	38,3
KK	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		70	65	85	73,3
KI	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		45	45	65	51,6
KA	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		65	50	70	61,6
KA	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		55	50	70	58,3
KA	☐	☐				☐	☐				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			45	30	50	41,6
KI	☐					☐	☐				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			45	25	45	38,3
LI	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		50	30	65	48,3
LM	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	75	40	80	65,0
NS	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		80	55	70	68,3
PL	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	75	50	80	68,3
PGY	☐	☐				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		55	55	65	58,3
UI	☐	☐		☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		70	50	65	61,6
VJ	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	80	60	85	75,0
ZJ	☐	☐	☐			☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		60	50	65	58,3
ZN	☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	65	50	75	63,3
osztály reláci- óban egy tu- lajdons értékel.	60,0					60,0					69,1					53,3					•			
	45,8					51,6					60,0					46,6						o		
	63,3					65,8					80,8					56,6							□	
ÁTLAG	56,3					59,1					69,9					52,1								

A vízszintes tagozódásból megállapítható, hogy az osztályban kik azok a tanulók, akiket legnagyasabbra értékelték a tanulásban, munkában, viselkedésben, otthoni életben. Az átlagértékelés megközelítően reálisan mutatja például, hogy HÉ 76,6 %, VI 75 %, Arról is tudomást szereznek, kik azok akik a periférián vannak és legtöbb segítséget igényelnek a szülők szerint is, például KD jellemvonásainak értéke 38,3 %.

A 22.sz. táblázatból az osztályfőnök megtudhatja azt is, hogy osztály-relációban javítani kell a munkához való viszonyt, mert csak közepes, 56,3 % és javítani kell az iskolán kívüli magatartást, viszonyulásokat, mert ez csak 52,1 %.

Ezekből természetes messzemenő következtetést levonni nem lehet, csak támpontul szolgálnak. Az osztályfőnökök fejlődésükben kívánja követni a tanulók jellemvonásait, ezért szükségesnek látjuk évközben többször megismételni a felmérést. A családokban tudatosítottuk, hogy ezek a jellemvonások tevékenység közben fejlődnek, változnak.

Több ítélet egyezést, különbözőséget lehet szemlélni, mint a jelenleg használatban lévő személyiséglapokon. Ugy tapasztaljuk, hogy használhatóbb még akkor is a személyiséglapnál, ha az akarati és jellembeli tulajdonságok olyan komplex megfigyeléseket igényelnek, hogy nem tekintjük mérhetőnek. A tanulók fegyelmezettségét mégis osztályzattal értékeljük, sőt a magatartást is, ami ennél összetettebb.

Fontosnak tartjuk, hogy iskolánkban a tanulók önértékelési képessége az ötödik osztálytól a 8. osztály befejezéséig magasabb, állandóan növekvő szintet érjen el. A mérhetően fejlődést mutató önértékelő képesség elősegíti a pályaválasztást, ahol irányultságának, képességének, jellemének megfelelően döntése reális és ez a későbbiek során

megkönnyíti az ideálválasztást. Olyan ideálokat kell hogy válasszon, amely a termelésben a társadalmi életben pozitíven követhető. Ennek megalapozása már az általános iskolában fontos osztályfőnöki teendő. /34/

"Meggyőződésünk, hogy a nevelési hatásokat a nevelési célok mellett a növendékek már a meglévő személyiségjegyei is determinálják és szabályozzák. A személyiség fejlődése csakis a nevelő és a nevelt aktív közreműködése útján valósulhat meg. Felfogásunk szerint, tehát a tanuló önépítését aktív tevékenységgel realizálhatja. A személyiségfejlődésnek irányítása - a nevelés - valóban beavatkozás a gyermeki személyiség kibontakoztatásába. Tervszerű és tudatos cselekedtetés, környezetalakítás, szituációteremtés a társadalmilag elvárt fejlődés érdekében. A gyermekeket alakító hatásrendszerben ilyen lehetőségnek tartjuk a példakép, ideál állítását is, természetesen a szabad választás lehetőségeinek biztosításával".

"A jellemvonások /35/ legfontosabb kategóriája a személyiség beállítottságából: a cselekvést és magatartást meghatározó célokból, eszmékből, eszményekből, motivumokból ered és az emberi filozófiai meggyőződését a valósághoz a természethez a társadalomhoz, tudományhoz, művészethez való viszonyát fejezi ki. E kategória elemei valójában a nevelés és öznevelés végső céljára utalnak, magasabbrendű példát mutatnak /elvhűség, becsületesség, emelkedett gondolkodás, stb..."/

Fontosnak tartjuk tehát hogy az osztályfőnökök a tanulóknak lehetőséget biztosítsanak az erkölcsi magatartás, meggyőződés, a jellem akarat tulajdonságainak az erkölcsi magatartás szokásainak kialakításához és fejlesztéséhez.

Osztályfőnökeinek részére kiemelt feladatként jelöltük, hogy: "Fiataljaink elé iskolai tanulmányaik során pl. a megismerésre kijelölt /tantervben szereplő/ történelmi

eseményeket, irodalmi alkotásokat úgy kell bemutatni, hogy azok helyes történelmi szemlélethez, illetőleg a társadalmi mozgások helyes felismeréséhez vezessék el a fiataljainkat. Mindezek mellett súlyt kellene helyezni az adott társadalom mozgásának helyes, a fejlődést szolgáló tendenciát felismerő, azok megvalósításáért küzdő történelmi személyiségek, a társadalmi törekvések kibontakozását segítő, a fejlődés irányát alkotásaikkal is meghatározó írók, költők, életutjának bemutatására is. A hazaszeretetet, a proletár nemzetköziség stb. erkölcsi értékek nem elvont fogalmak megismerése révén hatnak, hanem a személyes, személyekhez kötött emberi cselekvésben megismerhető módon."

A magatartás, szorgalom elbírálásának jelentősége az osztályfőnöki munkában.

Iskolánkban a magatartás és szorgalom elbírálásában a tanulók aktívan bekapcsolódnak az osztályfőnökök irányítása mellett. Értékelő képességüket minden hónap egy bizonyos napján gyakorolhatják, mind maguk mind társaik munkájáról.

Hosszu gyakorlás után minden tanuló megismerhette, hogy a magatartási osztályzat az életkori sajátosságokhoz igazodva fejezi ki a közösséghez, annak tagjaihoz való viszonyt; a felelősségérzetet, önállóságot, a közösség érdekében végzett tevékenységet, a viselkedést, a hangnemet.

A szorgalmi osztályzat pedig az egyéni képességeket és körülményeket mérlegelve fejezi ki a tanulmányi munkához való viszonyt; a kötelességtudatot a cselekvőképességet, a rendet, a fegyelmet és a pontosságot. A végleges minősítésnek tükröznie kell a közösség véleményét, az osztályfőnökök törekszenek arra, hogy mind a közösség mind az egyének számára nevelőhatású legyen a minősítés.

Az osztályfőnökök pedagógiai egysége nyilvánult meg a helyi minősítő rendszerben. Ugy érezzük, hogy ennek erkölcsi tartalma önmagában is orientálja a tanulókat, önmagában is nevelő hatása, mert lehetőséget ad minden tanulónak annak gyakorlati megvalósításához.

Az említett osztályzatok megbeszélését a tanulók körében úgy tekintik az osztályfőnökök, mint az erkölcsi ítélőképesség, a kritikai és önkritikai képesség és felelősségteljes véleménymondás iskoláját, gyakorlóterét.

Többéves relációban megtanulhatják a nyolcadik osztály befejezéséig a tanulók önmaguk magatartásának és szorgalmának viszonyítását a társadalom által meghatározott normákhoz, valamint az általuk megfogalmazott normákhoz is. A normák teljesítésének lehetőségeit az osztályfőnöki munkaközösség mindenkor differenciálja az egyes tanulókra. Számba veszi azokat a tanulókat, akiknél a gátló körülmények jelen vannak és a reális értékelést befolyásolják. Ezek az okok iskolánkban visszavezethetők az osztályfőnök gyenge nivelláló munkájára is, vagy az osztály magas, a folyamatos és rendszeres értékelés hiányára stb.

A nyolcadik osztály befejezéséig várhatóan a tanulók nagy százalékánál kialakul a reális véleménynyilvánítás, helyes állásfoglalás, és a demokratikus vita készsége, igénye.

A havonkénti értékelés esetében egy-egy tanuló, aki 28 fős osztályhoz jár, az ötödik osztálytól a nyolcadik osztály befejezéséig kilencszázhetvenkétszer nyilváníthat véleményt, bírálhat. /A 4 évben 4x9 hónap + 36 és; harminchat-szor huszonhét tanulóról mondhat véleményt * 972 /

Vizsont egy-egy tanuló önkritikát négy év alatt havonként csak egyszer gyakorolhat, ez harminchat alkalmat jelent. A kritikának és önkritikának az arányát az osztályfőnökök azzal közelítik egymáshoz, hogy az osztályfőnöki órákon lehetőséget nyújtanak az önkritika gyakorlására.

Mivel a magatartás és szorgalom osztályzása nem öncélú, ez a négyéves viszonylatban mérhetően is szemlélteti az osztályközösség fejlődését, vagy stagnálását. Ezzel párhuzamosan következtetni lehet az osztályfőnökök ez idő alatt végzett tevékenységére is. Ezt szemlélteti a 23. számú táblázat, az 1982-83. tanévben végzett 8. osztályról. Az ui. hogyan alakult az 5. osztálytól kezdve magatartási érdemjegyük, még a 24. számú táblázat a szorgalom alakulását mutatja be.

23. számú táblázat

	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83
	5.oszt.	6.oszt.	7.oszt.	8.oszt.
	2 fő bukott	-	-	-
példás	szám %	szám %	szám %	szám %
	4 14,81	5 20,-	7 28,-	8 32,-
jó	5 18,52	6 24,-	8 32,-	8 32,-
változó	14 51,86	11 44,-	8 32,-	8 32,-
rossz	4 14,81	3 12,-	2 8,-	1 4,-
Létszám	27 100,-	25 100,-	25 100,-	25 100,-
példás és jók száma össz.	9 33,33	11 44,-	15 60,-	16 64,-
a változó és rossz össz.	18 66,67	14 56,-	10 40,-	9 36,-

24. számú táblázat

	1979-80		1980-81		1981-82		1982-83	
	5. o.		6. o.		7. o.		8. o.	
	2 fő bukott		-		-		-	
példás	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
	5	18,51	6	24,-	8	32,-	9	36,-
jó	7	25,92	6	24,-	8	32,-	9	36,-
változó	12	44,45	10	40,-	7	28,-	7	28,-
hanyag	3	11,12	3	12,-	2	8,-	-	-
Létszám	27	100,-	25	100,-	25	100,-	25	100,-
példás és jók száma	12	44,44	12	48,-	16	64,-	18	72,-
változó és hanyag száma	15	55,56	13	52,-	9	36,-	7	28,-

A két táblázat adatai alkalmasak arra, hogy az osztályfőnöki munkaközösség figyelemmel kísérje, és évenként összehasonlítást végezzen annak érdekében, hogy hathatós segítséget nyújtson a lehetőleg törésmentesen fejlődő tanulók szorgalmához, magatartásához.

A táblázat szerint esetünkben a célkitűzésnek megfelelően alakult négy év alatt az osztályközösség s bennük az egyének magatartása: 33,33 %-ról 64,00 %-ra. A változó és rossz osztályzat összességében ugyanakkor 66,67 %-ról 36,00 %-ra csökkent. A szorgalom osztályzatánál pedig a példások és jók eredményeit figyelve 44,44 %-ról a hasonló időszakot értékelve 72,00 %-ra emelkedett. A hanyag

és változók száma és százaléka pedig csökkenő tendenciát mutat. /55,56 %-ról 28,00 %-ra/.

Az osztályozást a személyiségfejlesztés szolgálatába állítottuk. Igényeltük az osztályban tanító nevelők, szakkörvezetők, az uttörőcsapatvezető, továbbá napközi-otthoni nevelők, sok esetben a szülők közreműködését is a fejlesztés, fejlődés érdekében.

A tanítási órán kívül is végeztünk megfigyeléseket. A családlátogatás alkalmával megismerhettük a tanuló otthoni magatartását, azt hogy milyen kapcsolatot tart szü-leivel, testvéreivel, nagyszülőkkel. Megismerhettük otthoni kötelességeit, a családban vállalt és teljesített munkáját, szabad idejének eltöltését, könyveit, játékait, érdeklődési körét.

Az iskolai nevelőmunkába való bekapcsolódás révén a szülő közelkerült az iskola nevelési célkitűzéseéhez. Tehát meghaladja azt a szűk és egyoldalú kapcsolatot, amely az osztályfőnököktől kapott információk pusztá tudomásulvételére szorítkozik. Lényegében egyenrangú nevelőtársak együttműködéséről van szó, amely a közös cél, a minél eredményesebb felzárkóztatást biztosítja és prevenciót a lemorzsolódás ellen.

b./ Tanulságok a nivellálás területén végzett munkánkról.

A műveltségbeli hátránnyal induló gyermekek felzárkóztatása érdekében tett eddigi intézkedéseink eredményességét igazolják azok a tények, amely alapján a szülők kapcsolatát fontosnak tartottuk az osztályfőnöki munkákban.

A felnővekvő nemzedék nevelésének egyik fontos tényezője a család. Olyan kézikönyv megjelenéséről nem tudunk, amely a család számára olyan segítőeszköz lenne mint a tanári kézikönyv. A szülők részére szóló kiadványunk a helyi viszonyokra is figyelemmel jelentősnek minősíthető.

Még egy jelentős tevékenységről kell szólnunk. Osztályfőnökeinknek kiemelt feladata volt többek között, hogy valamennyi tanulójukat eljuttassák a korszerű alapműveltséghez. Ezt a feladatot viszont csak úgy tudják megoldani, ha figyelembe veszik azt, hogy az alapozó funkció elválaszthatatlan a művelődési hátrányok felszámolásától, a folyamatos korrekciótól, a felzárkóztatástól, a differenciált pedagógiai irányításától s mindezzel a társadalmi esélyegyenlőség megalapozásától. A művelődési szelekciót csak akkor lehet kiküszöbölni, ha iskolánk osztályfőnökeinek munkája szerves folytatása lesz az óvodai nevelésnek. A hátrányok feltárását, a felszámolásuk érdekében végzett munkát az osztályfőnökök az alsótagozatra koncentrálnak, a jövőben is.

VI.

A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK ÖSSZEGEZÉSE AZOK VÁRHATÓ FEL-
HASZNÁLÁSA A KÖZOKTATÁS TÁVLATI FEJLESZTÉSÉNEK IGÉNYEI
ALAPJÁN

A tartalmi fejlesztés sikere az elkövetkező években is elsősorban az osztályfőnöki munka színvonalától függ.

Korunkban egyre magasabbra nő az igény a pedagógiai innovációk felkarolására, kísérletek kezdeményezésére, sikeresebb személyiség megismerésre és fejlesztésre. Az új tanterv alapján végrehajtandó korrekcióknál döntő szerepük lehet az osztályfőnököknek, mivel az 1979. évtől komoly tapasztalatokat szereztek a tantervi program megvalósításának lehetőségeiről, az adott konkrét osztályközösségben.

Eddigi munkánkkal is segítséget kívántunk adni az osztályfőnököknek abban a törekvésben, hogy a családok anyagi és kulturális helyzetében meglévő lényeges különbségek ne határozzák meg sorsszerűen a gyermekek életét, perspektíváit. Az iskola nyitottságából eredően az osztályfőnököknek elsősorban a szülőkre kell támaszkodniuk. Szorosan együttműködve a gyermeknevelés terheit vállaló családdal, a szükségleteknek megfelelően segítséget nyújtva nekik, de felkészültséggel kell rendelkezniük a nevelés terheinek nagy részét maguktól elhárító családok gyermekeivel való sokoldalu törődéshez is. A szülőknek kiadott és javasolt útmutatónk ez utóbbi családtípusnak ad támogatást. Elsősorban azzal nyújt segítséget, hogy az iskolával való együttműködésben érdeküknek felismerésére készteti, felelősségérzetük és pedagógiai kulturájuk fokozására sarkallja.

Ugy gondoljuk, a közös kísérleti munka során meggyőzhettük az osztályfőnököket arról, hogy az általános iskola belső tagozódását - a gyermeki személyiségfejlődés fő jellemzői alapján - úgy szükséges továbbfejleszteni, hogy ne legyenek nagyobb zökkenők az egyes szakaszok a kezdő szakasz, - a középső átmeneti szakasz, és a befejező szakasz között.

Megpróbáltuk az osztályfőnököket bevonni az iskola pedagógiai tervezési, irányítási, végrehajtási és ellenőrző munkájába. Tettük ezt annak érdekében, hogy egységes értelmezést nyerjen az a tendencia ami lehetővé teszi, hogy a központi terveket a helyi körülményekre sikerrel tudjuk adaptálni. Mindez feltételezi az osztályfőnökök szakmai hozzáértésének és önállóságának növelését, önképzésük helyben történő gyors fejlesztését.

Iskolánknak a tartalmi munka fejlesztésében jobban kell alapozni a tudományos kutatásokra. Az osztályfőnököknek tovább kell folytatniuk a pedagógiai kultúra a pedagógiai gyakorlat megújítását célzó kísérletek megismerését elemzését, valamint annak gyakorlatban való átültetését.

Irodalom

- 1./ Dr. KIRÁLY Gyula: Az osztályfőnöki nevelőmunka fejlődésének áttekintése /Tanulmányok az általános iskolai oktató-nevelő munka köréből. Magyar Pedagógiai Társaság Budapest 1970./
- 2./ V.ö.   "   464-465 old.
- 3./ V.ö.   "   460-489 old.
- 4./ Magyar Pedagógiai Lexikon /A Magyar Pedagógiai Társaság megbízásából Finánczy Ernő és Kovács Gyula közreműködésével szerkesztette Kovács Ferenc. II. rész Révai Testvérek Irod. Int. Rt. Bp., 1934. 455. oldal/
- 5./ SIMON Gyula: A köznevelésügy fejlődésének néhány sajátossága /Nevelésügyünk húsz éve 1945-1964 Tankönyvkiadó, Bp., 1965/.
- 6./ Köznevelésügyi Közlöny /1951/2.sz. 28. oldal/
- 7./ Osztályfőnöki kézikönyv /Általános iskola 5-8.osztalya számára. Tankönyvkiadó Bp., 1980, 147. oldal/.
- 8./ Nevelési Terv /Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja Tankönyvkiadó, Bp., 1963, 173-190. oldal/
- 9./ Állásfoglalás a közösségi nevelés néhány kérdésében /Köznevelés, 1964, 1-5 old./
- 10./ ÁGOSTON György -
- JAUSZ Béla: /Pedagógia II. A Nevelés Elmélete II. rész Tankönyvkiadó, Bp., 1964./

- 11./ Genzwein Ferenc /Köznevelés 1982 április 30. Jegyzetek az oktatásról II.
A pedagógus 6-7. old./
- 12./ Javaslat a közoktatás fejlesztésére.
Köpeczi Béla Művelődési miniszter
bevezetőjével /Köznevelés 1983.szeptember 16.
3-16. old./
- 13./ " "
- 14./ Rendtartás 1983.
az általános iskolások számára 18-19. old./
- 15./ MEZEI Gyula: Az iskolai munka tervezésének általános elvei
/Pedagógiai szemle 1981.marcius
226-239. old./
- 16./ Utmutató az iskolai munkaközösségek munkájának segítéséhez /Csongrád megyei Tanács Pedagógiai Intézete Továbbképző és Szakfelügyeleti osztály összeállításánál hivatkozik az iskolavezetés
1-2 Magyar pedagógiai Társaság
Budapest 1970 /242, 43 old. Genzwein Ferenc, 237, 41 old. Puskás Lajos, 251 old. NagyEndre és Csallánosiné Ped. Szemle 72/3/281 old.
munkáira/
- 17./ NÉMETH Lajosné Gyermekek, Nevelők, Intézmények
pedagógiai pályaművek szerkesztette Tóth Béla Tankönyvkiadó Budapest
1982. 191-201 old./
- 18./ I.m. 191-194,old.
- 19./ I.m. 192.old.

- 20./ Dr. Kerékgyártó Imre /Az iskola a pedagógus tevékenységei. Módszertani Közlemények Szeged Tanárképző Főiskola 1974. 14. évf. 166 old./
- 21./ BARTHA Tamás - dr. Hegedűs Ágnes
A vezetéselmélet lényegesebb fogalmai úttörővezető 1983. június 11. old.
- 22./ I.m. 11 old.
- 23./ HUNYADI Györgyné - Az osztályfőnök személyiségformáló munkája egy vizsgálat tükrében.
/Pedagógiai Szemle 1982.június 501 - 510 old./
- 24./ Dr. BALLER Endre Tanító 1977.március 3-4 old.
- 25./ I.m. 3-4 old.
- 26./ BIRÓ Katalin Minősíthető e a személyiség?
BABOSIK István Köznevelés 1979.április 11.old.
- 27./ I.m. 11. old.
- 28./ Dr. NAGY József A készség és jártasság szabatos meghatározásáról. /Köznevelés 1968. 11. sz. 419-426 old./
- 29./ I.m. 419-426 old.
- 30./ Dr. ZENTAI Károly A "tanulási készség" fejlesztésének néhány módszertani elve.
/Módszertani közlemények Szeged 1966. 6. évfolyam 17. 24.old./
- 31./ VÁRHEGYI György Vizsgálat a gyermekek társas-közösségi életének alakulásáról.
/Tanulmányok a neveléstudományok köréből 1963 Akadémiai Kiadó Bp. 281-341 old./

- 31./ Dr. DURÓ Lajos, Dr. KELEMEN László, Dr. RADNAI Béla Fejlődés és Neveléslélektan. Tankönyvkiadó Bp., 1970 51-52 old.
- 32./ FÁBIAN Zoltán Közvetett irányítású együttes tevékenységi formák az alsótagozatú órákon /Ped. Szemle 1975. 11. sz. 1036-1039 old./
- 33./ Dr. KOMLÓSI Sándor A nevelés gyakorlata /Tankönyvkiadó Bp. 1977. /291-3/36 old./
- 34./ Dr. KUNSÁGI Elemér 17-18 éves fiatalok eszménykép választásának forrásai /ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDINENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE SECTIO PAEDAGÓGICA ET PSYCHOLOGICA 25 Szeged 1983 149-159 old.
- 35./ Dr. NÁNASI Miklós Pedagógia /Tankönyvkiadó Bp., 1973., 101 old./
- 36./ Dr. KUNSÁGI Elemér
- 37./ I.m. 157 old.

15-65/1983.
.....bksz.

Tóth János
Tárgy: .....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Duró Lajos elvtársnak
tszv.egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve . Tóth János: Az osztályfőnök pedagógiai feladatai az új
tantervi követelmények alapján
.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálathoz elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálathoz elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1983.nov.22. ....

A kiadmány hiteles: ,

Dr. Duró Lajos
.....
főelőadó

József Attila

.....
dékán

Kapták: Dr.Duró Lajos tszv.docens
.....
Dr.Kunsági Elemér docens
..... társbíró